

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Aistė Ralytė

Edukologijos magistrantūros studentė

**ETNOKULTŪRA UGDANT MOKINIŲ DORINES VERTYBES DAILĖS
PAMOKOSE PRADINĖSE KLASĖSE**

Magistro darbas

Mokslinis vadovas(ė)
doc. dr. Audronė Prakurotienė

Šiauliai, 2009

Darbas originalus..... Aistė Ralytė

(studento parašas)

SANTRAUKA

ETNOKULTŪRA UGDANT MOKINIŲ DORINES VERTYBES DAILĖS PAMOKOSE PRADINĖSE KLASĖSE

Magistro darbas

Etnokultūros ugdymas - šiuo metu viena iš aktualiausių temų, diskutuojant apie dabartinę švietimo reformą, analizuojant jos teigiamas puses ir trūkumus. Bendrose ugdymo programose (2003), nurodoma pagarba gimtajai kalbai, tautos kultūrai, tradicijoms. Siekiama, kad mokiniai suvoktų save kaip atsakingą tautos narį, ugdytų toleranciją kitoms tautoms. Tačiau mokyklose šie siekiai neretai tampa tik programinėmis nuostatomis. Mokiniai sunkiai suvokia savo tautos istorijos, kultūros savitumą, lietuviškosios kultūrinės ir pilietinės tapatybės puoselėjimo būtinybę. Mokykla yra žinių, įgūdžių šaltinis, kuris ugdytiniui padeda tobulėti. Vienas iš ugdymo įstaigų uždavinių turėtų būti – praplėsti etnines tradicijas, dorines vertybes, dvasingumą.

Etninės kultūros ryšiai su daile padeda ugdyti asmenybės estetinę kultūrą, supažindinant su tradicinio tautos meno autentiškumu ir unikalumu bei skatinant kūrybišką meninio palikimo plėtotę. Pedagoginiu požiūriu tautodailė ir šiandien tebėra labai aktuali. Ja remtis tikslinga dailės pamokose. Supažindinti su lietuvių liaudies ornamentika ir tautiniais motyvais ypač tinka kalendorinių švenčių laikotarpiams. Praktinė ugdytinių veikla skatina juos pažinti, vertinti ir saugoti tautinės kultūros reiškinius, formuoja savarankiškos veiklos įgūdžius (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2008).

Tyrimo objektas – etnokultūra ugdant mokinių dorines vertybes dailės pamokose pradinėse klasėse.

Tyrimo dalykas – etnokultūra dailės pamokose pradinių klasių mokinių dorinėms vertybėms ugdyti.

Tyrimo tikslas – atskleisti etnokultūros galimybes ugdant mokinių dorines vertybes, dailės pamokose pradinėse klasėse.

Tyrimas buvo atliktas 2009 m. kovo - balandžio mėnesiais. Tyrimo metu buvo taikyta kiekybinė aprašomoji statistinė analizė. Tyrimas buvo atliktas Šiaulių miesto pradinių, vidurinių ir pagrindinių mokyklų I - IV klasėse. Tyrime dalyvavo mokiniai ir pradinių klasių pedagogai. Tyrime dalyvavo 189 respondentai: 124 pradinių klasių mokiniai ir 65 pradinio ugdymo pedagogai. Pradinių klasių mokytojams buvo pateikta anketa, kurią sudarė 18 klausimų, o mokiniams buvo pateikta anketa, kurią sudarė 8 klausimai (3 – 4 kl.) ir apklausa žodžiu (1 – 2 kl.). Gauti duomenys buvo apdoroti taikant SPSS (16 versija) *for Windows* programą (16 versija).

Mokslinės literatūros, dokumentų analizė rodo, kad vienas iš ugdymo įstaigų uždavinių turėtų būti – praplėsti etninės kultūros tradicijas, integruoti etnokultūrą į dailės pamokas ir dailės pamokose ugdyti mokinių dorines vertybes. Apibendrinus tyrimo rezultatus formuluojama išvada, jog etnokultūra ugdo mokinių dorines vertybes dailės pamokose pradinėse klasėse. Tyrimo hipotezė jei integruosime etnokultūrą į dailės pamokas pradinėse klasėse, bus sėkmingai ugdomos pradinių klasių mokinių dorinės vertybės, pasitvirtino. Šiaulių miesto pradinių klasių mokytojai daugelis integruoja etnokultūrą dailės pamokose, rezultatai atskleidė, kad per dailės pamokas yra ugdomos mokinių dorinės vertybės.

SUMMARY

ETNOCULTURE IN DEVELOPING A STUDENT'S VIRTUOUS VALUES IN ART LESSONS IN PRIMARY CLASSES

Master's Paper

The development of ethnoculture is currently one of the most relevant themes while discussing about contemporary educational reform, analysing its benefits and drawbacks. The respect for mother-tongue, nation's culture and traditions are indicated in core curriculum (2003). It is sought that students would realize themselves as responsible members of the nation and develop tolerance towards other nations. However, in schools these objectives often become only programme regulations. Students hardly realize the peculiarity of their nation's history, culture and the necessity of nurturance of Lithuanian cultural and civil identity. School is a source of knowledge and skills, which help student to develop. One of the objectives of educational institutions should be to extend ethnic traditions, virtuous values, spirituality.

Ethnic culture's relations with art help to develop the esthetic culture of personality, introducing with the authenticity and unique of traditional nation's art and encouraging the development of creative artistic heritage. From an educational point of view, folk art is relevant nowadays. The period of calendar holidays is the best time to introduce students with Lithuanian folk ornamentation. Practical work of students encourages them to know, appreciate and protect the phenomena of national culture, forms the skills of independent activity (Core curriculum and educational standards, 2008).

The object of the research – ethnoculture in developing a student's virtuous values in art lessons in primary classes.

The subject of the research – ethnoculture in art lessons in order to develop virtuous values of students in primary classes.

The aim of the research – to discover the possibilities of ethnoculture in developing student's virtuous values in art lessons in primary classes.

The research has been done in March – April of 2009. The quantitative descriptive statistical analysis has been used. The research has been done in Siauliai primary, secondary and basic schools 1st – 4th form students and pedagogues of primary education. 189 respondents have been participated in the research: 124 students of primary classes and 65 pedagogues of primary education. The questionnaire consisting of 18 questions has been given to the teachers of primary education while the students received the questionnaire of 8 questions (3th – 4th form)

and oral interrogation (1st – 2nd form). The received data has been processed applying the program SPSS (version No.16) *for Windows* (version No.16).

The analysis of scientific literature indicates that one of the objectives of educational institutions should be: to extend the traditions of ethnic culture, integrate ethnoculture into art lessons and develop student's virtuous values in art lessons. Taking into account results of the research the conclusion can be drawn that ethnoculture develops students' virtuous values in art lessons in primary classes. The hypothesis of the research: if ethnoculture is integrated into art lessons in primary classes, the virtuous values of primary classes students' will be developed, has confirmed. The majority of Siauliai region primary classes teachers integrate ethnoculture into art lessons. Thus, the results have indicated that during art lessons virtuous values of students are developed.

TERMINŲ ŽODYNELIS

Dorovė – etikos objektas, pagrindinė žmogaus dvasinės būties forma, gėrio, žmoniškumo ir teisingumo sritis. Skirtingai nuo doros, ji glaudžiai susijusi su žmogaus pasaulėžiūra, jo filosofine refleksija, gyvenimo tikslo, prasmės ir laimės klausimais (Etikos žodynas, 2005).

Dorinės vertybės – pagrindinė dvasinių vertybių sritis, orientuojanti žmogaus elgesį ir veiksmingai daranti įtaką jo gyvenimo keliui. Jos yra ta ašis, apie kurią sukasi visi dorovinio gyvenimo fenomenai: pažiūros, įsitikinimai, principai, idėjos, idealai ir t. t. (Etikos žodynas, 2005).

Etnokultūrinis ugdymas – tai vientisas procesas, kuriuo perduodama tautos sukurta patirtis, žinios, įgūdžiai, etnokultūrinės vertybės (Kiaunytė, 1998).

Etnokultūrinės vertybės sudaro: kalba, bendravimo normos ir dorovės; žmonių bendrijos; darbo ir kitos veiklos įgūdžiai bei įrankiai; drabužiai; maistas; architektūra ir kraštovaizdis; papročiai; meno kūryba; religija ir mitologija; įvairių mokslų žinios (Kiaunytė, 1998).

Etninė kultūra - visos tautos (etnos) sukurta, iš kartos į kartą perduodama ir nuolat atnaujinama kultūros vertybių visuma, padedanti išlaikyti tautinį tapatumą bei savimonę ir etnografinių regionų savitumą (LR Etninės kultūros valstybės globos pagrindų įstatymas Nr. VIII- 1328, 1999).

Kultūra - sąmoninga visuomenės veikla: gyvenimo būdas, kūryba ir mokslas; kurios pagrindą sudaro tradicijos bei dvasinių vertybių visuma (Lukšienė, 2000).

Keramika – (gr. keramikė, keraros – molis) taikomosios dekoratyvinės dailės šaka. Pagrindinė kūrinų žaliava – molis. Keramikos dirbiniai lipdomi rankomis, žiedžiami ant rato, išdegami ir puošiami (Burgis ir kt., 2003).

Mokykla – savarankiška, demokratiškai organizuota, humanizmo principais ir bendromis žmogiškoms vertybėms savo gyvenimą grindžianti, iškeltų ugdymo tikslų siekianti mokinių, jų tėvų ir mokytojų bendruomenė (Bendrosios ugdymo programos, 2003).

Medžio dirbiniai – turėjo praktikų reikšmę, juos meistrai puošdavo raštais, atliktais kontūriniu raižymu, kiaurapjūve ir geometrine drožyba. Drožė reljefinius, skulptūrinius tautodailės dirbinius (Pauza, 1997).

Metalo dirbiniai – architektūros dekoratyviniai elementai, skulptūros kūriniai, buitiniai ir liturginiai reikmenys, papuošalai – įvairūs meniški daiktai iš aukso, sidabro, geležies, bronzos bei kitų metalų (Dailės žodynas, 1999).

Skulptūra – (lot. sculpo – drožinėju) dailės šaka. Tūrinis dailės kurinys, dažniausiai vaizduojantis žmogų, gyvūną, daiktą. Kuriama (lipdoma, kalama, drožiama, liejama) iš įvairių medžiagų. Svarbiausios formos: statūla, grupė, biustas, medalis, moneta (Burgis ir kt., 2003).

Tautodailė – amatų dirbiniai, pagaminti namie, ar nedidelėse dirbtuvėse, neprofesionalių meistrų, glaudžiai susiję su papročiais, liaudiškais tikėjimais ir vietinėmis tradicijomis; skirti tiek namų reikmėms, tiek pardavimui. Tautodailės sritys yra medžio dirbiniai, keramika, tekstilė, metalo dirbiniai, skulptūra (Burgis ir kt., 2003).

Tekstilė – (lot. textile – audinys) taikomosios dekoratyvinės dailės šaka: unikalūs, rankomis atlikti tekstilės dirbiniai. Dirbiniai grupuojami pagal audimo techniką, paskirtį ir plastines kūrinio ypatybes (Dailės žodynas, 1999).

TURINYS

SANTRAUKA	2
SUMMARY	5
TERMINŲ ŽODYNĖLIS	7
ĮVADAS	10
I. ETNOKULTŪRA UGDANT MOKINIŲ DORINES VERTYBES DAILĖS PAMOKOSE PRADINĖSE KLASĖSE. PSICHOLOGINIAI PEDAGOGINIAI NAGRINĖJAMOS PROBLEMOS ASPEKTAI.....	14
1. Etnokultūra – integruojanti ašis šiandieninėje mokykloje.....	16
1.1. Etninės kultūros išlikimo svarba	18
1. 2. Etnokultūros ugdymą reglamentuojantys dokumentai	23
1.3. Etnokultūrinis ugdymas dailės pamokose pradinėse klasėse	25
2. Dorinės vertybės.....	27
2.1. Dorinių sąvokų terminų apibūdinimas	32
2. 2. Dorinių vertybių ugdymas etnokultūra dailės pamokose pradinėse klasėse	35
3. Pradinių klasių mokinys ir dorinių vertybių raiška	39
II. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ	43
2.1. Tyrimo bazė, imtis, metodika	43
2.2. Pedagogų nuostatos į dorinių vertybių ugdymą	46
2.3. Ugdytinių nuostatos į etnokultūrinį ugdymą	62
IŠVADOS.....	68
REKOMENDACIJOS	69
LITERATŪRA	70
PRIEDAI	75

IVADAS

Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas. Savo etnine kultūra besiremianti tauta gali palaikyti savo visuomenės narių pilietinį brandumą, dalyvauti pasaulio civilizacijoje kaip lygiavertė partnerė, išlaikyti tokiai partnerystei ir bendradarbiavimui būtiną orumą, savarankiškumą ir savitumą. Etninė kultūra yra tautos būtis, išlikimo ir tvirtumo esmė.

Etnokultūros ugdymas - šiuo metu viena iš aktualiausių temų, diskutuojant apie dabartinę švietimo reformą, analizuojant jos teigiamas puses ir trūkumus. Bendrose ugdymo programose (2008), nurodoma pagarba gimtajai kalbai, tautos kultūrai, tradicijoms. Siekiama, kad mokiniai suvoktų save kaip atsakingą tautos narį, ugdytų toleranciją kitoms tautoms. Tačiau mokyklose šie siekiai neretai tampa tik programinėmis nuostatomis. Mokiniai sunkiai suvokia savo tautos istorijos, kultūros savitumą, lietuviškosios kultūrinės ir pilietinės tapatybės puoselėjimo būtinybę [80].

Mokyklos ugdymo turinio pagrįstumu tautos istorija, kultūra, tradicijomis ir papročiais domėjosi J. Vabalas – Gudaitis (1983), J. Laužikas (1934), M. Mačernis (1939). Taip pat šia problema domėjosi ir dabartiniai mokslininkai M. Lukšienė (1993), J. Vaitkevičius (1995), L. Jovaiša (1995). Etninės kultūros atgaivinimo ir jos grąžinimo į šiuolaikinę kultūrą bei švietimą problemas iškėlė A. Gaižutis (1993), N. Vėlius (1989), I. Čepienė (1991), Ž. Jackūnas (1990), M. Lukšienė (1993), lietuviško identiteto ir tautinių vertybių klausimą nagrinėjo P. Jucevičienė (1996), tautinės kultūros ugdymo svarbą – N. Saugėnienė (1997). Etninio ugdymo idėją lietuviškoje mokykloje propagavo žymiausi švietėjai – M. Mažvydas (1547), M. Daukša (1599), Ž. Liauksminas (1648), S. Daukantas (1842), K. Aleknavičius (1846), M. Valančius (1868) ir kt. Jų manymu, mokykla atsieta nuo tautos tradicijų neatlieka kilnių asmenybės formavimo funkcijų, praranda ryšį su šeima, visuomene, žaloja vaiko dvasinį pasaulį (Kiaunytė, 1998).

Didžiausią ugdomąjį vaidmenį pradinėje mokykloje vaidina tautodailė. Ji vaikams atveria originalų liaudies kūrybos grožį, jai būdingas ypatybes – harmonijos ir saiko jausmą, santūrumą, humorą ir kt. Mokiniais ji artima (tai lemia įgimtas vaikų polinkis į dekoratyvų vaizdavimą) savo naivumu, paprastomis, dekoratyviomis formomis, spalviniiais deriniais. Tautodailė išmoko vaikus darnaus spalvų derinimo, kompozicijos, funkcionalumo, su liaudies meistrų naudojama vietine žaliava, primityviais darbo įrankiais ir t. t. Kartu ji įgalina suprasti mūsų tautos gyvenimą, istoriją, papročius, natūraliai įveda į profesionaliosios dailės supratimą (Grabauskienė ir kt., 1992, 5).

Dailė, pradinėje mokykloje, atveria įdomų ir kūrybingą kelią gilintis į visuomenės pažinimą. Ne mažai veiksmingai dailė padeda apibendrinat ar užbaigiant projektus, temas. Dailė leidžia mokytojui susinkretinti mokomuosius dalykus. Pradinių klasių mokytojas, turintis

ugdymo perspektyvą, visada pasitelkia daile, kaip individualizavimo, vizualinių, kinetinių ar taktinių įgūdžių būdą. Dailė padeda tirti, vystyti ir vertinti iš visur atkeliaujančias idėjas, taip mokytojas gali parodyti mąstymo lankstumą ir kūrybiškumą, integruodamas mokomuosius dalykus į dailės temas (Burke, 1998).

D. Antanaitienė (2001), išskirdama etninės kultūros svarbą mokykloje, pateikia etninės kultūros ryšį su kitais dėstomais dalykais, pabrėžia kokią reikšmę šis ugdymas turi vaiko kūrybai, sąmonei, dorovei.

Dorinis ugdymas visoje ugdymo sistemoje užima išskirtinę vietą, dažnai laikomas jo šerdimi. Taip esti todėl, kad jis nukreiptas ne į asmens galias, jo periferiją, o į patį asmenį, jo centrą, kitaip sakant jo „Aš“. Iš čia kyla žmogaus santykiai su kitais žmonėmis ir savimi, tiesiogine ir netiesiogine (su Kūrėju, su kultūra, darbu, gamta ir t.t.) formomis. Dorinis ugdymas tampa reikšmingu tikslu ugdymo institucijose (Aramavičiūtė, 1985, p. 52).

S. Šalkauskis (2002) teigia, dora, jo nuomone, gali tapti tolimiausiu auklėjimo tikslu tik būdama susijusi su Dievu, kaip nelygstamu gėriu, suteikiančiu jai tikrąją vertę. Dorovinio auklėjimo specialistai mokymui taip pat skiria lemiamą vaidmenį. Svarbiausi argumentai – mokymo metu mokiniai ne tik įgyja atitinkamų mokslo žinių, mokėjimų bei gebėjimų, bet čia ir formuojamas požiūris, nuostatos, įsitikinimai, pasaulėžiūra ir kt. Taigi mokant ir mokantis vyksta ne vien asmens lavinimas, bet ir auklėjimas, keičiantis jo santykį ne tik su mokslu, bet ir su kitomis kultūrinėmis bei dvasinėmis vertybėmis plačiąja šio žodžio prasme (Aramavičiūtė, 2005).

Tyrimo objektas – etnokultūra ugdant mokinių dorines vertybes dailės pamokose pradinėse klasėse.

Tyrimo dalykas – etnokultūra dailės pamokose pradinių klasių mokinių dorinėms vertybėms ugdyti.

Tyrimo hipotezė – jei integruosime etnokultūrą į dailės pamokas pradinėse klasėse, bus sėkmingai ugdomos pradinių klasių mokinių dorinės vertybės.

Tyrimo tikslas – atskleisti etnokultūros galimybes ugdant mokinių dorines vertybes, dailės pamokose pradinėse klasėse.

Uždaviniai:

1) Išanalizuoti mokslinę literatūrą darbe nagrinėjamos problemos aspektais:

- Išanalizuoti etnokultūrą kaip integruojančią ašį šiandieninėje mokykloje.
- Išanalizuoti etnokultūrinį ugdymą dailės pamokose pradinėse klasėse.

- Išanalizuoti dorinių vertybių sampratą, bei jų ugdymą dailės pamokose pradinėse klasėse.

2) Atskleisti pedagogų nuostatas į etnokultūrą ugdant pradinių klasių mokinių dorines vertybes dailės pamokose.

3) Atskleisti pradinių klasių mokinių nuostatas į etnokultūrą ugdant dorines vertybes.

4) Pateikti išvadas ir rekomendacijas ugdytojams apie etnokultūrą ugdant vaikų dorines vertybes dailės pamokose.

Tyrimo metodologija:

Tyrimo metodologinį pagrindą sudaro humanistinė asmenybės teorija (C. R. Rogers (1951), A. H. Maslow (1979)), (Lepeškienė, 1996; Berger, Luckman, 1999; Morkūnienė, 2002; Teresevičienė, Gedvilienė, 2003), t.y. pagrindinės humanistinio ugdymo idėjos. Jos atstovai teigia, jog asmenybė siekdama savirealizacijos nuolat auga ir vystosi. Kiekvieno individo asmenybėje glūdi vidinis mokymosi poreikis, noras pažinti, tobulinti save, atskleisti savo potencines galias, realizuoti save ne tik asmeniniame, bet ir profesiniame gyvenime. Humanizmo principais ir bendrosiomis vertybėmis savo gyvenimą grindžianti mokyklos bendruomenė sudaro prielaidas etninę kultūrą kaip tautos tradicinės kultūros vertybių visumą sieti su šiuolaikinės kultūros pažinimu. Integracijos metodas plačiai taikomas pradinėje mokykloje, kur etninė kultūra integruojama į bendrą ugdymo turinį. Etnokultūros integracija į mokomuosius dalykus skatina moksleivius aktyviau įsitraukti į mokymosi procesą.

Metodai:

Teoriniai: mokslinės literatūros ir dokumentų analizė.

Empiriniai:

- Pradinių klasių mokytojų anketinė apklausa.
- Pradinių klasių mokinių anketinė apklausa, apklausa žodžiu.
- Anketinių duomenų analizė.

Statistiniai: SPSS (16 versija).

Tyrimo imtis ir organizavimas. Tyrimas buvo atliktas 2009m. kovo - balandžio mėnesiais. Tyrimo metu buvo taikyta kiekybinė aprašomoji statistinė analizė. Tyrimas buvo atliktas Šiaulių miesto pradinėse, vidurinėse ir pagrindinėse mokyklose. Tyrime dalyvavo I - IV klasių mokiniai ir pradinių klasių mokytojai.

Tyrimo metu dalyvavo 189 respondentai: 124 pradinių klasių mokiniai ir 65 pradinių klasių mokytojai. Pradinių klasių mokytojams buvo pateikta anketa, kurią sudarė 18 klausimų, o mokiniams buvo pateikta anketa, kurią sudarė 8 klausimai (3 – 4 kl.) ir apklausa žodžiu (1 – 2

kl.). Gauti duomenys buvo apdoroti taikant SPSS (16 versija) *for Windows* programą (16 versija).

Darbo naujumas/reikšmingumas:

Kultūroje liaudies kūrybai – tautodailei, muzikai, papročiams, tautosakai – tenka reikšminga vieta. Liaudies kūryba yra nacionalinio savitumo išlaikymo prielaida, ji kupina liaudies išminties, fantazijos, poetiškumo, joje pasireiškia vaizdinis mąstymas. Liaudies mene keliamos, propaguojamos dvasinės vertybės yra visada aktualios ugdant jauną žmogų, jo asmenybę.

Darbo struktūra. Ši magistro darbą sudaro: įvadas, 2 skyriai (teorinė dalis, kurioje pateikiama literatūros analizė bei apibendrinimas, praktinė dalis, kurioje pateikiama tyrimo duomenys ir jų analizė), išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas (93 šaltiniai) ir 9 priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 3 lentelės ir 19 paveikslų. Darbo apimtis – 69 puslapiai.

I. ETNOKULTŪRA UGDANT MOKINIŲ DORINES VERTYBES DAILĖS PAMOKOSE PRADINĖSE KLASĖSE. PSICHOLOGINIAI PEDAGOGINIAI NAGRINĖJAMOS PROBLEMOS ASPEKTAI

Lietuvos Respublikos įstatymo konstatuojama, kad „įvairioms lietuvių etninės kultūros formoms ir ypač jos gyvajai tradicijai gresia akivaizdus sunykimo pavojus“. Kaip matome, įstatymų lygmenyje etninės kultūros reikšmingumas suvokiamas pakankamai, tačiau šio įstatymo realizavimas reikalauja didelių pastangų, ypač perduodant etninę kultūrą iš kartos į kartą. Kultūros perdavimas vyksta pirminės socializacijos metu – šeimoje, ir antrinės socializacijos būdu – per švietimo sistemą, masines komunikacijos priemones ir pan [50].

Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatyme (1999 09 21 Nr. VIII – 1328) apibrėžiama: „Etninė kultūra – visos tautos (etnos) sukurta, iš kartos į kartą perduodama ir nuolat atnaujinama kultūros vertybių visuma, padedanti išlaikyti tautinį tapatumą bei savimonę ir etnografinių regionų savitumą [51].

Moksleiviams etnokultūros žinios perteikiamos gimtosios kalbos, literatūros, meno disciplinų pamokose. Vadinasi, jos perimamos remiantis dalykų pažinimui skirta veikla. Tai veikia moksleivių kultūrą. Tačiau žmogui svarbi ne tik jo kultūra, ne tik veiklos kokybė ir žinios, bet ir socialinė patirtis. Todėl ją būtina kaupti jau ugdymo procese (Kievišas, 2004).

Didesnis dėmesys yra skiriamas anglų kalbai, matematikai, o etnokultūrai nesuteikiama pakankamas dėmesys bei ugdymas. Moksleivis mieliau renkasi kompiuterį, nei knygą ar lietuvišką dainą. Lietuvių kalendorines šventes pakeičia Valentino diena ir pan. Atlikti tyrimai rodo kaip mažėja etninės kultūros pagrindų dėstymas. Todėl ypatingai aktualus tampa jaunosios kartos tautiškumo stiprinimas ir ugdymas (Čepienė, 2001).

Tautos kultūra savitai reiškiasi įvairiais istoriniais laikotarpiais. Jos vystymąsi sąlygoja tautos socialinis, ekonominis, politinis gyvenimas. Kultūra – reliatyvi, kintanti, laiko bėgyje atsijojanti tai, kas nereikšminga, išskirianti tikrąsias vertybes. Šį požiūrį į kultūrą išsakė vienas iš pasaulio semiotikos mokslo kūrėjų A. Greimas: „kas yra kultūra: tu viską išmoksi, paskui viską užmirši, o tai kas lieka viską užmiršus, ir yra kultūra“ (Žukas, 1989, p. 4). Manychiau, kad kultūra galima vadinti tai, ką žmogus istorijos bėgyje sukūrė, išgyveno, kas teikė gyvenimo pilnatvę, o ji, atsigręždama atgal, ugdė dvasines ir fizines jo galias (Kiaunytė, 1998).

I. Čepienė (2001), atskleidama etninės kultūros - tautinio ir pilietinio sąmoningumo formavimosi veiksnio- ugdymo(si) ypatumus, teigia, kad tautinės ir pilietinės savimonės formavimo uždaviniai, keliami mokykloms reglamentuotuose dokumentuose, nepakankamai efektyviai realizuojami pradinės mokyklos etninės kultūros ugdymo procese.

Didėjantis atotrūkis tarp šiuolaikinio žmogaus būties ir senųjų tradicijų kelia klausimus, kaip įtaigiau supažindinti moksleivį su didžiuliu ir margu lietuvių tautosakos lobynu; kaip pasiekti, kad vaikai perimtų savo tautos tradicinę kultūrą (Gumbaragienė, 2003).

Integruota veikla sukuria prielaidas itin sparčiai ir natūraliai skleisti vaiko individualybei bei asmenybei, plėtoti ir gilėti jo socialiniams (bendravimo, bendradarbiavimo, kito asmens pripažinimo ir tolerancijos etc.) gebėjimams, kaip vieniems svarbiausių šiuolaikinei mokyklai keliamų ugdymo tikslų. Etninės kultūros ugdymas mokykloje yra vienas iš geriausių būdų sugrąžinti pozityvias tautos tradicijas į šeimą ir bendruomenę (Kudirka, 1989).

Meninai dalykai ugdo grožio jausmą, moko pažinti, įvertinti ir suvokti per šimtmečius sukurtas dvasios vertybes, pajusti žmogaus gyvenimo prasmę. Mene geriausiai atsiskleidžia tautų kultūros savitumai, turintys didžiulę įtaką formuojant tautinę savimonę, nacionalinį mąstymo būdą, puoselėjant meilę ne tik savo tautai ir jos kultūrai, bet ir pagarbą kitų tautybių žmonėms bei jų kultūrai (Kudirka, 1989).

Dailės dalykas bendrojo lavinimo mokykloje turi tikslą ugdyti augančios kartos grožio jausmą, formuoti estetinį skonį, mokėjimą suvokti ir vertinti meno kūrinius, istorijos ir architektūros paminklus, gimtojo krašto, gamtos grožį bei įvairovę. Lemiamą vaidmenį šiame procese vaidina liaudies menas. Kaip mokyklų patirtis parodė liaudies menas, jis padeda įvesti moksleivį į grožio ir kūrybos pasaulį. Vaikams jis artimas savo tauriomis idėjomis, išmone, nuotaikingumu bei paprastomis, dekoratyviomis formomis, raštų ritmais, spalviniais deriniais. Su liaudies meno dirbiniais moksleiviai susiduria iš mažens namų aplinkoje, muziejuose, lankydamiesi liaudies meistrų dirbtuvėse, stebėdami televizijos laidas ir t. t. Mokykla privalo apibendrinti ir pagilinti šį aplinkos poveikį. Kiekvienas mokytojas įpareigotas kalbėti apie liaudies meną, jo vaidmenį tautos kultūrai, visuomenės gyvenimui, turi įtraukti vaikus į visuomenei naudingą istorinių ir kultūrinių paminklų globos darbą (Kudirka, 1989).

Dailės pamokose supažindinant su liaudies menu sprendžiami specifiniai estetinio auklėjimo bei meninio švietimo uždaviniai:

- Aptariami liaudies meno specifika, nacionalinis charakteris, koloritas, kitos išraiškos priemonės, liaudies meno ir profesionaliosios dailės ryšys,
- Mokoma išvelgti dailės kūrinysje liaudies menui būdingas išraiškos formas, harmonijos ir saiko jausmą, santūrumą, išmonę ir kitas ypatybes,
- Mokiniam skiepijama meilė grožiui, pasididžiavimas savo tautos kultūra,
- Mokiniai mokosi remtis liaudies menu savo kūryboje (Kudirka, 1989, p. 82).

Pradinių klasių pedagogams dailės pamokose suteikiama kūrybinė laisvė. Kiekvienas pedagogas gali pagal savo gebėjimus susiplanuoti pamokas. Pagal bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus (2008), dailės dalyko akiratin patenka visa, kas kuriama vizualiaisiais

menais: vaizduojamoji ir taikojamoji dailė, architektūra, tautodailė, šiuolaikiniai menai ir dailėtyra.

Tautodailės gyvybingumui palaikyti reikšmingos edukacinės vasaros stovyklos, dailės mokytojų skiepijama meilė tradiciniam liaudies menui, tautinės dvasios, naujos kartos meninio skonio, kūrybingumo ugdymas (Adomavičienė, 2004).

A. Prakurotienė (2000) alternatyvioje dailės ir darbelių programoje pradinėms klasėms didžiulį dėmesį skiria liaudies menams (tautodailei, muzikiniam folklorui ir tautosakai), neskaido jų. Tai suteikia temoms žaismingumo, menų visuma sudaro kūrybinių užduočių sistemą. Temos yra susietos su kasdieniu gyvenimu, kalendorinėmis šventėmis, liaudies tradicijomis. I – II klasėse mokiniai supažindinami su lietuvių liaudies menu (jo ryšiu su gyvenimu bei kalendorinėmis šventėmis). III – IV klasėje mokinių akiratis apie lietuvių liaudies meną ir tautodailę – plečiamas, papildomas žiniomis ir taikomas kūrybiniuose procesuose.

1. Etnokultūra – integruojanti ašis šiandieninėje mokykloje

Pradinėse klasėse etninė kultūra integruojama į visus mokomuosius dalykus, renginius, šventes. N. Vėlius (1997) teigia, jog reikia skatinti moksleivius pažinti ir gerbti savo kultūros tradicijas, pajauti bendras visą tautos kultūrą vienijančias šaknis.

Integracija [lot. Integratio - atnaujinimas, atstatymas] - dalių, elementų sujungimas į visumą (Tarptautinių žodžių žodynas, 1985, p. 215). "Daiktavardis "integracija" savo reikšme siejasi ir su lotynišku būdvardžiu integer, kuris verčiamas žodžiais "visas, ištisas, neliestas". Todėl integracija nurodo duoto daikto visumą arba vientisumą." (Petrikienė, 2004, p. 7).

J. Kievišas ir kt. (2004) teigia, kad integracija (iš lot. k.) reiškia atsinaujinimą, atkūrimą to, kas buvo išskirta, difirencijuota. Siekti vieningumo, vientisumo svarbu ir perteikiant žinias, tobulinant gebėjimus bei įgūdžius, nes tai yra visybiško asmenybės ugdymo prielaida. Asmenybės ugdymą vertinant konceptuali lygiu išryškėja sociokultūrinė integracija, nusakanti visuomenės ir kultūros sistemiškumą.

Integruojamojoje Etninės kultūros programoje pažymima, kad etninė kultūra turėtų būti suvokiama kaip mūsų kultūros paveldas, sukaupęs ilgaamžes žmogiškąsias vertybes ir, kaip gyvoji dabartinės kultūros tradicija. Etnokultūrinis ugdymas pradinėje mokykloje svarbus vaiko asmenybės formavimo bei jo etninės socializacijos realizacijos veiksnys. Todėl mokiniai, padedami mokytojų, gali išsiugdyti tokias asmenybės savybes kaip dvasingumas, kūrybiškumas, darbštumas, aktyvumas, komunikabilumas ir t. t.

Bėgant metams lietuvių tautinė kultūrinė savimonė keičiasi. Naujoji karta perima iš senosios kartos palikimą, priima naujoves ir perduoda kitai kartai jau naują pakitusį, papildžiusį kultūros branduolį (Lukšienė, 2000).

M. Lukšienė (2000) analizuodama S. Šalkauskio, A. Maceinos sampratą apie kultūrą, išskiria dvasingumo vertę. Dvasingumas, kas tai? Remiantis autore , galima teigti, kad tai orientacija į vertybes, sudarančias žmogaus esmę – dvasią. Tinkamas vertybių suvokimas, patyrimas, išgyvenimas, kūrimas - vienas iš tautos kultūros pagrindų. Kultūra, neturinti dvasingumo, žūsta. „Kultūra- dvasinė tautos raiška.“ (Lukšienė, 2000, p. 166).

S. Šalkauskis (2002) mokyklą apibūdina kaip visuomeninio auklėjimo tęsėją. Ji turi veikti atsižvelgdama į mokinių protą, valią, širdį, išugdytas vertybes bei pagrindus šeimoje. Tarp šeimų ir mokyklų tautiškai auklėjant yra organiškas ryšys ir turi būti nuoseklus perėjimas.

I. Gumbragienė (2003) teigia, daugiau nei prieš dešimtį metų, Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo išvakarėse, kartu su pilietine savimone iškilo etninės kultūros reikšmė, suvokimas, kad ji reikalinga norint išlaikyti etninę savimonę, etnokultūrinį tapatumą. Tačiau gyvenimas lėmė tai, kad besivaduojant iš uždarumo ir siekiant atvirumo, mūsų etninė kultūra maišosi su supertechnizuota, automatizuota, kosmopolizuota Vakarų masinės kultūros pasiūla.

Analizuodama tautos išlikimo klausimus, nepaprastai didelius nuopelnus Lietuvos pedagogikai, švietimui paliko M. Lukšienė (2000). Autorei rūpi amžinumas, tęstinumas, ateities kultūrinė Lietuva. Tikima, kad tauta išliks. „Bet ar po mūsų išliks mūsų sukauptos vertybės, mūsų etnoso dvasia?“ (Lukšienė, 2000, p. 16).

V. Aramavičiūtė, A. Katinienės straipsnyje teigia, kad gimtosios kalbos ašis yra etnokultūra. Ikimokyklinis amžius yra imliausias perimti etnokultūros vertybes, kurių dorovinės ir estetinės pasaulėjautos raiškos netarpiškumas, gilios minties paprastumas, formų įvairovė ir įtaigumas labiausiai atitinka šio amžiaus vaiko suvokimo ir atlikimo ypatumus. Nekelia abejonių teoretikų ir pedagogų praktikų teiginiai, kad asmenybės kokybė iš esmės priklauso nuo žmogų supusios kultūrinės aplinkos vaikystėje, nuo jos vertybių internalizacijos. Mažas vaikas pasaulį pirmiausia pažįsta emocionaliai į jį reaguodamas (Katinienė, 2003).

A. Sajienė ir kt. (2002) teigia, kad integruota veikla ugdo ir pažintinius (stebėjimo, tyrinėjimo, supratimo, mąstymo etc.) vaiko gebėjimus. Integruoto ugdymo filosofija ir praktika grindžiama nuostata, kad visos vaiko raidos sritys – fizinė, intelektinė, emocinė, socialinė – yra neatsiejamos. Dirbtinai į dalykus suskaidytas mokymas mokykloje mažam vaikui, suvokiančiam pasaulį sinkretiškai, atrodo nenatūralus, primestas. Be to, jam patinka mokytis tai, kas įdomu, todėl ugdymo turinys turi atitikti vaiko poreikius, interesus ir tikslus. Dėl tos priežasties integruotu ugdymu pradinėje mokykloje kaip tik ir turėtų būti siekiama:

- tenkinti vaiko norą dirbti įdomiai, prasmingai, natūraliai;
- kad ugdymas atitiktų natūralią jo raidą, amžiaus tarpsnio ypatumus;
- kad būtų susietos į visumą visos vaiko ugdymo ir ugdymosi sritys (Sajienė ir kt., 2002). Etninės kultūros ugdymas formuoja naują gyvenimo mokykloje kultūrą, skatina kultūrinę

ugdytinių atmintį, sugrąžina į mokyklą tautines tradicijas ir moko tapatinti save kaip konkrečios tautos (šeimoms, giminėms), etnografinės srities atstovą. (Lietuvos Respublikos švietimo koncepcija, 2006).

Kryptys, kuriomis gali plėtotis etnokultūra pradinėje mokykloje:

- Bendravimo normos ir krikščioniškosios doros pagrindas. Tai vaiko santykis su gyvąja gamta; santykiai su žmonėmis (šeima, aplinkiniais, ligoniais, benamiais, kitų tautų žmonėmis); santuoka, mokykla, bažnyčia, aplinka, visuomenė ir t. t.
- Šeimoms, giminėms, bendruomenėms, tautos papročių pažinimas ir jos etninės kultūros perėmimas.
- gimtosios kalbos pažinimas, geros gimtosios kalbos mokymo sąlygos; tautosakos lobių atskleidimas.
- Krikščioniškosios religijos atskleidimas papročiuose.
- Liaudies dainos, muzika, šokiai, žaidimai, rateliai.
- Tautodailės pažinimas.
- Lietuvių tautos švenčių šventimas, papročių pažinimas ir tęsimas (Rugevičiūtė, 1997, p.71).

Etnokultūrinio ugdymo procese remiamasi vaikų pirmine socialine ir etnine patirtimi, jų turimomis žiniomis, t. y. einant nuo žinomo (kokias šventes vaikas šventė namuose, kokias jis žino pasakas, žaidimus, daineles) prie nežinomo (lietuvių tautosakos sampratos ir sugebėjimo ją išskirti iš kitų pasaulio tautų), nuo lengvo (kalėdinės eglutės puošimas, kirpimas iš pusiau sulenкто popieriaus (simetrinė karpyba), iškirptų dalių jungimas įkerpant iš viršaus ir iš apačios) prie sunkaus (eglutės žaisliukų, papuošalų kambariui konstravimas iš šiaudelių), nuo paprasto (tautosakos ar literatūrinio kūrinio skaitymo) prie sudėtingo (kūrinio analizės, pasakojimo, iliustravimo, inscenizavimo, etniniam procesams būdingų kalendorinių švenčių tradicijų ir papročių aptarimo) (Kiaunytė, 1998).

Mokykloje asmenybė ugdoma kryptingai, o socialinėje aplinkoje jos kaitai įtakos dažnai turi nenumatyti veiksniai. Vadinasi, žmogus privalo išmokti rinktis, vertinti, turi pasirengti saviugdai aplinkos sąlygomis. Todėl moksleivio negalima „uždaryti“ dėstomo dalyko rėmuose ir apsiriboti poveikiu tik jo kultūrai (Kievišas ir kt., 2004, p.129) (žr. 3 priedą, psl. 82).

1.1.Etninės kultūros išlikimo svarba

Etninės kultūros plėtros valstybinės programos (toliau vadinama – Programa) paskirtis – nustatyti etninės kultūros – tautos sukurtos, iš kartos į kartą perduodamos ir nuolat atnaujinamos kultūros vertybių visumos, padedančios išlaikyti tautinį tapatumą, savimonę ir etnografinių

regionų savitumą, – tyrinėjimo, saugojimo ir sklaidos prioritetas, sudaryti finansines ir teises sąlygas aktyvinti jos plėtrą, didinti vaidmenį kuriant pilietinę visuomenę ir dalyvaujant bendrame kultūros procese. Spartus gyvenimo tempas, sociokultūriniai, ekonominiai procesai, atsivėrusios valstybių sienos, informacijos gausa kelia grėsmę etninei kultūrai – niveliuojasi ir nyksta tradicijos ir papročiai, etnografinių regionų skirtumai, asimiliuojasi tarmės, todėl reikia spartinti tiriamuosius, fiksavimo ir kaupimo darbus [49].

Tauta – istoriškai susiformavusi žmonių bendruomenė, turinti bendrą kilmę, kalbą, istoriją, papročius; tautiškumas – priklausymo tautai susivokimas (Šalkauskis, 2002).

Tauta gali išlikti tik nuolat atsinaujindama per tautiškai susipratusias ateinančias kartas, o vystytis – tobulėjant šiai ir būsimosioms kartoms. Todėl suprantamas tautinio auklėjimo dabar ir ateityje būtinumas, kurio esmę nusako tautinio auklėjimo Lietuvoje pagrindėjas S. Šalkauskis. Pagrindinis tautinio auklėjimo uždavinys yra tautos ugdymas.

Tautiškumas, kas – lietuviškumas šiuolaikiniame pasaulyje, XXI – amė amžiuje, turint omeny ir tai, kad nė viena tauta negalės sėkmingai gyvuoti, nepriimdama visos šiuolaikinės kultūros, visos technologijos, informacijos. Dėl šių priežasčių mūsų tautinei savimonei šiandien būdingas pirmiausia padrikumas, nevienalytiškumas”“(Klimka, 1996, p.1).

A. Maceina (1991), S. Šalkauskis (2002), išskiria šiuos auklėjimo veiksnius: šeimą, bažnyčią, mokyklą, kariuomenę, jaunimo organizacijas, įstatymus, spaudą. Visuomeninis auklėjimas turi būti priimtinas visuomenei ir suderinamas su bendra visuomenės gerove. Maceinos teigimu tautai svarbu, kad josios nariai rūpintųsi, pajautų vieni kitus, kurtų bendrą gerovę. Tautinis auklėjimas turi būti vykdomas visam ugdymo procese. Tautinio auklėjimo tikslas turi būti siekiamas kartu su bendruoju ugdymo tikslu.

Pasak M. Lukšienės (2000), etnosas neturi būti izoliuotas nuo kitų bendrijų, kultūrų. Kultūra perimta iš tėvų kartos, veikiama šiandieninio gyvenimo neturi nykti, o kuriamas naujas sluoksnis. Kitu atveju naujos kultūros reiškiniai gali įsilieti į tos kultūros branduolį. Ir sudarys naujos kartos branduolį. Tačiau atsitinka ir taip, kad nebepajėgiama plūstamą informaciją, naujumą tinkamai įsisavinti savos kultūros plotmėje. Tuomet sava kultūra atmetama, tampame jai abejingi ir svetimi.

Tautiškumas – asmens savo tautos istorijos, kultūros savitumo suvokimas, tautos tapatumo puoselėjimas, įsipareigojimas Lietuvos tautai ir valstybei, lietuviškosios kultūrinės ir politinės tapatybės išlaikymas ir kūrimas.

Pilietiškumas – asmens savo teisių, atsakomybės ir pareigų demokratinei valstybei suvokimas, veikla visuomenės labui, bendrapiliečių teisių ir laisvių, demokratijos gynimas, gerovės Lietuvai siekimas [53].

XX a. pabaigoje lietuvių etnologų, politikų iškeliamą etnoso problemą. Vėlius (1997) aiškina dabartinę mūsų kultūros būklę, stengiasi suvokti „savo kultūros savitumą, bendražmogiškąją vertę ir jos likimą“ (Vėlius, 1997, p.7).

Autoriaus nuomone, yra svarbu suprasti dėsningumus, kurie valdo šių dienų etninę kultūrą bei pažiūrėti, kaip ta tradicinė kultūra reiškiasi naujame, moderniam, gyvenime, kaip ji transformuojasi į mūsų kultūrą, be to, pažiūrėti, koks yra valstybinis, valdžios vyrų požiūris į šią kultūrą (Vėlius, 1997, p.7).

Etninė kultūra ir apskritai kultūra – savaimingas tautos dvasios reiškinys. „Tačiau valstybė gali įtakoti, - materialiai paremdama mokslą, kultūrą, paskatindama vieną arba kitą kultūros formą, padarydama ją atvirą visai Europai“ (Vėlius, 1997, p.7).

Valstybė gali būti nepajėgi remti tautos kultūrą finansiškai, tačiau negali toleruoti tautos egzistencijos pamatų griovybos, nors tai ir darytų ne organizacijos, asmenys, valdininkai, o laisvoji žurnalistika. Bent vienas tabu turi ir jai egzistuoti. Sunku tikėtis, kai valstybės politikoje vos ne į žemiausią vertybių piramidės vietą nukišamas pats etniškumas“ (Kalnius, 1997, p. 23 - 26).

Anot S. Šalkauskio (2002), tautos kalba ryškiausiai charakterizuoja tautos individualybę. Kalba- brangiausias tautos turtas, mąstymo įrankis. Kalba perduodama iš kartos į kartą. Per ją sudaroma nenutrūkstama kartų grandinė: praeitis- dabartis- ateitis.

A. Maceinos (1991) teigimu, tautiškumo ugdymas šeimoje prasideda dar prieš individo gimimą. Gimęs vaikas pramoksta kalbėti ir tuo būdu tautiškai mąstyti. Per pasakas, padavimus, dainas, šokius, žaidimus vaikas susiduria su tautos kūryba ir yra įvedamas į estetinį tautos pasaulį. Kad auklėjimas būtų sąmoningas tėvai turi nusimanyti apie tai kuria linkme veikti, tinkamai auklėti, t.y. „... paliesti naujoje kartoje ir protą, ir valią, ir širdį...“ (Šalkauskis, 2002, p. 589).

Kultūros sričiai priskiriama ne tik dvasinis žmogaus pasaulis, bet ir visos žmogaus veiklos sritys: materialinė, socialinė ir dvasinė. Svarbus kultūros požymis - jos struktūriškumas, atskirų jos dalių sąveika. Kultūra - žmogaus veiklų sričių visuma. Idealumas pasiekiamas tuomet, kada žmogus geba vertinti ne tik savo paties, bet ir kultūros visumą. Kultūra - tautos atmintis. „Sutrikus tautos atminčiai, sutrinka jo asmenybė, sutelktinė tautos atmintis“ (Lukšienė, 2000, p. 18). Šiuo atveju prasideda ne tik asmenybės, bet ir etnoso žuvimas. Mažoje tautoje kultūros klausimas yra labai svarbus - gyvybinis.

A. Maceina (1991) pastebi, kad tautai svarbu, kad josios nariai rūpintųsi, pajautų vieni kitus, kurtų bendrą gerovę. Taip kuriama tautinė bendruomenė. Tautai reikia dviejų nusistatymų sintezės, kaip nėra savųjų ir kur yra savieji.

Tautiškai auklėjant jaunąją kartą pagalbon turi ateiti mokykla: tęsti, papildyti šeimos tautinį auklėjimą. S. Šalkauskis (2002) mokyklą apibūdina kaip visuomeninio auklėjimo tęsėją. Ji turi veikti atsižvelgdama į mokinių protą, valią, širdį, išugdytas vertybes bei pagrindus šeimoje. Tarp šeimų ir mokyklų tautiškai auklėjant yra organiškasis ryšys ir turi būti nuoseklus perėjimas.

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos (2008) nusako, kad mūsų valstybės pilietis turi suprasti teisinės valstybės principus, savo ir kitų tautų kultūros savitumą, kultūrų bendrybes ir skirtumus, gebėti dalyvauti priimant sprendimus, prisiimti atsakomybę už savo veiksmus, reikšti argumentuotą nuomonę ir t.t. Lietuvių etninės kultūros ugdymo bendrojo lavinimo mokyklos strategijos projekte (2006) pabrėžiama, kad etninė kultūra įpareigoja asmenį lietuvių tautai ir valstybei, reprezentuoja savo visuomenės narių pilietinį brandumą; dalyvaujant pasaulio civilizacijos procesuose, kuria lietuvišką kultūrinę tapatybę.

Vizijoje numatoma, kad „Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklai reikia kryptingos, nuoseklios etninės kultūros ugdymo sistemos“. Pastebima, kad būtini esminiai pokyčiai visais švietimo lygmenimis. Tikima, kad etninės kultūros ugdymas būtų suvokiamas kaip neatskiriama bendrojo ugdymo dalis. Etninės kultūros ugdymas mokykloje yra vienas iš geriausių būdų sugrąžinti tautos tradicijas į šeimą bei bendruomenę [7].

Mokiniam sunkoka suvokti savo tautos istorijos, kultūros savitumą, lietuviškosios kultūrinės ir pilietinės tapatybės puoselėjimo būtinybę. Tokią situaciją lemia įvairios priežastys: XX a. pabaigoje – XXI a. pradžioje labai pasikeitė socialinės sąlygos, sumažėjo auklėjamasis šeimos vaidmuo – todėl beveik neperimama tėvų ir senelių etnokultūrinė patirtis (Lietuvos respublikos švietimo koncepcija, 2006).

Lietuvos Respublikos Švietimo įstatyme (2003) nurodyta, kad „tėvai privalo sudaryti vaikams gyvenimo ir mokymosi sąlygas, laiduojančias sveiką ir saugią jų dvasinių bei fizinių galių plėtotę, dorovinį brendimą“ [50].

Žmogaus ryšys su pasauliu užsimezga nuo pat gimimo. Suprantama, dvasinis vaiko ugdymas pirmiausia prasideda šeimoje. Mokyklos uždavinys yra sugrąžinti į šeimą etnines tradicijas, dorines nuostatas, elgesio normas, dvasingumą. Todėl į etnokultūrinius renginius reikia stengtis įtraukti visus mokinių tėvus, senelius. Glaudus ryšys su tėvais atveria ne tik šeimų dvasinio atsinaujinimo galimybes, bet ir padeda efektyviau spręsti ir visas kitas ugdymo problemas (Abromikienė, 1997).

K. Miškinis (1993) teigia, kad tautos kultūra neatskiriama nuo tradicijų. Šeimoje per jas vaikams perduodama patirtis: požiūris į pasaulį bei gyvenimą, tikėjimas, dorovė, elgesio būdas, kultūros vertybės, socialinių santykių formos. Tradicijos jaunajai kartai dovanoja praeitį ir jos išmintį. Tautos kultūros bei tradicijų ir papročių pažinimas labai reikšmingas šeimos gyvenimui

ir vaikų ugdymui. Deramai nesuvokusi ir neįprasminusi praeities ir ateities kultūros vertybių, šeima negalėtų tinkamai auklėti vaikų.

Y. Lamontagne (1999) teigia, šeimoje reikia išmokti branginti ne tik įprastas šventes, bendrą laisvalaikį, atostogas, bet ir tautos kultūrinį palikimą. Tai stiprina priklausomybės šeimai jausmą, gerina bendravimą, kuria pasitikėjimą, to pasekoje šeimos nariai gali suvienyti jėgas ir padėti vienas kitam išspręsti problemas.

Etnokultūros šaknys esti šeimoje. Vaikystėje vaikas pasakų, legendų, padavimų, liaudies dainų ir žaidimų dėka yra įvedamas į estetinį tautos pasaulį. Pažindamas tautos kūrybą, jis įgyja etninę patirtį. Šeima yra etninių ypatybių – fizinių ir dvasinių perdavimo pagrindas. Šeimoje, kaip etnokultūros puoselėtojoje, atsiskleidžia svarbi etnokultūros dvasinė vertybė – tradicijų ir papročių pažinimas ir perdavimas (Kiaunytė, 1998).

Etnokultūros tradicijų ir papročių laikymasis labai reikšmingas šeimos gyvenime ir ypatingai vaikų ugdyme. Tradicijų ir papročių pagalba šeimoje buvo formuojamas vaikų požiūris į dorovę, elgesio normas, bendražmogiškas vertybes. Lietuvių šeimoje vertingomis buvo laikomos tokios asmenybės savybės: darbštumas, tvarkingumas, teisingumas, jautrumas ir kt. Nuo seno lietuvių šeimose buvo įprasta ir džiaugsmu, ir liūdesiu dalintis, paguosti ir užjausti varge, nelaimėje, pagelbėti darbuose, pasidžiaugti šventėse. Šeimoje neapibrėžiant ir neišryškinant natūraliai buvo perduodamos etnokultūrinės vertybės. Vaikai, augdami šeimyninėje aplinkoje, mato ir jaučia visus žmogaus būties virsmus, su kuriais susijusios pagrindinės šeimos šventės: gimimas (krikštybos, gimtadienis), vedybos (piršlybos, sužadėtuvių, mergvakaris), mirtis (laidotuvių). Darbų pradžios ir pabaigos, gamtos ritmiškumas atsispindi kalendorinėse šventėse (Kūčios, Kalėdos, Užgavėnės, Velykos, Joninės, Vėlinės) (Kiaunytė, 1998).

Lietuviškai šeimai būdingas savitarpio paramos ir pagalbos bruožas. Senojoje šeimoje ugdymo tradicijos buvo grindžiamos ne mokslinės teorijos argumentais, bet siekiama konkrečių rezultatų, veiksmingo atsako. Būdai ir priemonės, kuriomis tėvai ugdė savo vaikus, rėmėsi ne moralizavimu ar tuščiažodžiavimu, bet per amžius iš kartos į kartą perduodamais posakiais, patarlėmis, priežodžiais, pasakomis, padavimais, kurie savaimingai veikė vaiko sąmonę, formuodami dvasinių ir materialinių vertybių orientaciją (Kiaunytė, 1998).

Mokykla, kaip etnis socializacijos institutas, atlieka kryptingą poveikį vaikų etniam ugdymui. Ji ateina į pagalbą šeimai, ugdant vaiką kaip tautietį. Šeima atlieka pradinį įnašą, suteikdama vaikui pirmines žinias apie tautos estetinę, dorovinę, materialinę kultūrą, tačiau neįstengia išvystyti žinių tiek, kiek reikalauja tolimesnis vaiko gyvenimas. Tarp šeimos ir mokyklos etniškai socializuojant vaiką yra glaudus ryšys. Kuo didesnę dėmesį šeima skiria etninės kultūros puoselėjimui, tuo mokykla gali dar labiau šį procesą išplėtoti (Kiaunytė, 1998).

Etnokultūros išlikimo svarba, mano nuomone, yra labai svarbi. Etnokultūra esti šeimoje. Etninė kultūra yra svarbi saugant tautos kalbą, tradicijas, gyvenimo būdą.

1. 2. Etnokultūros ugdymą reglamentuojantys dokumentai

Etnokultūrinio ugdymo svarba pabrėžiama valstybiniuose aktuose – Lietuvos švietimo koncepcijoje (2006), Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme, Etninės kultūros ugdymo programoje. 1991 m. sukurta Universalioji etninės kultūros ugdymo programa. Dabar siūloma integruojamoji Etninės kultūros ugdymo programa (1994 m.). Švietimo reformos dokumentuose akcentuojamas etninio ugdymo išskirtinumas ir dvasinės bei materialinės kultūros svarba.

Lietuvių etninės kultūros ugdymo politiką reglamentuoja: Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas [Žin., 1999, Nr. 82-2414], nustatantis bendrus lietuvių etninės kultūros valstybinės globos pagrindus, etninės kultūros apsaugą ir tęstinumą. Tautinės kultūros išsaugojimas globalizacijos sąlygomis paskelbtas Lietuvos mokslo politikos prioritetu [Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas, Žin., 2003, Nr. 74-3180] ir atitinka ES politiką. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas [Žin., 2003, Nr. 63-2853, 3 straipsnis. Švietimo tikslai, 4 punktas] įpareigoja *perteikti asmeniui tautinės ir etninės kultūros pagrindus...garantuoti tautos, krašto kultūros tęstinumą, jos tapatybės išsaugojimą, nuolatinį jos vertybių kūrimą...* 2003–2012 metų Valstybinės švietimo strategijos nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimu Nr. IX-1700, I dalies. Paskirtis ir bendrosios nuostatos 5 punkto, 5 papunktyje, pabrėžiama, kad *švietimas turi padėti Lietuvos valstybei ir visuomenei pasiekti strateginį tikslą – išsaugoti tautinę tapatybę*, o Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo programa [Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas, Žin., 2005, Nr. 12-391] bei Ilgalaikė pilietinio ir tautinio ugdymo programa [Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas, Žin., 2006, Nr.102-3939] sudaro prielaidas etninės kultūros plėtrai.

Bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose I–X klasėms, patvirtintuose švietimo ir mokslo ministro 2008 m. liepos 9 d. įsakymu Nr. ISAK–1015, teigiama, kad pažindamas, suprasdamas ir perimdamas lietuvių tautos istorinį bei kultūrinį palikimą, išgyvendamas tautinį tapatumą mokinys geba ugdytis tautinę, kultūrinę bei pilietinę savimone, apmąstydamas Europos ir pasaulio kultūros tradicijas, raidos tendencijas ir šiuolaikines globalines problemas formuoja(si) pilietinės sąmonės bruožus, būtinus brandžiai asmenybei.

Lietuvių etninės kultūros ugdymo turinio proceso veiksmi visais švietimo lygmenimis remiasi Bendrojo lavinimo ugdymo turinio formavimo, įgyvendinimo, vertinimo ir atnaujinimo

strategija [patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos kolegijos 2006 m. lapkričio 23 d. nutarimu Nr. 1.9 - 13MI - 7] (Lietuvos Respublikos švietimo koncepcija, 2006).

Tarptautinė Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencija [Žin., 2004, Nr. 188-7006], priimta Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos (toliau vadinama – UNESCO) 2003 m. spalio 17 d. Generalinėje konferencijoje Paryžiuje, 2005 m. gruodžio 9 d. ratifikuota Lietuvoje, nematerialųjį atskirų tautų paveldą apibrėžia kaip visos žmonijos kultūros paveldą. Pagrindinis konvencijos tikslas – užtikrinti etninės kultūros vertybių kaupimą, apsaugą, populiarinimą nacionaliniu, dvišaliu, regioniniu bei tarptautiniu lygmeniu. Tarptautinė Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencija [Žin., 2004, Nr. 188-7006], priimta Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos (toliau vadinama – UNESCO) 2003 m. spalio 17 d. Generalinėje konferencijoje Paryžiuje, 2005 m. gruodžio 9 d. ratifikuota Lietuvoje, nematerialųjį atskirų tautų paveldą apibrėžia kaip visos žmonijos kultūros paveldą. Pagrindinis konvencijos tikslas – užtikrinti etninės kultūros vertybių kaupimą, apsaugą, populiarinimą nacionaliniu, dvišaliu, regioniniu bei tarptautiniu lygmeniu (Lietuvos Respublikos švietimo koncepcija, 2006).

Etninės kultūros ugdymo tikslai ir uždaviniai:

Užtikrinti asmeniui sąlygas Lietuvos bendrojo lavinimo mokykloje įgyti etninės kultūros žinių, gebėjimų ir vertybinių nuostatų, garantuoti tautos kultūros tęstinumą, jos vertybių kūrimą ir išsaugojimą.

Parengti mokinių gyventi ateities visuomenėje, turintį brandžią tautinę ir pilietinę savimone, suvokiantį save kaip tautos kultūros tęsėją ir puoselėtoją.

Išugdyti sąmoningą, motyvuotą, atsakingą, gebančią kūrybiškai priimti pasaulį neprarandant tautinės tapatybės, asmenybę.

Pažinti lietuvių etninės kultūros reiškinius, vertybines nuostatas, susietas su rašytinių, žodinių bei dailės šaltinių kontekstu, atsakingai dalyvauti kuriant kultūros vertybes (Lietuvos Respublikos švietimo koncepcija, 2006).

Kuriant šiuolaikinę individualią ir visuomenės tapatybę, visi Lietuvos gyventojai turi būti mokomi pažinti tautines tradicijas, rengiami tautinei ir pilietinei raiškai, skatinami aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime savo valstybėje ir pasaulyje. Etninės kultūros ugdymas suvokiamas kaip neatskiriama bendrojo ugdymo dalis, svarbi kuriant intelektualią, kompetentingą ir kūrybingą žinių visuomenę. Būtina dar mokykloje parengti sociokultūriškai orientuotą mokinių, kuriam etninės kultūros išsaugojimas ir plėtra, etninės kultūros perėmimas ir kūryba būtų suvokiama kaip jo patirties refleksija ir galimybė atskleisti prigimties galias (Lietuvos Respublikos švietimo koncepcija, 2006).

Numatyti etninės kultūros ugdymo turinio proceso formavimo, įgyvendinimo, vertinimo ir atnaujinimo principus, išskirti ugdymo turinio kaitos prioritetus, harmonizuoti ugdymo turinio veiksmus visais švietimo lygmenimis, ugdyti brandžios tautinės savimonės asmenybę žinių visuomenėje; sudaryti sąlygas mokytojams įgyti etninės kultūros kompetencijų; aprūpinti mokyklas mokymo ir mokymosi priemonėmis. Kaita mokyklos gyvenime ir informacijos visuomenėje (Lietuvos Respublikos švietimo koncepcija, 2006).

1.3. Etnokultūrinis ugdymas dailės pamokose pradinėse klasėse

Meninis ugdymas reikalingas *kiekvienam žmogui*. Meninio ugdymo procese veiksmingai ir harmoningai ugdoma visa žmogaus asmenybė – kūrybinės, intelektinės, emocinės, fizinės jo galios, verbalinės ir neverbalinės raiškos gebėjimai, vertybinių nuostatų sistema, todėl galima iš esmės padidinti asmens dalyvavimo įvairioje socialinėje bei kultūrinėje veikloje galimybes. Meninis ugdymas – neatskiriama bendrojo kultūrinio ir socialinio ugdymo dalis, tolesnio moksleivių mokymosi, gyvenimo bei darbo dabarties bei ateities visuomenėje kokybės ir sėkmės prielaida. Kartu tai – investicija į mūsų šalies ateitį (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2008).

Svarbiausias pradinio meninio ugdymo *tikslas* – atskleisti ir išplėtoti moksleivių kūrybines galias, išugdyti pradinę meninę ir estetinę kompetenciją, kūrybos ir harmonijos pomėgį, suteikti dorinės brandos pradmenis, per meną padėti įsitraukti į kultūrinį bendruomenės ir visuomenės gyvenimą.

Svarbiausias dailės dalyko pradinėse klasėse *tikslas* – išsaugoti savitą vaikų pasaulėjautą ir mąstymą, įgimtą poreikį kalbėti vaizdais, atskleisti ir puoselėti kūrybiškumą, skatinti domėjimąsi daile, nuosekliai ir patraukliai ugdyti dailės raiškos gebėjimus ir estetinę nuovoką (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2008).

Dailės dalykas pradinėse klasėse apima vaizduojamąją ir taikomąją dailę, architektūrą, tautodailę, šiuolaikinius menus ir dailėtyrą.

Dailės dalyko turinį sudaro:

- dailės raiška (spalvinė, grafinė, erdvinė);
- dailėtyra (aplinkinio pasaulio ir jo reiškinių, dailės ir tautodailės kūrinų stebėjimas, išgyvenimas, apibūdinimas, estetinis vertinimas);
- dailės raiška socialinėje kultūrinėje aplinkoje (savo kūrinėlių, grupinių dailės parodėlių pritaikymas bei pristatymas klasės, mokyklos, šeimos ar kitoje aplinkoje).

Visos dailės dalyko sritys jungiamos į darnią visumą, daugiausia dėmesio skiriant dailės raiškai. Pradinės mokyklos moksleivių estetinė nuovoka formuojama skatinant ir plėtojant savaiminę vaikų kūrybą, supažindinant su Lietuvos ir pasaulio dailės kūriniais, etnine kultūra,

skatinama suvokti ir išgyventi jų vertę ir savitumą (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2008).

Į dailės raišką siūloma įtraukti žaidimus, humorą, pokštus, eksperimentus bei improvizacijas ir mokoma pagrįsti savo pasirinkimą. Žaismingos, linksmos užduotys pakaitomis derinamos su ramesnėmis, susitelkimo ir savo vidinio pasaulio pažinimo reikalaujančiomis užduotimis.

Ugdomi pradiniai gamtos, žmogaus sukurtos aplinkos, dailės kūrinio ir vaiko kūrybos estetinio vertinimo gebėjimai. Aptariant gamtos reiškinių ir dailės kūrinių estetiškes savybes moksleiviai skatinami vartoti pagrindines dailės sąvokas ir išsakyti savo nuojautas, individualų požiūrį, jį apginti ir ieškoti įvairių atsakymų į tą patį klausimą (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2008).

Tautodailė – tautinė (liaudies) dailė. Ji yra svarbi etnokultūros, tautos dvasinės ir materialinės kultūros dalis. Tautodailė apima įvairius kūrinius. Tai liaudies meistrų sukurti vaizduojamosios dailės (skulptūros, grafikos, tapybos) kūriniai ir taikomosios-dekoratyvinės bei buitinės detalės (keramikos, tekstilės, medžio, metalo, gintaro ir kt. kūriniai). Tautodailė atitinka vaikų pažinimo galimybes. Vaikai supranta tik tai, kas jiems aišku, konkrečiu, paprastu. Todėl savo krašto liaudies kūryba, besisiejanti su artimiausia aplinka, kraštovaizdžiu, gyvenimo būdu, tradicijomis, geriausiai perteikia tinkamumo principą. Paprastomis ir kartu tobulomis formomis tautodailė vaikams suprantama kalba veikia jų mąstyseną ir pojūčius (Stankevičienė, 2001).

Tautodailė artima vaikų kūrybai. K. Stankevičienės (2001) teigimu, kai kurie mokslininkai ypač išskiria dirbinių su geometriniu ornamentu vertingumą, nes apskritimas ir koncentrinės formos atitinka vaikų jauseną. Kiti atkreipia dėmesį į tautodailės dirbinių ir vaikų dailės kūrinių, vaizduojančių gyvūnus, augalus, charakteringiausių bruožų panašumą ir apskritai į vaikų pastabumą.

Tautosaka – tai didžiausias kraitis – kiekvienas, didelis ir mažas, ras brangiausių turtų. Visai neseniai tautosaka pasakomis, dainomis, žaidimais jungė senelius ir vaikaičius, tėvus ir vaikus, brolius ir seseris, kaimo bendruomenės grupes, perdavė vyresniųjų patirtį jaunesniesiems, patikėdami svarbiausių vertybių perimamumą (Rugevičiūtė, 1997, p.72).

Anot I. Špūraitės (2002), dailės dalykas – sudėtinė moksleivio ugdymo dalis. Dailė apima visų plastikinių ir vizualinių menų pažinimą, vizualiosios tikrovės bei plastinės raiškos įgūdžius, aprėpiančius vaizduojamąją, dekoratyvinę dailę ir tautodailės lavinimą. Piešdami įvairiose pamokose, mokiniai ne taip greitai pervargsta, nes gali pakeisti vieną veiklą kita ir kartu atlikti mokomąsias užduotis.

I – II klasėje. Mokiniai supažindinami apskritai su lietuvių liaudies menu (jo ryšiu su gyvenimu bei kalendorinėmis šventėmis). Liaudies meno pagrindų įsisavinimas, sudarantis

eksperimentinio darbo pagrindą, pirmiausia siejamas su meno pavyzdžių pažinimu ir suvokimu (tautodailės, muzikinio folkloro, tautosakos). III – IV klasė Etapo tikslas – praplėsti ir papildyti mokinių žinias apie lietuvių liaudies meną bei žinias apie tautodailę žanrinio aspektu. (Prakurotienė, 2000).

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose (2008) teigiama, kad kalbinės kompetencijos ugdymas grindžiamas savo tautos kultūros pažinimu ir puoselėjimu. Etninė kultūra tiesiogiai siejasi su gimtosios kalbos ugdymu ir literatūriniu lavinimu, kurių bendras tikslas- tai asmenybės, gebančios savo gimtąja kalba perimti ir kurti tautos kultūros vertybes, formavimu. Tautos kalbos savitumas pasireiškia tautosakos įvairovėse, tarmėse, tautiniuose papročiuose, tradicijose ir apeigose. Planuodami lietuvių kalbos pamokas mokytojai, atsižvelgdami į temas, įpina įvairius lietuvių tautosakos žanrus: pasakojamąją (pasakas, sakmes, padavimus), dainuojamąją ir smulkiąją tautosaką.

Dailės ir etnokultūros ugdymas yra labai svarbus ir reikšmingas ugdant tokias asmenybės savybes kaip sąmoningumas, sąžiningumas, dvasingumas, atsakingumas už save ir tautos kultūros tęstinumą.

2. Dorinės vertybės

Vertybės – tai specifinės mus supančio pasaulio objektų ir reiškinių charakteristikos, turinčios teigiamos reikšmės žmogui, kolektyvui ar visuomenei. Neįsigilinus gali atrodyti, kad vertybės pasireiškia kaip objektyvios daiktų ar reiškinių ypatybės. Tačiau įvairių objektų ar reiškinių vertybinis reikšmingumas nėra tiesiogiai susijęs su jų esme ar struktūra. Objektai ir reiškiniai tampa vertybėmis tik dėl to, kad jie įtraukiami į žmonių visuomeninės būties sferą. Todėl vertybės paprastai yra tokie nuo visuomenės priklausomi objektai ir reiškiniai, kurie, patenkindami kuriuos nors žmonių poreikius bei interesus, turi teigiamos reikšmės. Tie objektai ir reiškiniai, kurie žmonių gyvenime turi neigiamos reikšmės, yra antivertybės. Taigi vertybė arba antivertybė yra subjekto praktiško santykio su objektu atitinkama išraiška (Kalendra, 1981).

Vieno iš žymiausių vertybių tyrinėtojų M. Rokeach (1979) nuomone, „vertybė – tai „ilgalaikis įsitikinimas, kad tam tikras elgesio būdas egzistencinis siekis yra asmeniškai ar socialiai labiau priimtinas negu priešingas elgesio būdas ar egzistencinis siekis“ (Dževečka, 2004, p.84).

Specifiška dvasinių vertybių sritis yra dorovinės vertybės. Jos įvairiai grupuojamos. Paprastai skiriamos dorovinės sąmonės, charakterio ir elgesio vertybės. Pirmosios – tai doroviniai idealai, normos, principai, gėrio, žmogiškumo, teisingumo ir kitos sąvokos. Nuo žmogaus santykio su jomis priklauso jo socialinis vertingumas, jo gyvenimo ir elgesio

prasingumas. Svarbios dorovinės vertybės yra darbštumas, drausmingumas, kuklumas ir daugelis kitų teigiamų charakterio ypatybių, nuo kurių priklauso ir kasdieninio žmogaus elgesio pobūdis. Pagaliau patys žmonių poelgiai, realūs jų doroviniai santykiai taip pat turi vertybinės reikšmės, nes jais žmogus išreiškia ir realizuoja save kaip asmenybę, veikia visuomeninį gyvenimą, stiprina arba silpnina visuomeninius santykius, padeda arba kliudo dorovinei pažangai (Kalendra, 1981).

Dorovinių žinių įsisavinimo klausimai vienu ar kitu aspektu buvo nagrinėjami ir kitų tarybinių psichologų darbuose: L. Božovič, V. Kruteckio, T. Rubcovos ir kt. bei pedagogų N. Abramovos, V. Blagorodovos, S. Jevsejevos, V. Kločkovos, O. Sorockajos, I. Strakovo, L. Vysotinos, J. Žilionio ir kt. darbuose. Demokratinė švietimo sistema reikalauja, kad pedagoginis procesas būtų nuolat analizuojamas, papildomas, kad būtų sudarytos sąlygos platinti ir formuoti vertybes (R. Dobranskienė, 2004, p. 51).

Dorovinių vertybių problematika glaudžiai susijusi su žmogaus auklėjimu, jo vertybinių orientacijų ugdymu, taigi – labai aktuali (Kalendra, 1981).

Dorovinės pozicijos turinį sudaro dorovinės vertybės. Dorovinių vertybių specifika yra, - teigia V. Žemaitis (1997), - kad jos sudaro žmogaus bendrosios vertybinės orientacijos branduolį, nustato jo santykį su kitų vertybių pasauliu, reguliuoja jo elgesį bei veiklą (Žemaitis, 1997).

V. Kuzmickas (1989), irgi linkęs apibūdinti dorovines vertybes kaip teigiamai vertinamus žmonių poelgius, būdo bruožus, ketinimus, siekimus, atitinkančius deramo, privalomo elgesio supratimą. Tuo pačiu jis nurodė, kad dorovinės vertybės apima ir idėjas: teisingumo, geranoriškumo, užuojautos, ištikimybės, kilnumo, pagarbos žmogui, atsakomybės, gailėstingumo ir kt. Vadinasi, svarbiausiomis dorovinėmis vertybėmis laikomi tie žmonių poelgiai, būdo bruožai, ketinimai, kuriuos apibūdina minėtos ir kitos panašios sąvokos (Kuzmickas, 1989).

Dorovinių žinių įsisavinimo klausimai vienu ar kitu aspektu buvo nagrinėjami ir kitų tarybinių psichologų darbuose: L. Božovič, V. Kruteckio, T. Rubcovos ir kt. bei pedagogų N. Abramovos, V. Blagorodovos, S. Jevsejevos, V. Kločkovos, O. Sorockajos, I. Strakovo, L. Vysotinos, J. Žilionio ir kt. darbuose. Demokratinė švietimo sistema reikalauja, kad pedagoginis procesas būtų nuolat analizuojamas, papildomas, kad būtų sudarytos sąlygos platinti ir formuoti vertybes (Dobranskienė, 2004, p. 51).

V. Žemaičio (1997) teigimu, žmogaus dorovinę vertybinę orientaciją geriausiai apibūdina žmogiškumo idealas, nes dorovinė vertybinė orientacija pirmiausia susijusi su pažiūra į kitą žmogų, kaip į aukščiausią vertybę (Žemaitis, 1997).

L. Jovaiša nurodo, kad ugdant dorovingą asmenybę, visomis auklėjimo priemonėmis reikia ugdyti aktyvią atsakomybę. Jos dėka atsiranda daugelis kitų asmenybės vertybių: humaniškumas, darbštumas, sąžiningumas, ištikimybė, tėvynės meilė. Etninėje literatūroje nurodoma, kad žmogiškumas yra plati ir turininga sąvoka, apibūdinanti asmenybės vertybinį santykį su kitais žmonėmis bei visuomene ir su pačiu savimi (Jovaiša, 1993).

Etninėje literatūroje nurodoma, kad žmogiškumas yra plati ir turininga sąvoka, apibūdinanti asmenybės vertybinį santykį su kitais žmonėmis bei visuomene ir su pačiu savimi.

V. Žemaičio (1997), žodžiais tariant, „sunku sudaryti žmoniškumą nusakančių atskirų sąvokų hierarchiją bei tam tikra tvarka jas subordinuoti šioje kategorijoje“ (Žemaitis, 1997, p. 11).

A. Aramavičiūtė (2005) teigia, atsižvelgdama į minėtų ir kitų tyrinėtojų išvadas, mes taip pat mėginome išsiaiškinti esmines žmogiškumo savybes, labiausiai apibūdinančias asmenybės santykį su visuomene, kitais žmonėmis ir pačiu savimi. Pagrindinį dėmesį mes sutelkėme į šias žmogiškumo apraiškas:

- 1) Jautrumą (pagrindiniais jo rodikliais laikėme užuojautą ir pagalbą);
- 2) Teisingumą (objektyvų kito žmogaus vertinimą ir melo bei apgaulės vengimą);
- 3) Kuklumą (pagarbą žmogui ir dėmesį jo nuopelnams);
- 4) Žmogaus tausojimą (jo sukurtų vertybių saugojimą ir sudarymą sąlygų jų tolesnei kūrybai);
- 5) Pakantumą žmogui (pastangas suprasti ir toleruoti žmogaus individualybę);
- 6) Draugiškumą (atvirumą ir nuoširdumą);
- 7) Pasitikėjimą žmogumi (prisirišimą prie žmonių ir pastovumą bendraujant);
- 8) Pareigingumą (pareigų išsiaiškinimą ir jų vykdymą);
- 9) Atsakingumą (savanorišką veiksmų pasirinkimą sunkiose situacijose ir atsakymą už jų pasekmes);
- 10) Kolektyviškumą (asmeninių ir kolektyvo interesų derinimą ir aktyvų dalyvavimą kolektyvo gyvenime);
- 11) Savikritiškumą (kritiškumą savo adresu ir savo trūkumų šalinimą);
- 12) Pasitikėjimą savimi (savo galimybių objektyvų vertinimą ir nepraradimą vilties kritiškais momentais) (Aramavičiūtė, 1985, p. 32).

Tiktai giliai įsisavinta (suvokta, suprasta, įprasmintą) dorovinė norma tampa vidiniu veiksmu. Vadinas, kai asmenybė dorovinius reikalavimus įsisavina, kai jie tampa jos pažiūromis, įsitikinimais, nuostatomis, įpročiais, dorovinėmis savybėmis, tada jie išorinių normatyvų „išauga į vidinį asmenybės elgesio stimulą“ (Volčenko, Čičinskaja, 1979, p. 94) į „vidinį jo elgesio reguliatorių“ (Žemaitis, 1983, p. 31).

Dorovinių vertybių įsisavinimas labai daug priklauso nuo to, kokią asmeninę reikšmę jos turi pačiam žmogui (yra svarbios, reikalingos ir pan.). Kartais esti, kai žmogus žino dorovės reikalavimus, tačiau jiems yra abejingas. Sakysim, mokiniai gali žinoti jautrumo, teisingumo, pareigos, atsakomybės ir kitų dorovinių vertybių reikšmę ir paskirtį, ir tuo pačiu nesilaikyti jų gyvenime. Tai rodo, kad jie nėra tvirtai įsisąmoninę vieną ar kitą vertybę – ją priėmė protu, bet neišgyvenę jausmais (Aramavičiūtė, 1985).

Demokratinė švietimo sistema reikalauja, kad pedagoginis procesas būtų nuolat analizuojamas, papildomas, kad būtų sudarytos sąlygos platinti ir formuoti vertybes (R. Dobranskienė, 2004, p. 51).

B. Bitinas (1995) teigia, kad vertybės sąvokoje skiriami du aspektai. Pirma, vertybė yra tikrovės objektų socialinis reikšmingumas, papildantis jų egzistencinį ir kokybinį apibūdinimą. Šia prasme vertybė yra visa, ką žmonės vertina, kas jiems brangu; bendriausiu atveju skiriamos materialinės ir dvasinės vertybės, vartojimo ir kūrimo vertybės ir pan.

Antra, vertybė – tai subjekto požiūris į objektyviai egzistuojančią realybę, išreiškiamas jo vertybinėmis orientacijomis, socialinėmis nuostatomis, asmenybės savybėmis (Bitinas, 1995).

Nurodoma, kad „žmogui vertybės yra jo interesų objektai, o jo sąmonei – kasdieniniai orientyrai...“ (Terence Henry, 1997).

Lietuvių pedagogai (S. Šalkauskis, A. Maceina) vertybę aiškina lygindami su gėrybe. Gėrybė – tai „visa materialinė kultūra, sukurta sutelktomis žmonių pastangomis: mokslas,...juridiniai visuomenės tvarkos institutai, meno kūriniai, religinės organizacijos“ (Vasiliauskas, 1992).

Gėrybės yra įvairios: technologija, gamtos turtai, žemė, erdvė, laikas, žinios, teisė, informacija, menas, muzika. Jeigu gėrybė yra viskas, kas egzistuoja laike ir erdvėje, ir yra žmogaus aktyvios veiklos rezultatas, tai kas skiria gėrybę nuo vertybės? S. Šalkauskis gėrybes ir vertybes nagrinėja ugdymo tikslų požiūriu. Tiesioginiame ir netiesioginiame tikslu glūdi subjektyvinė ugdomųjų vertybių prasmė. Gėrybė yra objektyvi ir egzistuoja nepriklausomai nuo mokinio valios. Gėrybės vietą pedagoginiame procese lemia jos ugdomoji vertė. Apibendrintai gėrybės – tai mokymo turinys, be kurio neįmanoma skiepyti ugdomųjų vertybių. Mokiniai vertybės tampa tik subjektyviai reikšmingos, jo gyvenimo tikslus, poreikius ir nusiteikimus atitinkančios mokymo gėrybės (Vasiliauskas, 1992).

R. Vasiliauskas (1992), remdamasis A. Maceina (1991) teigia, kad žmogus individualioje raidoje, kas jam vienu ar kitu amžiaus tarpsniu tampa tikslu ir vertybe. Iš plataus vertybių (etninių, estetinių, religinių) arsenalo bręstantis žmogus renkasi jo gyvenimo prasmę ir tikslus įkūnijančias vertybes.

R. Vasiliausko (1992) knygoje, A. Maslou vertybių sistemoje išskiria tiesą, gėrį, grožį, pilnatį, gyvybę, unikalumą, tobulumą, išbaigtumą, žaismingumą (Vasiliauskas, 1992).

R. Vasiliausko knygoje (1992), J. Navickas žvelgia į vertybes per žmogaus kaip moralinės būtybės prizmę su jam būdingais moraliniais principais. J. Navickas išskiria dorovę pagrindžiančias vertybes – būti, žmogų, gyvybę, lytiškumą, tiesą, teisingumą, nuosavybę. Šių vertybių reikšmingumas objektyvios tikrovės, pačios žmogaus prigimties, jos nepaklūsta laiko užmačioms. Iš žmogaus santykio su šiomis vertybėmis formuojasi moralinės vertybės – pagarba ir meilė kitam žmogui, dosnumas, tiesos sakymas. Nepaisant požiūrių į vertybes pokyčių, skirtingo jų interpretavimo, visuotinai prigijo šios vertybės – žmogus, teisingumas, atsakomybė, pareiga, sąžinė ir kt. Aukščiausioje vertybių pakopoje yra žmogus. Jo kaip individo vertė glūdi jau prigimtyje, nes potenciali gebėjimų, proto jėgų, valios plėtra parengia dirvą visoms kitoms vertybėms. Žmogus tobulas, kai jo veikla tobula. Žmogus yra daugiau nei veikla. Jis trokšta mylėti, nori būti kitų mylimas, gerbiamas, laimingas. Jis, gamtos „interpretatorius“, ima vadovauti gamtos procesams ir prisiima atsakomybę, šeimos, tautos, sąmonė, siela, sąžinė (Vasiliauskas, 1992).

Humanizmo idėjomis besiremianti šiuolaikinė pedagogika pagrindinį pedagogų ir tėvų dėmesį koncentruoja į vaiko asmenybės ugdymą, jo vidaus pasaulio formavimą, humanistinių vertybių perteikimą, todėl jau ikimokykliniame amžiuje didelis dėmesys skiriamas vaiko doriniam ugdymui (Jonilienė, 2004).

J. Vabalas – Gudaitis (1983), auklėjimo tikslu laikydamas dorą, idealų žmogų, o aukščiausia dorybe – ateities meilę, skatina tėvus ir pedagogus pažinti vaiką kaip aktyvaus poveikio objektą ir subjektą, suprasti jo psichiką, rūpintis ne tiek išoriniu, kiek vidiniu jo brendimu, ugdyti dorovingus poelgius.

L. Jovaiša (2003), dorinį ugdymą laikydamas vienu iš integralaus ugdymo uždavinių, pabrėžia tėvų ir pedagogų perduodamų vaikams vertybių svarbą ir ragina ugdyti pareigingumą, atsakingumą, pagarbą žmogui ir norą jam pagelbėti, atjautą ir dosnumą, gailestingumą ir altruizmą, ištikimybę ir taurumą, teisingumą ir sąžiningumą.

Mokytojo pareiga rasti tautinės kultūros gaivinimo būdų, kurie sudomintų, patrauktų, uždegtų. Kalendorinių švenčių forma mokytojui suteikia galimybę perteikti etnokultūros žinias, asimiliuoti jas į dabartį, suteikti joms naujų atspalvių ir išraiškų. Norėdami, kad vaikai netaptų žiūrovais, šaltais stebėtojais, vertintojais ar kritikais, įtraukime juos į etninę veiklą. Labai svarbus yra nuteikimas ir pats pasiruošimas šventėms. „šventės kinta lėčiausiai, jos ilgiausiai neapsineša madų sąnašomis, jos imliausios tautos kultūros patirčiai“. Šventės sieja viską, ką etnokultūra yra išsaugojusi geriausia, rodo tautos istoriją, formuoja žmonių dvasinį pasaulį (Gumbaragienė, 2003).

Kaip pasakytų A. Maceina, ugdymas auklėjime prasiskverbia ligi vertybinio asmens centro ir paliečia jo giliausią branduolį. Pats auklėjimas, A. Maceinos manymu, bus ne kas kita, kaip žmogiškosios idėjos realizavimas asmens branduolyje arba asmens centro sutvarkymas pagal šios idėjos reikalavimus. O kadangi ši žmogiškoji idėja yra doros idėja, tai auklėjimas iš esmės susiejamas su žmogaus dorinimu arba jo asmens pajungimu idealioms vertybėms (Aramavičiūtė, 1998).

L. Jovaiša (1993), propaguojama auklėjimo koncepcija, paremta pažiūra į žmogų kaip į saviraiškia būtybę, gebančią veikti ir elgtis pasaulyje pagal amžinąsias vertybes. Kadangi šitoks gebėjimas subrandinamas tik tinkamai santykiaujant, tai žmogaus santykis su pasauliu laikomas auklėjimo pagrindu. Tuomet auklėjimas interpretuojamas kaip „individo santykių su mikro – ir makro – aplinka bei transcendentine būtimi reguliavimas, grindžiamas tiesos, gėrio ir grožio vertybėmis“ (Jovaišos, 1993, p.14).

A. Maceina (1991), S. Šalkauskis (2002) išskiria šiuos auklėjimo veiksnius: šeimą, bažnyčią, mokyklą, kariuomenę, jaunimo organizacijas, įstatymus, spaudą. Visuomeninis auklėjimas turi būti priimtinas visuomenei ir suderinamas su bendra visuomenės gerove.

M. Lukšienė (2000), analizuodama Vydūno, Šalkauskio, Maceinos sampratas apie kultūrą, išskiria dvasingumo vertę. Dvasingumas, kas tai? Remiantis autore, galima teigti, kad tai orientacija į vertybes, sudarančias žmogaus esmę – dvasią. Tinkamas vertybių suvokimas, patyrimas, išgyvenimas, kūrimas - vienas iš tautos kultūros pagrindų. Kultūra, neturinti dvasingumo, žūsta. „Kultūra- dvasinė tautos raiška.“ (Lukšienė, 2000, p. 166).

Aramavičiūtė (1998), pastebi, kad tikrosios vertybės yra pastovios, amžinos, universalios, - linkę pabrėžti idealizmo ir realizmo atstovai. Jos negali būti kintamos, reliatyvios, priklausančios nuo žmonių vertinimų, norų ar pastangų jas įgyvendinti. Svarbiausios vertybės visada išlieka. Vertybės yra laisvai pasirenkamos, - teigia egzistencializmo bei humanizmo atstovai. Todėl ji priskiriama prie pagrindinių veiksnių, sąlygojančių šeimos įtaką vaikui. Kartu nurodoma, kad šeimos atmosferą apibūdina šeimos vertybinės orientacijos, pasireiškiančios tėvų pažiūromis į visuomenę, kitus asmenis, save, darbą, mokslą, meną, į vaikų auklėjimą; santykiai su aplinkiniais žmonėmis ir savitarpio santykiai (tėvo ir motinos, tėvų ir senelių, tėvų ir vaikų, brolių ir seserų).

Dorovė, dorinis ugdymas visada buvo ir tebėra svarbi visos žmonijos problema. Asmenybės branda formuojama nuo vaikystės ir tęsiama mokykloje. Akivaizdu, kad auklėjimas itin stiprina ugdytinio ryšį su vertybėmis.

2.1. Dorinių sąvokų terminų apibūdinimas

J. A. Komenskis (1986) rašė, „kad dorumui ugdyti yra šešiolika pagrindinių taisyklių. Iš jų pirmoji: Dorybes į jaunuomenės širdį reikia diegti visas, be jokios išimties. Iš to, kas teisinga ir

garbinga, išmesti negalima nieko, kad neatsirastų spragų ir nebūtų sugriauta harmonija. Visų pirma negalima išmesti pagrindinių arba kardinalių dorybių: išmintingumo, saikingumo, vyriškumo ir teisingumo, kad namai nebūtų statomi be pamato ir jų dalys, neturėdamos sąsparų, nesvyruotų ir negriūtų“ (Komenskis, 1986. p. 251).

Nagrinėjant psichologinius dorovinių sąvokų formavimo pagrindus, nemažai yra nuveikęs I. Marjenka. Tirdamas dorovinio auklėjimo proceso esmę, struktūrą, dėsningumus, jis gvildeno ir dorovinių sąvokų turinio ypatumus, jų formavimosi etapus ir mechanizmus. I. Marjenka pabrėžė, kad sąvokų įsisavinimo psichologinį pagrindą sudaro išsami informacija apie naują sąvoką, turima mokinio patirtis, jo žinios ir mokėjimai, visuomeninės ir asmeninės sąvokos reikšmės supratimas (Aramavičiūtė, 1985, p. 52).

L. Jovaiša (1998) teigia, kad yra amžinos ir besikeičiančios (laikinos) dorovės normos. Amžinas normas lemia esamybės Logika ir Principas, regima Būties santvarka:

- 1) darna;
- 2) tiesa;
- 3) teisingumas;
- 4) patikimumas.

Žmogui darna yra palaimos šaltinis; tiesa – tikrovę atitinkantis teiginys; teisingumas – žmogaus prigimtine teisę atitinkantis sakymas arba elgesys; patikimumas – žodžio, veiksmo pastovumas bet kokiomis aplinkybėmis (Jakavičius, 1998).

V. Žemaitis (1986) teigia, kad dorovės sąvokos ypač išsiplėtojo ir praturtėjo klasikinėje visuomenėje. Individai tapo privačiais savininkais, kiekvienas iš jų vaikėsi savo interesų. Į savimonės narių savitarpio santykius įsiskverbė veidmainystė, apgaulė, klaida, įtarumas, nepasitikėjimas.

Dorovės ugdymas yra sudėtingas dar ir todėl, kad dorovės reikalavimai yra kategoriški, besąlyginiai, reikalaujantys būtinai ką nors vykdyti, nurodantys kaip reikia elgtis. „Dorovės normos ir taisyklės yra nepaperkamos, bekompromisės, būtinai reikalaujančios teisingumo. Jų svarbiausias bruožas yra drausti, liepti, įpareigoti, tvirtai įsakyti ir kategoriškai reikalauti (Rajeckas, 2004).

L. Jovaiša (2003), teigia, jog visos religijos turi moralinį kodeksą – privalomo dorinio elgesio normų rinkinį. Išnagrinėjus jų panašumus ir skirtumus, randama daug bendražmogiškų vertybių. Čia pateikiama savarankiškai grupuojamų bendražmogiškų dorybių charakteristika. Ji skirstoma į keturias grupes: pagal santykį su savimi, su kitais žmonėmis, kultūra, su socialinėmis priedermėmis. Pateikiama L. Jovaišos dorybių klasifikacija (žr. 4 priedą, psl. 86).

Svarbiausios teigiamos dorinės sąvokos:

Atkaklumas – charakterio savybė, rodanti žmogaus gebėjimą pastoviai ir nenukrypstamai siekti tikslo, ryžtingai įveikti sunkumus (Žemaitis, 2005).

Atsakingumas – dorybė, pasireiškianti valia užtikrinti gerus veiklos ar elgesio rezultatus (Jovaiša, 1995).

Darbštumas – dorovinė žmogaus charakterio savybė, nusakanti jo teigiamą santykį su darbu, tingėjimo priešybė (Žemaitis, 2005).

Dorinis ugdymas – tikslingas asmenybės savybių formavimo procesas (Rajeckas, 2002).

Dora – visuma principų, taisyklių, normų, kuriomis žmonės remiasi, sieidami į asmeninius santykius kontaktinėse grupėse (Bitinas, 2004).

Dosnumas – dorybė, kai protingai duodama iš savo dvasinio ir materialinio turto kitam žmogui (Jovaiša, 1995).

Gerumas – žmogaus dvasios dosnumas, širdies šiluma, vidinis grožis (Miškinis, 2003).

Mandagumas – viena iš svarbiausių žmonėms rodomos pagarbos išorinių formų. Jis reiškiamas įvairiomis formomis – dėmesingumu ir jautrumu kitiems, tolerancijos jausmu ir taktiškumu (Žemaitis, 1983).

Meilė – ypatinga ir didžiausia dorovinė vertybė, daugiausia nulemianti žmogaus gyvenimo kryptį, prasmę, pilnatvę. Tai specifinė, subtili ir sudėtinga santykio su pasauliu forma, kuri atsiskleidžia per asmens ryšį su įvairiais objektais ir reiškiniais: žmogumi, gamta, kultūra, Dievu (Aramavičiūtė, 1998).

Nuoširdumas – kai žmogus daro ir kalba tai, ką jis įsitikinęs laiko esant teisinga, kai jis neapsimeta, o atvirai kalba tai, ką mano, išsiugdo nuoširdumo savybę (Žemaitis, 2005).

Pagarba – dorovinė nuostata, pagrįsta kito žmogaus kaip asmenybės vertingumo, orumo ir garbės, lygių teisių, laisvės pripažinimu, vadinama pagarba (Žemaitis, 2005).

Saikingumas – dorovė, kai sąmoningai laikomasi nustatytų saviraiškos ribų (Jovaiša, 1995).

Savigarba – savigarbos jausmas rodo, kiek žmogus reiškia pats sau, kiek vertina save kaip žmogų (Žemaitis, 1983).

Tolerancija – pakantumas, atlaidumas, nuolaidumas. Šis principas duoda teisę mums patiems turėti savo nuomonę, įsitikinimus bei pažiūras, savitai elgtis ir gyventi (Žemaitis, 2005).

Teisingumas – santykių grindimas su kitais žmonėmis bešališkumu, objektyvumu, kaip teigė Platonas, „kiekvienam atiduoti tai, kas jam priklauso“ (Vasiliauskas, 1992).

Valia – žmogaus gebėjimas sąmoningai vairuoti savo valią, siekiant užsibrėžtų tikslų. Tai vidinis veiksnys, padedantis žmogaus apsisprendimą įkūnyti poeguose (Žemaitis, 2005).

Anot A. Vasiliausko (2005) vertybių ugdymo aktualumą lemia mokyklos tikslai ir reikalavimai, garantuojantys mokinių dvasinį, kultūrinį ugdymą. Dorybių skiepijimas pakelia mokinių į žmonijai spręstinių problemų lygų, apsaugo nuo uždaro, perdėto individualizmo, moko teikti pirmumą tam tikram gyvenimo būdai, elgesiui, vadovautis gėrio ir blogio kriterijais. Mokykla skiepija vertybes, kurios padeda tapti visateisiais visuomenės nariais.

2. 2. Dorinių vertybių ugdymas etnokultūra dailės pamokose pradinėse klasėse

Dorinio ugdymo problemas savo darbuose nagrinėjo: Č. Kalenda (1981), J. Uzdila (1993), V. Žemaitis (1986), A. Grabauskienė (2001), S. Dzenuškaitė (1990), V. Aramavičiūtė (2005), R. Vasiliauskas (2005) ir kt.

J. Laužikas (1997) teigė, kad žmogų supa ir veikia natūra, kultūra ir žmonės. Aplinkos poveikis žmogui yra įvairus ir sudėtingas, nuolat kinta. Vienas svarbiausių veiksnių žmonės ugdantys jaunąją kartą. Ugdant vaikų dorovę reikia tinkamai vertinti įvairius veiksnius, jų įtaką, poveikį ir kurti sąlygas, kuriomis būtų optimaliai udomas žmogus.

Dorinio ugdymo *tikslas* – sudaryti moksleiviams sąlygas atskleisti bendrąsias žmogaus vertybes ir jomis grįsti asmeninį bei viešąjį savo gyvenimą. Pradinėse klasėse kuriami savęs suvokimo ir pozityvių santykių su kitais žmonėmis pagrindai. Supažindinama su svarbiausiomis bendrosiomis žmogaus ir krikščioniškosios moralės normomis. Ugdant siekiama elgesio įpročių, įgūdžių, emocijų išgyvenimų ir intelektualųjų veiksnių dermės.

Igyvendinant dorinio ugdymo tikslą *siekiami*, kad moksleiviai:

- išsiugdytų savęs kaip asmens, savo individualybės nuovoką suprasdami, kad visi žmonės yra ir panašūs, ir skirtingi;
- įgytų savo ir kitų laisvės, orumo, vertės pajautimą;
- suvoktų elgesio taisyklių prasmę ir reikalingumą;
- suprastų, kad žmogus turi ne tik teises, bet ir pareigas, kad kiekvienas yra atsakingas už savo sprendimus bei veiklą;
- išsiugdytų pagarbų požiūrį į tėvynės gamtą, kultūrą, šeimos ir tautos tradicijas;
- suvoktų save kaip atsakingą bendruomenės ir tautos narį ir ugdytųsi toleranciją kitoms bendruomenėms ir tautoms (tautinėms mažumoms) (Lietuvos bendrojo lavinimo bendrosios programos, 2008).

Dorinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje yra integrali ir viena esminių ugdymo sričių. Ji laiduoja moraliai mąstančios ir veikiančios asmenybės tapimą. Tokios asmenybės branda formuojama nuo pat pradinių klasių ir dar anksčiau. Todėl labai svarbu, kaip suprantamas dorinis ugdymas ir kaip dorinio ugdymo pagrindai bus formuojami pradinėje mokykloje.

Svarbiausias dailės dalyko pradinėse klasėse **tikslas** – išsaugoti savitą vaikų pasaulėžiūrą ir mąstymą, įgimtą poreikį kalbėti vaizdais, atskleisti ir puoselėti kūrybiškumą, skatinti domėjimąsi daile, nuosekliai ir patraukliai ugdyti dailės raiškos gebėjimus ir estetinę nuovoką.

Menas laikomas tam tikra kalba ir komunikacijos priemone, kuriai suprasti bei vartoti reikia meninės ir estetinės kompetencijos. Meno kūriniai atveria savitą ir turtingą prasmų bei vertybių pasaulį, kurio pažinimas yra toks pat reikšmingas, kaip ir mokslinis, matematinis, religinis ir kt. pažinimas. Asmeniui gebant stebėti, išgyventi ir suvokti meno kūrinius, tenkinamas jo meninio pažinimo interesas, didinamas sąmoningumas, išplečiamos objektyviojo ir ypač subjektyviojo pasaulio pažinimo ribos (Lietuvos Respublikos švietimo koncepcija, 2006).

Menas, kaip žmogaus valios, emocijų ir proto reiškinytis yra dvasingumą ugantis veiksnys (Vilkėlienė, 2004, p. 155).

Menas – svarbi meninio vaikų ugdymo dalis, dvasinio žmogaus realizavimo būdas. Platonas iš pirmųjų iškelė mintį, kad menas yra ypatinga žmogaus auklėjimo priemonė. Menas, filosofų manymu, padeda lavinti vaiko sensorinius, emocinius, vaizduotės gebėjimus, koordinuoti kūną ir dvasią, atveria jam pasaulio kultūros lobius. Menas moko individą gerbti kitos asmenybės savitumą, praturtindamas žmogiškus ryšius (Gaižutis, 1998).

Meninė kūryba vaikams – ne tik žaidimas, bet ir priemonė simboliais, vaizdiniais išreikšti pasaulėjautą, patirtį, žinias. Dailės pamokose mokinys ne tik laisvai reiškia savo emocijas, mintis ir jausmus plastinėmis priemonėmis, bet ir mokosi. Dailės pamokos gali padėti ir kitiems dalykams, atskiroms temoms geriau įsisavinti, žinioms ir įgūdžiams įtvirtinti (Musneckienė, 2002).

Liaudies meno formos ir raštai išsivystė per šimtmečius iš paprastų figūrų, geometrinių ženklų ir raižinių. Neraštingos kultūros simboliai tapo sudėtingais raštais ir nustojo savo religinės reikšmės.

Lietuvių liaudies meno pagrindinės sritys yra kryžiai ir koplytėlės, skulptūra, medžio dirbiniai, tapyba ir grafika, audiniai, skrynios, margučiai, keramikos, tekstilės ir metalo dirbiniai (Lietuvių tarmių, tautodailės, valgių ir kitokių įvairumų vakaras, 1997).

Etninėje kultūroje greta tautosakos: dainų, pasakų, sakmių ir patarlių, reikšmingą vietą užima amatai. Tekstilės, drožybos, keramikos darbuose atsispindėjo tautos kūrybinis potencialas, papročių tąsa, krašto tradicijos. Protėvių gaminti darbo įrankiai, buities rakandai, ginklai, papuošalai kadaise buvo pragyvenimui reikalingi daiktai. Mums gi tie daiktai- nesenkantys dvasinio paveldo lobynai, saugantys savyje kalbą, tikėjimą, tautinį identitetą [53].

Tautodailė – ilgaamžis kūrybinis tautos palikimas, gražiausia mūsų tautiečių meninių gebėjimų liudytoja. Jaunoji karta, deja, labiau domisi liberaliojo postmodernizmo masine kultūra nei savo kultūros paveldu. Ne vienam jaunam žmogui brandžiausi tautodailininkų kūriniai atrodo

senamadiški. Todėl iš kartos į kartą perduodamos materialinės ir dvasinės tautos vertybės turi būti nuolat atnaujinamos, pritaikomos prie šiandieninio gyvenimo būdo (Vyšniauskaitė, 1999).

K. Stankevičienė (2001) teigia, kad tautodailę Lietuvos mokslininkai laiko neišsenkama liaudies kūryba. „Turime neįkainojamus tautodailės lobius, tiesiog meno šedevrus, pripažįstamus ir vertinamus ne tik mūsų pačių, bet ir svetur“ (Počiulpaite, 1991, p.651). Tipingiausia ir Europoje pripažinta lietuvių liaudies meno šaka, rodanti aukštą kūrybinių ieškojimų platumą, yra mediniai kryžiai (Luigi Caglis, 40; P. Galaunė, 10930/1988). Vieni iš raiškiausių ir gražiausių tautodailės kūrinių, atskleidžiančių liaudies kūrybines galias, mokėjimą derinti kūrybinę laisvę su šaltais simetrijos dėsniais, esti audiniai (A. Keturka, 1987; S. Bernotienė, K. Galaunienė ir kt., 1993). Nepakartojamą kūrybinę mintį skleidžia baldai, o verpimo įrankių ornamentika tapo savotiška klasika (Keturka, 1987; Kargaudienė, 1997).

Tautodailė atitinka vaikų pasaulėvaizdį realybės pasakiškumo susipynimu; vaizduotė – simbolių ir ženklų gausa bei fantastiškų paukščių ir augalų vaizdais; pažinimo ir vizualinės raiškos galimybes – formų paprastumu ir tobulumu, sumanymų aiškumu, technikų nesudėtingumu. Vaikai, kaip ir liaudies menininkai, kuria pagauti emocijų, intuityviai, paprastai, nuoširdžiai, taip, kaip supranta, tačiau savaip tobulai (Stankevičienė, 2001).

Meninės formos, apeliuodamos į vaiko emocijas, pirmiausiai veikia estetinę sritį, žadina estetines emocijas, išgyvenimus, o tai jau gali daryti įtaką ir kitoms sritims: dorovinei, intelektinei, fizinei. Pasakojamojoje tautosakoje labai aiškiai išreikštos dorovinės nuostatos, kur gėris visada laimi. Taip susidaro plati erdvė vaiko vaizduotei, fantazijai, identifikavimuisi su teigiamais herojais, atsiranda gėrio, teisingumo vidinės nuostatos. Vaiko saviraiška per dailės pamokas tautodailė turi didelę reikšmę dvasingumui. Dirbdami su įvairia medžiaga, manipuliuodami smulkiais tautodailės elementais, vaikai lavina atidumą, kruopštumą, pirštų judesius, Vaiko saviraiška tautodailėje per dailės pamokas ugdo pasitikėjimą savo jėgomis, gebėjimą vertinti vizualinį meną, formuoja dorines vertybes (Katinienė, 2003).

Lietuvių liaudies amatuose ugdomos tokios dorinės vertybės kaip žmogiškumas, pasitikėjimas savimi, taurumas, teisumas, atsakingumas, pakantumas, solidarumas, sąžiningumas, stropumas ir t. t. Dailės ir etnokultūros ugdymas yra labai svarbus ir reikšmingas ugdant dorines vertybes pradinėse klasėse. Dailės ir etnokultūrinio ugdymo procese svarbus vaidmuo tenka mokytojui. Būtent nuo mokytojo pasirengimo ir kompetencijos etnokultūrinio ugdymo srityje, patirties, pažiūrų, sukauptos literatūros, technikos priemonių panaudojimas, gebėjimo atskleisti etnokultūrinio ugdymo galimybes. Norint pasiekti, kad mokinys taptų visapusiška asmenybe, kuriant savo krašto kultūrą, atsakingu ir doru žmogumi, aktyviai dalyvaujančiu bendruomenės reikaluose, reikia ieškoti kuo efektyvesnių būdų panaudoti etnokultūrą dailės pamokose pradinėse klasėse.

Keramika – liaudies keramikos darbų turi visos tautos. Lietuvių liaudies keramika, kaip ir kitos liaudies meno šakos, pasižymi giliu medžiagos savybių pajautimu, logiška forma, atskirų dalių proporcingumu ir raštų kuklumu. Per keramiką skiepijamos tokios dorinės vertybės kaip dosnumas, taurumas, pakantumas, stropumas, atlaidumas ir begalė kitų vertybių (Galaunė, 1959).

Tai vienas seniausių žanrų liaudies mene. XIX a. diduma maistui skirtų indų buvo glazūruojami ir puošti lelijų, ramunių, saulučių motyvais. Neglazūruotų indų puošybai naudojami geometriniai ornamentai. Spalvų buvo nedaug - natūrali molio, geltona, raudona. Puošnumu pasižymėjo ąsočiai. Juos margindami puodžiai derino įvairią techniką ir raštus. Kartais į puošybą buvo įkomponuojami užrašai. Be indų puodžiai ir jų šeimos nariai lipdydavo vaikams žaisliukus, švilpukus [43].

Tekstilė. Audimas – labai senas tradicijas išlaikiusi tautodailės šaka. Ji apima vilnonių, lininių audinių, buityje naudojamų, bei jų puošiančių reikmenų (rankšluosčių, užuolaidų, juostų, užtiesalų, staltiesių, lovatiesių, takų ir įvairių kitokių audeklų) gamybą įvairiomis technikomis: horizontaliomis ir vertikaliomis audimo staklėmis, pynimo, rišimo, mezgimo būdais. Žinios apie tekstilės panaudojimą Lietuvoje siekia net XVI a. Tai įrodo audimo amato archajiškumą. Audiniai, kuriuos archeologai datuoja akmens, vėlyvojo neolito amžiumi, šiandien vargiai atspindėtų tradicinės tekstilės sampratą. Priešistorę menantys radiniai – ruoželinio, vytinio pynimo dembliai, rūbų dalys gaminami buvo iš liepų karnų, dažomi natūraliais augalinės kilmės dažais: mėlyna-vyšnių lapai, raudona-rugiagėlių galvutės, žalia-obelų žievė [43]. Per tekstilę skiepijamos tokios dorinės vertybės kaip žmogiškumas, dosnumas, sąžiningumas, solidarumas, teisumas, saikingumas, tikslumas, taupumas.

Medžio dirbiniuose – rankšluostinėse, prievarpstėse ir kt. – dažniausiai vartojami sudėtingi augalinių motyvų drožiniai. Augalų formos ypatingai stilizuotos ir simetriškos. Kultūvės ir kočėlai drožinėjami panašiu būdu. Pypkėse ir riešutų spaustukuose dažniausiai vaizduojama žmogaus karikatūra arba kartais ir velnias. Reikšminga vieta tautodailėje priklauso ir medžio raižiniams. Dauguma jų sukurti XIX a. pirmoje pusėje. Juose pavaizduota Kristaus kančia, Skausmingoji Dievo motina, Aušros Vartų Marija, įvairūs šventieji globėjai nuo bado, ligų, gaisrų. Raižiniuose dažnos ir socialinės bei moralinės temos. Per šį amatą skiepijamos tokios dorinės vertybės kaip atgaila, gailėstingumas, pagarba, tvirtumas (Bernotienė, Galaunienė, 1993).

Smulkioji skulptūra. Viena labiausiai paplitusių lietuvių liaudies meno šakų yra skulptūra. Visi geriausiai liaudies skulptūros kūriniai daro daugiau ar mažiau momentalų įspūdį, jie pasižymi labai saikingu ritmu, santūrumu ir tuo pačiu patraukia vidine šiluma, realizmu. Per

skulptūra skiepijamos tokios dorinės vertybės kaip dosnumas, taurumas, pakantumas (Galaunė, 1963).

Metalo dirbiniai. Kryžiai ir koplytėlės yra turtingiausias mūsų kultūros reiškiny. Galima rasti įvairių stilių ir formų: mažų ir didelių, aukštų ir neaukštų, su stogeliais ir be, paprastų ir sudėtingų, keturkampių ir šešiakampių, su altorėliais. Kryžiuose ir koplytėlėse meistras pilniausiai naudojo savo fantaziją ir kūrybingumą. Liaudies menininkai nesivaržydami laisvai naudojo krikščionybės bei senojo tikėjimo simbolius kartu su savo fantazija. Geležies dirbiniai, naujausias liaudies menas, prasidėjo maždaug praeiti šimtmečio viduryje. Kalvių gaminamuose geležinių kryžių viršūnėse parodyta nepaprastai daug originalumo. Per šį amatą skiepijamos tokios dorinės vertybės kaip žmogiškumas, dosnumas, solidarumas (Galaunė, 1930).

A. Katinienė (2003), teigia, kad etnokultūros dvasinės vertybės reprezentuoja etnokūrybą. Ją sudaro: tautosaka, etnomuzika, tautodailė, choreografija, tradiciniai žaidimai, kalendorinės šventės, pramogos, materialinė aplinka.

Kiekvienas etnokūrybos žanras gali savitai daryti įtaką asmenybės raidai. Etnokultūros, kaip ir viso meno, paskirtis – paversti žmogiškąsias vertybes estetinėmis, išsaugant savo specifiką.

3. Pradinių klasių mokinys ir dorinių vertybių raiška

Pirmojoje mokymo pakopoje – I – IV klasėse – į bendrąjį ugdymo turinį etninė kultūra integruojama per vaikui pažįstamą aplinką: šeima, namai, gimtinė, gimtoji kalba, gimtasis kraštas. Tiesioginis etninės kultūros pažinimas padeda vaikui intuityviai pajusti dorą, gerį, grožį, priartina jį prie tautosakos, liaudies meno, etninių papročių. Antrojoje mokymo pakopoje – V – X – ugdymas vyksta per dalykinę sistemą, papildant etninės kultūros temomis įvairių bendrojo lavinimo dalykų turinį. Ugdymo procese pereinant nuo paprastesnio prie sudėtingesnio ugdymo turinio formuojamos žinios, gebėjimai, įgūdžiai (Čepienė, 1997).

Pasak L. Jovaišos (2001), pradinėse klasėse kokybiškai pasikeičia mokinių mąstymas. Tą pokytį sąlygoja sistemingas mokymas, naujų įgūdžių, žinių, mokėjimų įsisavinimas. Jau II – III klasėje vaikai išmoka lyginti, analizuoti, sintetinti, savarankiškai daryti išvadas. Vaikas įsisavina daug mokslinių sąvokų, taip pradinių klasių mokinys pasirengia mokytis atskirų mokslo dalykų aukštesnėse klasėse.

Pradinių klasių vaikui svarbu sudaryti sąlygas vaizduotei reikštis. Piešimas, konstravimas, įvairūs žaidimai skatina vaiko vaizduotės aktyvumą. Jis domisi ne vien veiklos rezultatais, bet ir pačiu procesu. Ugdant vaizduotę, reikia turtinti vaiko atmintį vaizdiniais, kreipti dėmesį į rezultatą, kuo įvairesnė ir turtingesnė bus protui suteikiama medžiaga, tuo įvairesnė ir turtingesnė bus vaizduotė bei vaikų kūryba (Jovaiša, 2001).

Anot psychologės D. Gailienės (1996), pradinių klasių amžiaus tarpsnyje vaikas jau išmoksta kai kuriuos dalykus daryti gerai ir užbaigti iki galo. Taip pat jis moka žaisti organizuotus žaidimus, laikytis žaidimo taisyklių, suprasti ir priimti visus apribojimus. Vaikas pradeda lankyti mokyklą, ir jo aplinka nebėra vien tėvai, šeima. Tie santykiai ir ta aplinka mokykloje, daro didžiulę įtaką jo psichikos pusiausvyrai. Mokykloje svarbu, kad būtų sudarytos sąlygos kiekvienam vaikui patirti sėkmę, kiekvienam atskleisti savo stipriąsias puses, iniciatyvumą, sugebėjimus.

Anot L. Jovaišos (1993) mokytojo kompetencija – tai gebėjimas pagal kvalifikaciją, žinias, įgūdžius, gerai atlikti mokomąją veiklą.

Dailė, pradinėje mokykloje, atveria įdomų ir kūrybingą kelią pradinių klasių vaikui gilintis į visuomenės pažinimą. Ne mažai veiksmingai dailė padeda apibendrinat ar užbaigiant projektus, temas. Dailė leidžia mokytojui susinkretinti mokomuosius dalykus. Pradinių klasių mokytojas, turintis ugdymo perspektyvą, visada pasitelkia dailę, kaip individualizavimo, vizualinių, kinetinių ar taktinių įgūdžių būdą. Dailė padeda tirti, vystyti ir vertinti iš visur atkeliaujančias idėjas, taip mokytojas gali parodyti mąstymo lankstumą ir kūrybiškumą, integruodamas mokomuosius dalykus į dailės temas (Burke, 1998).

J. Piaget moralės ir kognityvinės raidos teorijos. Remdamasis stebėjimais, J. Piaget išskyrė vaikų taisyklių ir normų suvokimo raidos tris tarpsnius: 1. 3-4 metų amžiaus vaikai taisykles ir normas vertina kaip neįpareigojančias 2. 5-6 metų vaikai taisykles laiko įpareigojančias, tarytum šventas. Bet koks jų pakeitimas, jam atrodo pažeidimu. Vaikas neskiria ketinimo ir pasekmės. 3. 10-11 metų vaikas suvokia, kad normos ir taisyklės grindžiamos abipusiu susitarimu, jų reikia laikytis, o keisti galima tik abiem pusėms susitarus. Taigi, Piaget požiūriu vaikų moralė dvejoja – tai prievarta paremta heteronomijos moralė, kai įstatymai laikomi šventais dalykais [61].

J. Piaget nustatė, kad vaikas negali priimti naujos patirties, kol nepasiekė tam tikros brandos – vaikas tam tikrame etape galvoja tam tikru būdu, kol nesubręsta kitam etapui. Piaget teigė, kad kiekvienas vaikas, neatsižvelgiant į kultūros ir mokymo patirtį, pereina keturis kognityvinės raidos tarpsnius: 1. Sensomotorinis tarpsnis (0-2 m.). Mažyliai mėgina koordinuoti savo motorinį elgesį su jutiminiais stimulais, jie išmoksta naudotis tuo, kas yra aplinkoje. 2. Priešoperacinis tarpsnis (3-7 m.). Pirmoje stadijoje vaikas kalba ir mąsto egocentiškai, nes nesugeba atsidurti kito vietoje, sąvokos yra labai individualios ir neatitinka tikrovės. Antroje stadijoje vaikas išmoksta reaguoti į simbolių sistemas, suvokia loginius ryšius, bet loginės operacijos priklauso nuo sensomotorinės patirties. 3. Konkretaus operacinio mąstymo tarpsnis (8-12 m.). vaikas logines operacijas atlieka tik su konkrečiais daiktais, mąstymas susijęs su objektais ir įvykiais, kurie yra dabar, gali suvokti grįžtamąjį ryšį. 4. Formalaus operacinio mąstymo tarpsnis (nuo 12 m.). vaikas jau sugeba logiškai sieti ne tik objektus, bet ir idėjas,

formuluoja hipotezes, sprendžia problemas, svarsto galimybes, gali sieti visus elementus tarpusavyje [61].

Tėvams ir mokytojams svarbu gerai išmanyti apie vaiko psichikos kitimą, suprasti vaiko raidą, remiantis ne vien amžiaus psichologija, bet pirmiausia – gyvu vaiko pažinimu, jo mąstymo ypatybėmis ir poreikiais. Svarbu, remiantis konkretaus vaiko psichika, bendravimo ir mokymo dėsnių žinojimu, nuspręsti, kaip elgtis vienu ar kitu atveju. Mokymas yra tiek efektyvus, kiek jo principai atitinka psichikos raidos ir asmenybės brendimo dėsningumus [61].

Pasak I. Čepienės, (1997) etninės kultūros ugdymas savo specifika skiriasi nuo kitų mokykloje ugdomų dalykų. Tradicinės kultūros pradmenis vaikas nuo mažų dienų gauna šeimoje, gimtoje aplinkoje. Ateidamas į mokyklą, jis iš namų atsineša įgytą patirtį, savo šeimos įpročius ir papročius. Mokykla plečia jo akiratį, jis įgyja žinių, fiziškai bei protiškaai bręsta, kartu formuojasi jo elgesio normos, pažiūros, tautinė sąmonė. Mokytojams, norintiems įskiepyti mokiniams meilę etninei kultūrai, svarbus yra klausimas, koks turi būti ugdymo turinys ir kaip jis įgyvendinamas, kad atitiktų reformuotus mokyklos keliamus uždavinius. Kadangi etninė kultūra – tai tradicinės kultūros vertybių visuma, o ne atskiri jos reiškiniai ir jos pažinimas siejamas su šiuolaikinės kultūros pažinimu, jos neįmanoma sutalpinti vieno dalyko rėmuose.

Daug galimybių tiesiogiai pažinti etninės kultūros reiškinius, suvokti jų vertę, gebėti juos puoselėti teikia mokyklos kraštotyrinė veikla. Ją plėtodami mokiniai gali geriau pažinti ir vertinti savo gimtąjį kraštą (Čepienė, 1997).

Kiekvienas žmogus naudojasi savo tautos praeities kartų sukauptą patirtimi. Jis negali nepaisyti tradicinių, dvasinių ir materialinių kultūros elementų, nes prarastų tautinį tapatumą. Todėl labai svarbu suvokti, ugdyti ir tęsti tautos tradicijas ir papročius. Tautos kultūra – pasaulinės kultūros turtas, nes bet kuri išnykusi etninė kultūra nusineša su savimi vieną iš žmonijos egzistavimo galimybių (Lietuvių etninės kultūros bruožai, 2001).

Pradinė mokykla yra pirmoji pakopa organizuoto ugdymo sistemoje. Ji apima I-IV bendrojo lavinimo mokyklos klases. Į pirmąją klasę priimami ne jaunesni kaip 6 metų vaikai, pasiekę reikiamą psichofizinės brandos lygį. Pradžios mokykloje nuo pirmos iki ketvirtos klasės moko vienas mokytojas, kuris rūpinasi vaikų sveikata, žadina jų norą mokytis, suteikia elementarių žinių apie gimtąją kalbą, moko juos reikšti savo mintis žodžiu ir raštu, formuoja tvirtus gimtosios kalbos, skaitymo ir rašymo įgūdžius, suteikia matematikos žinių bei ugdo skaičiavimo įgūdžius ir kt. (Vinikevičius, 1994).

S. Vinikevičius (1994) pastebi, kad į pradinės mokyklos I klasę dažniausiai susirenka įvairaus išprusimo vaikai. Jie nevienodai pasirengę mokyklai, turi skirtingą protinės, dorinės, estetinės, darbinės ir kt. kultūros pradmenų lygį. Svarbų vaidmenį turi suvaidinti dorinio ugdymo turinys, kuris apima šios dorinės kultūros elementus: dorines vertybes, dorinio elgesio

įgūdžius, pagrindines etikos žinias. Šis dorinio ugdymo turinys turėtų padėti formuoti ir pradinių klasių mokinių dorinę sąmonę, ugdyti jausmus ir dorinio elgesio įgūdžius, reguliuoti dorinius santykius su vaiką supančia tikrove, santykius su bendraamžiais, mokytoju, kitais žmonėmis ir pačiu savimi. Siekiant išvengti ugdymo turinio perkrovimo, pradinėse klasėse reikėtų apsiriboti pagrindinėmis dorovės sąvokomis, tokiomis kaip gerumas, sąžiningumas, darbštumas, gailestingumas, mandagumas, teisingumas ir žmogiškumas.

Ugdymas pradinėje mokykloje turi būti grindžiamas tokiu turiniu, kuris įgalintų asmenybę visapusiškai atsiskleisti. Išsiugdyti vertybines nuostatas. Prieinamiausias etninės kultūros ugdymo kelias yra jos integravimas į atitinkamus mokymo dalykus.

II. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ

2.1. Tyrimo bazė, imtis, metodika

Tyrimas, kurio *tikslas* – atskleisti etnokultūros svarbą ugdant mokinių dorines vertybes, dailės pamokose pradinėse klasėse.

Tyrimas buvo atliktas 2009 m. kovo - balandžio mėnesiais. Tyrimo metu buvo taikyta kiekybinė aprašomoji statistinė analizė. Tyrimas buvo atliktas Šiaulių miesto pradinių, vidurinių ir pagrindinių mokyklų I - IV klasėse. Tyrime dalyvavo mokiniai ir pradinių klasių pedagogai.

Tyrime dalyvavo 189 respondentai: 124 pradinių klasių mokiniai ir 65 pradinio ugdymo pedagogai. Pradinių klasių mokytojams buvo pateikta anketa, kurią sudarė 18 klausimų, o mokiniams buvo pateikta anketa, kurią sudarė 8 klausimai (3 – 4 kl.) ir apklausa žodžiu (1 – 2 kl.). Gauti duomenys buvo apdoroti taikant SPSS (16 versija) *for Windows* programą (16 versija).

Tyrime dalyvavo pradinių klasių mokytojai iš 5 *Šiaulių miesto vidurinių, pagrindinių, pradinių mokyklų* (Šiaulių Romuvos mokykla, Ragainės mokykla, Dainų pagrindinė, Aukštabalio mokykla ir Centro pradinė mokykla). *Tyrime dalyvavo 189 respondentai: 65 pedagogai* (18 Centro pradinės mokyklos pedagogai, 12 Romuvos mokyklos pedagogų, 10 Ragainės mokyklos pedagogų, Dainų pagrindinė 7 ir 18 Aukštabalio mokyklos pedagogai) ir 124 mokinių (30 Romuvos mokyklos mokiniai, 24 Ragainės mokyklos mokiniai, 25 Dainų mokyklos mokiniai, 25 Aukštabalio mokyklos mokiniai, ir 20 Centro pradinės mokyklos mokiniai).

Tyrimo empiriniams duomenims rinkti buvo sudarytos 2 tipų anketos, t.y. anketos pedagogams (1 PRIEDAS) ir mokiniams (2 PRIEDAS). Anketų pradžioje yra kreipimasis į respondentą bei trumpai pateikiama anketos pildymo instrukcija. Po to, seka demografinis blokas ir klausimai. Anketų pabaigoje padėkojama už dalyvavimą. Siekiant gauti kuo objektyvesnius tyrimo rezultatus, buvo pateikti uždari klausimai su atsakymų variantais. Anketos parengtos remiantis darbu teorinėje dalyje.

Pedagogams skirtą anketą sudaro 18 uždaro ir atviro tipo klausimai. Kiekvienas respondentas galėjo pareikšti ir savo nuomonę.

Klausimynas sudarytas remiantis teorijos išanalizuota medžiaga. Klausimynas sudarytas panaudojant įvairius kintamuosius, reikalingus atlikti analizei, siekiant spręsti iškeltus tyrimo uždavinius. Anketos pradžioje yra pateikta informacija, koku tikslu vykdoma apklausa. Klausimai konkretūs ir suformuluoti aiškiai, atsakymų variantai yra suprantami ir be interpretacijos galimybių.

Anketa sudaryta taip, kad respondentams kuo mažiau reikėtų rašyti, dauguma atsakymų reikalauja tik pasirinkimo pažymėjimo. Ji palyginti neimli laiko atžvilgiu.

Pedagogų anketos klausimynas

- 1 pedagogų anketos klausimas „Jūsų nuomone, ar etnokultūra yra integruoto ugdymo pagrindas ugdant pradinį mokinių dorines vertybes?“
- 2 klausimas „Kaip manote, ar būtina daug dėmesio skirti etnokultūros ir dailės integracijai pradinėse klasėse?“
- 3 klausimas „Ar Jums pakanka žinių apie etnokultūrą?“
- 4 klausimas „Kur ieškote literatūros apie etnokultūrą?“
- 5 klausimas „Ar dailės vadovėliuose pradinėse klasėse yra pakankamai temų skirtų etnokultūrai?“
- 6 klausimas „Kaip manote, kokią reikšmę vaikui teikia etnokultūrinis ugdymas?“
- 7 klausimas „Kokias ugdote mokinių dorines vertybes per dailės pamokas pradinėse klasėse mokydami tautodailės?“
- 8 klausimas „Ar Jūs dailės pamokose pradinėse klasėse kalbate apie tautos kultūros tradicijas ir papročius?“
- 9 klausimas „Ar Jūs dailės pamokose kūrybines užduotis ruošiate susietas su lietuvių kalendorinėmis švenėmis?“
- 10 klausimas „Ar kūrybinius darbelius, sukurtus per dailės pamokas, naudojate lietuvių kalendorinių švenčių metu?“
- 11 klausimas „Kaip manote, ar svarbus dorinių vertybių ugdymas per dailės pamokas?“
- 12 klausimas „Ar dailės pamokose pradinėse klasėse dažnai naudojate etnokultūrinės žinias?“
- 13 klausimas „Ar jūs domitės lietuvių liaudies menu?“
- 14 klausimas „Ar manote, kad tautodailė ugdo pradinį mokinių dorines vertybes?“
- 15 klausimas „Ar sutinkate, kad tautodailei reikia skirti daugiau dėmesio, nei skiriama švietimo dokumentuose, pradinio ugdymo programose?“
- 16 klausimas „Ar sutinkate, kad tautodailė yra tinkama ir priimtina vaikams ugdymo priemonė?“
- 17 klausimas „Jūsų manymu ar mokyklos ir šeimos ryšys yra ypač svarbus ugdant pradinį mokinių dorines vertybes?“
- 18 klausimas „Jūsų manymu ar mokyklos ir šeimos ryšys yra ypač svarbus puoselėjant lietuvių tautos tradicijas?“.

Mokinių anketos klausimynas

Mokinių tyrimo demografinis blokas apėmė 2 klausimus: lytį ir mokyklą. Buvo apklaustos visos galimos (1 – 4) pradinės klasės.

1 – 2 klasių mokinių žodžių apklausos klausimai. Ar tau patinka dailės pamokos? Ar per dailės pamokas kalbate su mokytoja apie lietuvių liaudies amatus? Ar norėtum, kad per dailės pamokas būtų daugiau pasakojama apie tautodailę?

3 – 4 klasių mokinių klausimynas

Mokiniamis anketą sudaro 4 uždaro tipo ir 4 atviro tipo klausimai.

- 1 klausimas „Ar tau patinka dailės pamokos?“
- 2 klausimas „Ar per dailės pamokas kalbate su mokytoja apie lietuvių liaudies amatus?“
- 3 klausimas „Ar norėtum, kad per dailės pamokas būtų daugiau pasakojama apie tautodailę?“
- 4 klausimas „Pabrauk, kaip tu manai, kokios dorovinės vertybės svarbios tavo gyvenime?“
- 5 klausimas „Pabrauk, kaip tu manai, kokios dorovinės vertybės ugdomos dailės pamokose?“
- 6 klausimas „Kokias šventi lietuvių kalendorines šventes?“
- 7 klausimas „Ar savo kūrybinius darbelius, sukurtus dailės pamokose panaudoji švėsdamas lietuvių kalendorines šventes?“
- 8 klausimas „Ar tavo šeima, švėsdama lietuvių liaudies šventes, laikosi lietuvių tautos kultūros tradicijų ir papročių?“

Tiriamieji dalyvavo anonimiškame tyrime, respondentams trumpai buvo pristatomas tyrimo tikslas, po to išdalintos anketos, pasakoma instrukcija ir parodomas žymėjimo pavyzdys. Išplatinta 65 anketų pedagogams, grįžo visos 65 anketų (anketų grįžtamumas 100 %) ir 124 anketos mokiniams, grįžo 124 (anketų grįžtamumas 100%).

Gauti duomenys buvo apdoroti taikant *SPSS for Windows* programą (16 versija). Daugeliu atvejų taikyti įprasti aprašomosios statistikos metodai (absoliutiniai ir santykiniai dažniai), t. y. analizuojami kiekvieno atsakymų į anketos klausimus *varianto dažnis* ir *kiekvieno atsakymo procentinis dažnis*, kuris gaunamas kiekvieno atsakymo variantų skaičių dalijant iš stebėjimų skaičiaus, t. y. bendro apklausiamųjų skaičiaus, tarpusavio ryšiams nustatyti taikytas *Spirmeno koreliacijos koeficientas*. Empirinio ir teorinio skirstinių skirtumo reikšmingumui tikrinti taikytas *testas*. Kriterijus apskaičiuotas pagal Pirsono formulę. Remiantis kriterijaus *p*-reikšme (*Approx. Sig.*), sprendžiama, ar koreliacija statistiškai reikšminga: populiacijos kintamieji koreliuoja, kai *p*

$< \alpha$, kintamieji nekoreliuoja, kai $p \geq \alpha$, čia α — nustatytas reikšmingumo lygmuo (pasirinktas reikšmingumo lygmuo yra 0,05).

2. 2. Pedagogų nuostatos į dorinių vertybių ugdymą

Tiriamųjų demografinė charakteristika

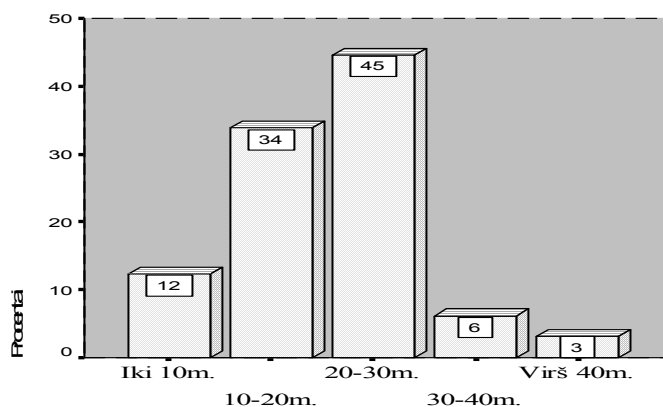
Pedagogai. Tyrime dalyvavo 65 pradinė klasių mokytojai (30-60 m.).

1 lentelė

Tyrimė dalyvavusių pradinių klasių mokytojų iš Šiaulių miesto mokyklų pasiskirstymas pagal amžių
(N = 65)

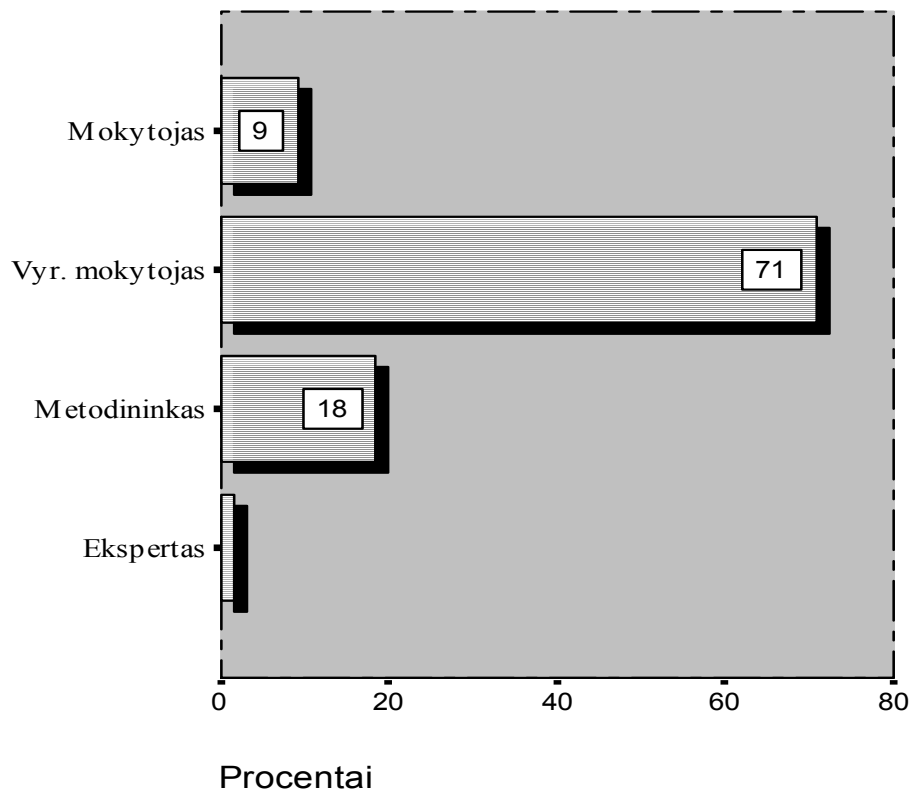
Amžius	Pradinių klasių mokytojų skaičius	Pradinių klasių mokytojai %
Iki 30 m.	2	3,1
30-40m.	21	32,3
40-50m	30	46,2
50-60m.	10	15,4
Virš 60m.	2	3,1
Iš viso:	65	100,0

Kaip matome 1 lentelėje dalyvavusių respondentų amžiaus vidurkis siekia 40 – 50 metų, jauniausiam 30 metų, vyriausiam virš 60 metų. Tyrime dalyvavo tik pradinių klasių pedagogai iš Šiaulių miesto pagrindinių, vidurinių, pradinių mokyklų. Didesniąją dalį dirbančiųjų sudaro vidutinio amžiaus pedagogai (46,2%) respondentų, (15,4%) sudaro pedagogai apie 50-60 metų. Vyresnių nei 60 metų amžiaus pedagogų yra tik (3,1%). Taip pat pedagogų t. y. (3,1%) yra iki 30 metų amžiaus. Dominuoja kaip minėjome 40 – 50 metų pradinio ugdymo pedagogai.

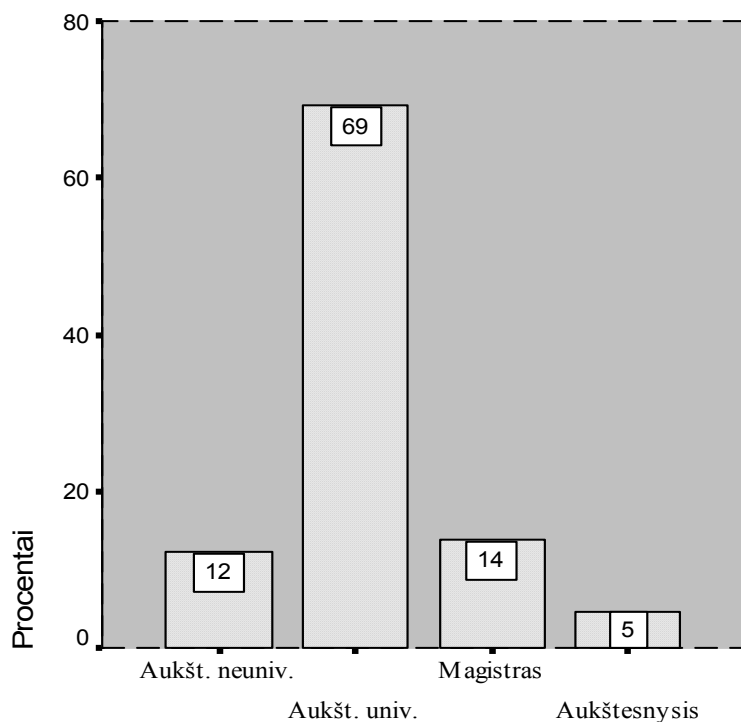
1 pav. Tyrime dalyvavusių pedagogų iš Šiaulių miesto mokyklų pedagoginio darbo stažas (N =65)

Tiriamųjų pedagoginio darbo stažo intervalas gana platus, t.y. nuo 10 iki virš 40 metų. Nustatyta, kad beveik pusė (45%) pradžinių klasių pedagogų, dirbančių su pradžinių klasių mokiniais, sudaro mokytojai, kurių darbo stažas 20 – 30 metų. Trečia dalis (34%) pradžinių klasių mokytojų yra, kurių darbo stažas 10 – 20 metų. Tik maža dalis (6%) pradžinių klasių mokytojų turi 30 – 40 metų pedagoginio darbo stažą. Mažytė dalis (3%) respondentų turi virš 40 metų darbo stažą. Maža dalis (12%) mokytojų turi iki 10 metų darbo stažą. Apibendrinat pedagogų dirbančių su pradžinių klasių mokiniais demografinius duomenis, galima daryti išvadą, kad dauguma jų yra pakankamai kvalifikuoti ir turintys nemažą pedagoginę patirtį. Tai sudaro galimybę kokybiškam ugdymui.

2 pav. Tyrime dalyvavusių Šiaulių miesto mokyklų pradžinių klasių mokytojų kvalifikacinė kategorija (N =65)

Iš visų tyrime dalyvavusių pedagogų (N = 65) pagal turimą kvalifikacinę kategoriją vyrauja: daugiausiai – vyr. mokytojai (71%), maža dalis (18 %) mokytojai metodininkai, mokytojai – tik (9%), Mokyklose dominuoja vyr. mokytojai.

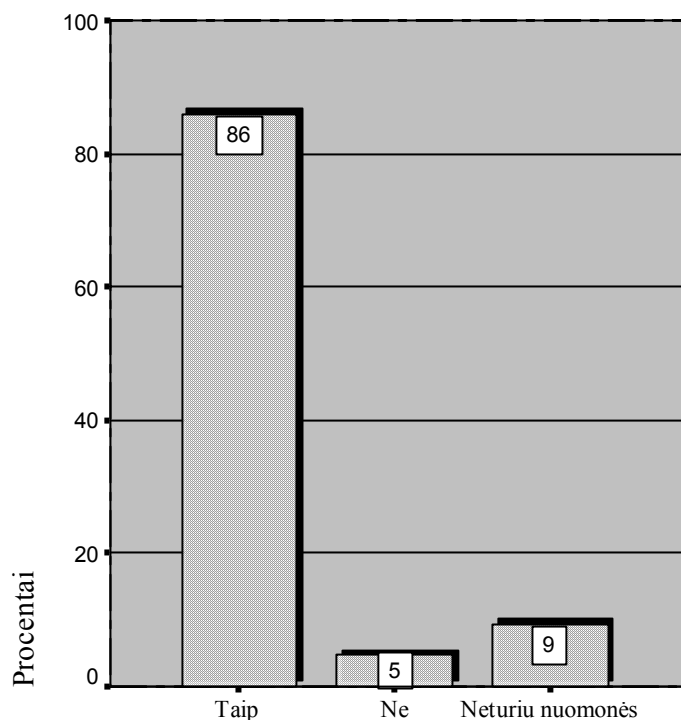

3 pav. Tyrime dalyvavusių pradinė klasių mokytojų iš Šiaulių miesto mokyklų pasiskirstymas pagal išsilavinimą (N = 65)

Tyrime dalyvavo pradinė klasių mokytojai iš Šiaulių miesto vidurinių, pagrindinių, pradinė mokyklų (Šiaulių Romuvos mokykla, Ragainės mokykla, Dainų pagrindinė, Aukštabalio mokykla ir Centro pradinė mokykla). *Tyrime dalyvavo 189 respondentai: 65 pedagogai (18 Centro pradinės mokyklos pedagogai, 12 Romuvos mokyklos pedagogų, 10 Ragainės mokyklos pedagogų, Dainų pagrindinė 7 ir 18 Aukštabalio mokyklos pedagogai).* Kaip matome 3 pav. daugiausia pedagogų dirba su aukštuoju universitetiniu išsilavinimu (69 %), aukštuoju neuniversitetiniu išsilavinimu (12 %) pedagogų, magistratūros studijas baigusių specialistų (14 %), aukštasis neuniversitetinis (12 %), aukštesnį išsilavinimą nurodė tik (5 %) pradinė klasių pedagogų.

Šiaulių miesto mokyklose dauguma pradinį klasių pedagogų turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą. Iš jų daugelis yra baigę magistro studijas.

Siekiant išsiaiškinti ar etnokultūra yra integruoto ugdymo pagrindas pradinį klasių ugdyme, buvo pateiktas uždaro tipo klausimas pradinį klasių pedagogams. „Jūsų nuomone, ar etnokultūra yra integruoto ugdymo pagrindas ugdant pradinį klasių mokinių dorines vertybes?“

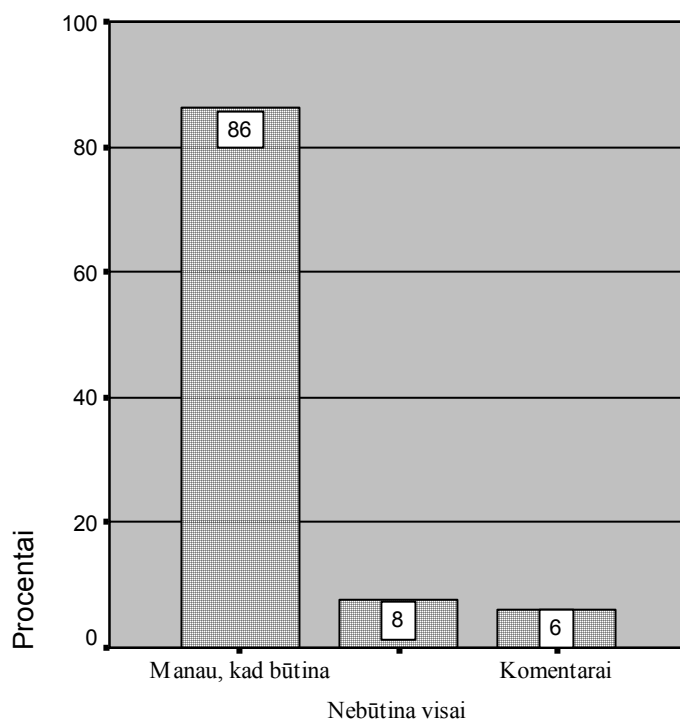
4 pav. **Etnokultūra integruoto ugdymo pagrindas ugdant pradinį klasių mokinių dorines vertybes (N =65)**

Kaip matote 4 paveiksle, didelė dalis pradinį klasių pedagogų tos nuomonės, kad etnokultūra yra integruoto ugdymo pagrindas plečiant pradinį klasių mokinių dorines vertybes (86 %). Iš (N = 65) respondentų tik mažytė dalis (5 %) pedagogų nepritarė šiam faktui, kad etnokultūra yra integruoto ugdymo pagrindas ugdant pradinį klasių mokinių dorines vertybes. 9 % pradinį klasių pedagogų visiškai neturėjo nuomonės šiuo klausimu.

Etninė kultūra kaip tautos tradicinės kultūros vertybių visuma siejama su šiuolaikinės kultūros pažinimu. Integruota etnokultūra į mokomuosius dalykus gali ugdyti pradinį klasių mokinių dorines vertybes.

Sekančio klausimo tikslas buvo sužinoti, pradinį klasių mokytojų požiūrį į etnokultūros ir dailės integracijos būtinumą. Tuo tikslu buvo užduotas pradinį klasių pedagogams atviro tipo

klausimas „Kaip manote, ar būtina daug dėmesio skirti etnokultūros ir dailės integracijai pradinėse klasėse?“.

5 pav. **Pradinių klasių mokytojų požiūris į etnokultūros ir dailės integracijos būtinumą (N = 65)**

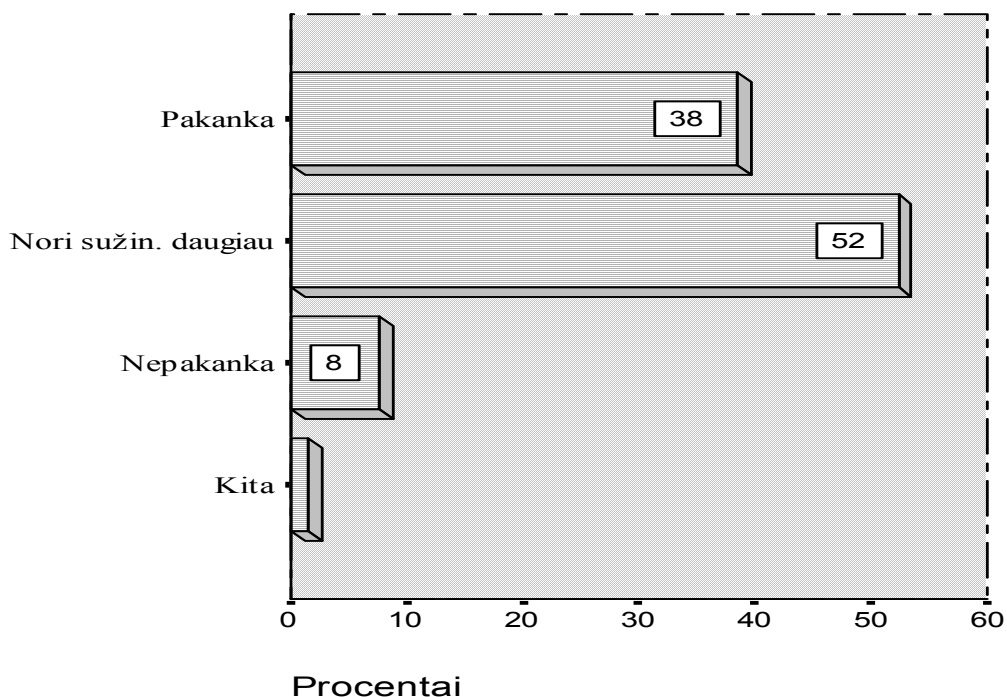
Kaip matote 5 paveiksle, iš (N = 65) apklaustų respondentų, didelė dalis pedagogų (86 %) pritaria, kad būtina skirti daugiau dėmesio etnokultūrai ir dailės integracijai pradinėse klasėse. Tik mažytė dalis respondentų (8 %), teigia, kad nebūtina skirti daugiau dėmesio etnokultūros ir dailės integracijai per dailės pamokas pradinėse klasėse. Vieni pedagogai komentuoja, kad neužtenka laiko skirti daugiau dėmesio etnokultūros integracijai per dailės pamokas. Kiti, jog sunku rasti literatūrą pasiruošti kalbėti būtent apie etnokultūrą. Buvo tokių nuomonių, kad vaikams tai neįdomu.

A. Sajienė ir kt. (2002) teigia, kad integruota veikla ugdo ir pažintinius (stebėjimo, tyrinėjimo, supratimo, mąstymo etc.) vaiko gebėjimus.

A. Grabauskienė (1992) teigia, dailė, kaip ir visi kiti pradinės mokyklos dėstomieji dalykai, tarnauja visapusiame asmenybės ugdymui. Dėl savo specifikos didžiausią reikšmę ši veikla turi estetiniame – etiniame ugdymui bei meniniam lavinimui: ji įveda vaiką į estetinį tautos gyvenimą, atskleidžia gimtinės, dailės (pirmiausia tautodailės) grožį, žadina gilius emocinius estetinius bei moralinius išgyvenimus, pratina savo jausmus, mintis reikšti plastine kalba, padeda suprasti savo

vizualines išraiškos galimybes, įsisavinti meninės kultūros pradmenis, o kartu ugdo estetinius jausmus bei estetinius poreikius. Būtina skirti dėmesio etnokultūros ir dailės integracijai mokykloje.

Siekiant išsiaiškinti ar pradinių klasių mokytojams pakanka žinių apie etnokultūrą, buvo pateiktas atviro tipo klausimas pradinių klasių pedagogams. „Ar Jums pakanka žinių apie etnokultūrą?“

6 pav. Pradinių klasių mokytojų žinių pakankamumas apie etnokultūrą
(N = 65)

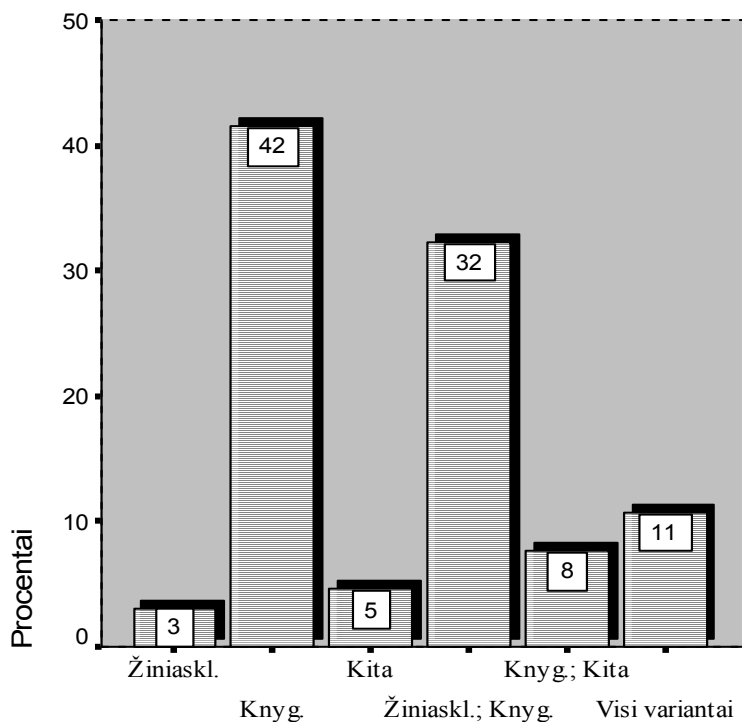
Kaip matote 6 paveiksle, daugiau negu trečia dalis (38 %) respondentų atsakė, kad žinių apie etnokultūrą jiems pakanka. Didesnė nei pusė dalis (52 %) pradinių klasių pedagogų norėtų sužinoti apie etnokultūrą daugiau. Tik maža dalis respondentų (8 %) atsakė, kad žinių apie etnokultūrą jiems nepakanka.

Pradinių klasių pedagogai išsakė savo nuomonę komentaruose. Teigė, kad žinių apie etnokultūrą yra pakankamai – daug medžiagos yra pateikta dailės vadovėliuose pradinėms klasėms.

Etnokultūra svarbi vaiko vertybių formavimuisi, skatina suvokti aplinkinio pasaulio, savo krašto ir jo žmonių kūrybos grožį, perimti dorines normas. Taip pat puiki sąlyga vaikui tokiu būdu natūraliai perimti visuomenės papročius ir tradicijas. Kuo daugiau pradinio ugdymo

mokytojai turės žinių apie etnokultūrą, tuo geriau galės mokiniams perteikti esamas tautos tradicijas ir papročius.

Norint sužinoti kur pradinių klasių mokytojai ieško literatūros apie etnokultūrą. Buvo pateiktas atviro tipo klausimas „Kur ieškote literatūros apie etnokultūrą?“

7 pav. Pradinių klasių mokytojų literatūros paieškos apie etnokultūrą
(N = 65)

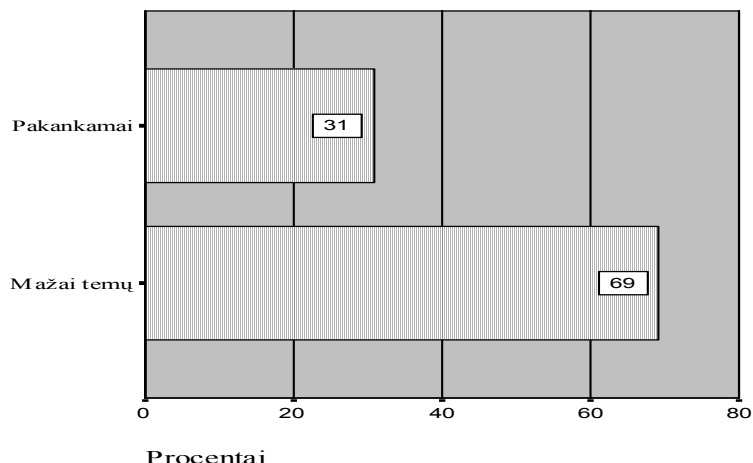
Pastaba: dauguma respondentų pateikė po kelis atsakymų variantus

Iš 7 paveikslo duomenų matome, kad mažiau nei pusė (42 %) tyrime dalyvavusių respondentų ieško informacijos apie etnokultūrą knygose. 32 % trečia dalis pradinių klasių mokytojų randa reikiamą informaciją apie etnokultūrą žiniasklaidoje ir knygose. Mažytė dalis (8%) pradinių klasių mokytojų ieško informacijos apie etnokultūrą knygose ir kitur. 11 % pedagogų ieško informacijos knygose, žiniasklaidoje ir kitur.

Galima daryti išvadą, kad pedagogai ieško papildomai informacijos įvairiose knygose, internete, periodinėje spaudoje. Etninės kultūros ugdymui naudojami bendrojo lavinimo mokykloms skirti dalykų vadovėliai, įvairių šalies autorių išleistos knygos, sukaupta medžiaga mokyklų muziejuose. Nėra tokių pradinių klasių mokytojų, kurie nesidomėtų iš viso etnokultūra.

Mūsų tikslas – išsiaiškinti etnokultūros temų pakankamumą dailės vadovėliuose pradinėms klasėms. Pradinių klasių pedagogams buvo pateiktas klausimas „Ar dailės vadovėliuose

pradinėms klasėms yra pakankamai skiriama dėmesio etnokultūrai?“. Tyrimo duomenys atsispindi 8 paveiksle.

8 pav. Etnokultūros temų pakankamumas dailės vadovėliuose pradinėms klasėms

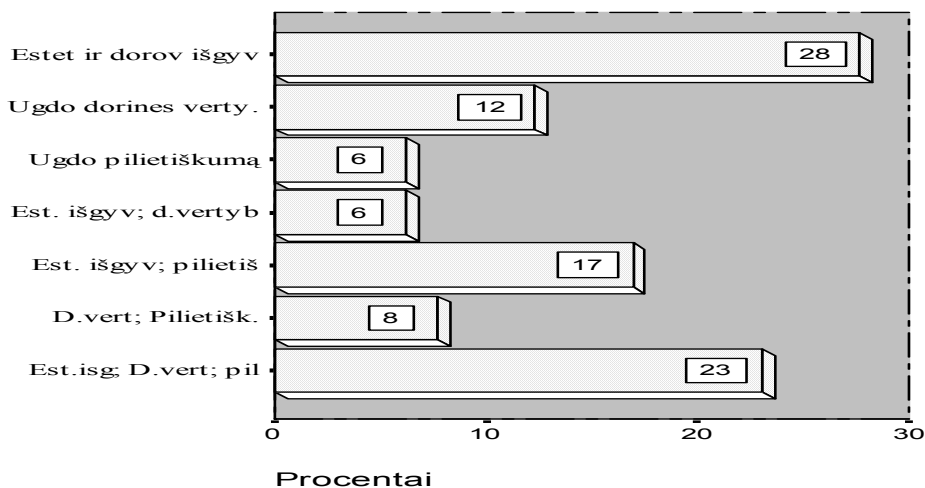
(N = 65)

Kaip matote 8 paveiksle iš (N = 65) respondentų daugiau nei pusė (69 %) pradinėms klasių mokytojų atsakė, kad dailės vadovėliuose pradinėms klasėms yra mažai temų skirtų etnokultūrai.

Trečia dalis respondentų (31 %) atsakė, kad dėmesio etnokultūrai vadovėliuose yra pakankamai. Galima daryti išvadą, kad pradinėms klasių mokytojai turėtų ieškoti literatūros papildomai. Taip pat galima daryti prielaidą, kad tai užims daugiau laiko pradinėms klasių mokytojams pasiruošimui dailės pamokoms.

Šiuolaikiniam etnokultūriniam ugdymui pradinėje mokykloje turėtų būti skiriamas didelis dėmesys. Etninė kultūra yra tautos būties, išlikimo ir tvirtumo esmė ir dorinių vertybių ugdytoja.

Sekančiu klausimu svarbu buvo sužinoti, kokią reikšmę pradinėms klasių mokiniui turi etnokultūrinis ugdymas. Šiuo tikslu buvo užduotas klausimas „Kaip manote, kokią reikšmę vaikui teikia etnokultūrinis ugdymas?“

9 pav. Etnokultūros reikšmė pradinėms klasių mokiniui ugdymui. Mokytojų nuomonė

(N = 65)

Pastaba: dauguma respondentų pateikė po kelis atsakymų variantus

Kaip matote 9 paveiksle dalis respondentų (28 %) apibūdindami etnokultūros reikšmę pradinųjų klasių mokinių ugdymui pirmenybę teikia estetiniams ir doroviniams išgyvenimams. Mažesnę dalis respondentų (23 %) respondentų teigia, kad pradinųjų klasių mokiniui etnokultūra teikia estetinius išgyvenimus, dorines vertybes ir pilietiškumą. (17 %) pradinųjų klasių pedagogų galvoja, kad teikia estetinius išgyvenimus ir pilietiškumą. Šiek tiek mažiau (12 %) respondentų teigia, kad ugdo pradinųjų klasių mokinio dorines vertybes. (8 %) respondentų mano, kad pradinųjų klasių mokiniui etnokultūra teikia dorovines vertybes ir pilietiškumą. (6%) respondentų teigia, kad ugdo pilietiškumą ir estetinius išgyvenimus taip pat dorines vertybes. Etnokultūrinis ugdymas turi įtakos mokinių dorinėms vertybėms.

7 klausimo tikslas buvo išsiaiškinti kokias pradinųjų klasių mokinių dorines vertybes ugdo pedagogai per dailės pamokas. Tam tikslui išsiaiškinti buvo pateiktas uždaro tipo klausimas „Kokias ugdote mokinių dorines vertybes per dailės pamokas pradinėse klasėse mokydami tautodailės? Rezultatai pateikti lentelėje (žr. 5 priedą, psl. 89).

Dailės pamokose, pradinėse klasėse, pateikiant užduotis iš lietuvių liaudies amatų, labiausiai, pasak respondentų, ugdomos šios dorinės vertybės:

Keramika savimonės aktyvumą, savitvardą, dosnumą, atlaidumą, tiesumą, minčių tyrumą, teisumą, ištikimybę, stropumą.

Keramika – tai daugiausia indai maistui gaminti, vartoti ir laikyti. Molinių indų raštai daugiausia yra tradiciniai – tai lygiagrečios linijos, pabrėžiančios tam tikras indo dalis. Lietuvių liaudies keramika, kaip ir kitos liaudies meno šakos, pasižymi giliu medžiagos savybių pajautimu, logiška forma, atskirų dalių proporcingumu, siužetinėmis scenomis (Galaunė, 1959).

Tekstilė labiausiai pasak respondentų įtakoja šias dorines vertybes: žmogiškumą, dosnumą, žinojimą, tiesumą, atvirumą tiesai ir pasauliui, sąžiningumą, solidarumą, teisumą, saikingumą, tikslumą, taupumą, partneriškumą.

Audimo amato ypatybės buvo perduodamos iš kartos į kartą, todėl šiandien galime gėrėtis vingriais raštais išdabintais nuometeliais, kaišytiniais žiurstais, skarelėmis, lovatiesėmis, marškiniais ir prijuostėmis. Tekstilė buvo naudojama vestuvių, gimtųjų, krikštynų, laidotuvių apeigose. Audimą Lietuvoje lydėjo įvairūs tikėjimai, ritualai, lemiantys audimo darbų sėkmę. Buvo sakoma, kad Užgavėnių dieną negalima austi, nes pirštai taukuoti, todėl tokį audimą tuojau pelės sukrimis. Audinių raštai: roželės, grėbeliai, eglutės, rombėliai kadais turėję maginę,

simbolinę, mitologinę reikšmes, nūnai virto tik dekoratyviniais elementais, įkvepiančiais šiuolaikines audėjas, mezgėjas, siuvinėtojas (Galaunė, 1993).

Medžio dirbiniai labiausiai pasak respondentų įtakoja šias dorines vertybes: atgailą, gailestingumą, pagarba, tvirtumą, orumą.

Įvairaus metalo (vario, aliuminio, geležies, bronzos, ketaus, kt.) buvo gaminami įvairūs interjero ir eksterjero dirbiniai: ažūrinės sienelės, reljefinės plokštės, sietynai, vėjarodės, reklaminės iškabos, židinio reikmenys). Metalas tuo tikslu buvo kalstomas, kalamas, liejamas, šampuojamas (Galaunė, 1993).

Smulkioji skulptūra daugiausia pasak respondentų įtakoja šias dorines vertybes: taurumą, drausmingumą ir pareigingumą.

Liaudies skulptūroje nebuvo pasaulietinių temų, vyravo tik religiniai siužetai. Meistrai, vadinami dievdirbiais, droždavo šventųjų statulėles. Kiekvienas šventasis turėjo savo atributą, paga! kuri jį būdavo atpažįstamas. Medinės šventųjų statulėlės, įkurdintos koplytėlėse, nusėjo visą Lietuvą. Labiausiai buvo pamėgti Šv. Florijonas, Šv. Jurgis, Šv., Antanas, Šv. Izidorius. Paplitęs karalaičio Kazimiero atvaizdas Labai įvairūs Dievo Motinos atvaizdai, iš jų dažniausi - Sopulingoji Dievo Motina ir Pieta. Dažnas Kristaus kančios siužetas: Nukryžiuotasis, Jėzus Nazarietis(su erškėčių vainiku) ir Rūpintojėlis. Rūpintojėlio vaizdas buvo visų mėgstamiausias. Liaudies skulptūra lakoniška, santūri, apibendrintų formų. Detalės stilizuotos, nepaisoma tikslų proporcijų: dažnai per didelė galva, trumpas arba prailgintas liemuo, stambios rankos ir kojos (Galaunė, 1963).

Metalo dirbinių amatas labiausiai įtakoja pasitikėjimą savimi, valingumą, atsakingumą, pakantumą bei stropumą.

Kryžiuose ir koplytėlėse meistras pilniausiai naudojo savo fantaziją ir kūrybingumą. Liaudies menininkai nesivaržydami laisvai naudojo krikščionybės bei senojo tikėjimo simbolius kartu su savo fantazija. Kalvių gaminamuose geležinių kryžių viršūnėse parodyta nepaprastai daug originalumo (Galaunė, 1930).

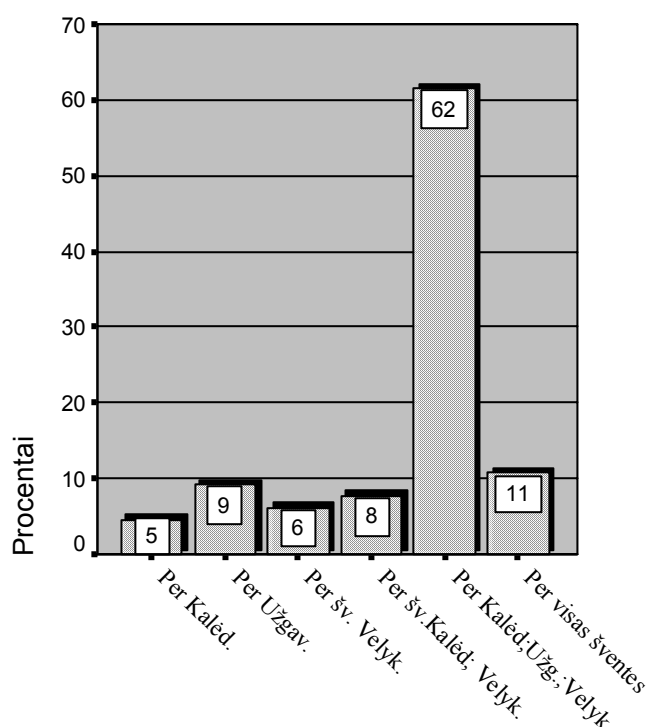
8 klausimo tikslas buvo išsiaiškinti ar pradinio ugdymo mokytojai per dailės pamokas kalba apie lietuvių tradicijas ir papročius. Tam tikslui išsiaiškinti buvo pateiktas uždaro tipo klausimas „ Ar Jūs dailės pamokose pradinėse klasėse kalbate apie tautos kultūros tradicijas ir papročius?“

Iš (N = 65) respondentų (96 %) atsakė, kad kalba per dailės pamokas pradinėse klasėse apie tautos kultūros tradicijas ir papročius. Visi respondentai pateikė teigiamus atsakymus, nebuvo nei vieno pradinių klasių mokytojo, kuris būtų pažymėjęs, kad apie lietuvių liaudies tradicijas ir papročius nekalba per dailės pamokas.

9 klausimo tikslas buvo išsiaiškinti ar pradinio ugdymo mokytojai susieja kūrybines užduotis su lietuvių kalendorinėmis šventėmis per dailės pamokas. Tam tikslui išsiaiškinti buvo pateiktas uždaro tipo klausimas „Ar Jūs dailės pamokose kūrybines užduotis ruošiate susietas su lietuvių kalendorinėmis šventėmis?“

Iš (N = 65) respondentų (92,3 %) atsakė teigiamai. Dauguma pradinė klasių mokytojų kūrybines užduotis ruošia susietas su lietuvių kalendorinėmis šventėmis.

Sekančiu klausimu norėta sužinoti, ar pedagogai sukurtus vaikų kūrybinius darbelius naudoja lietuvių kalendorinių švenčių metu per dailės pamokas. Šiuo tikslu buvo užduotas uždaro tipo klausimas „Ar kūrybinius darbelius, sukurtus per dailės pamokas, naudojate lietuvių kalendorinių švenčių metu?“

10 pav. **Kūrybinių darbėlių sukurtų per dailės pamokas panaudojimas kalendorinių švenčių metu**
(N = 65)

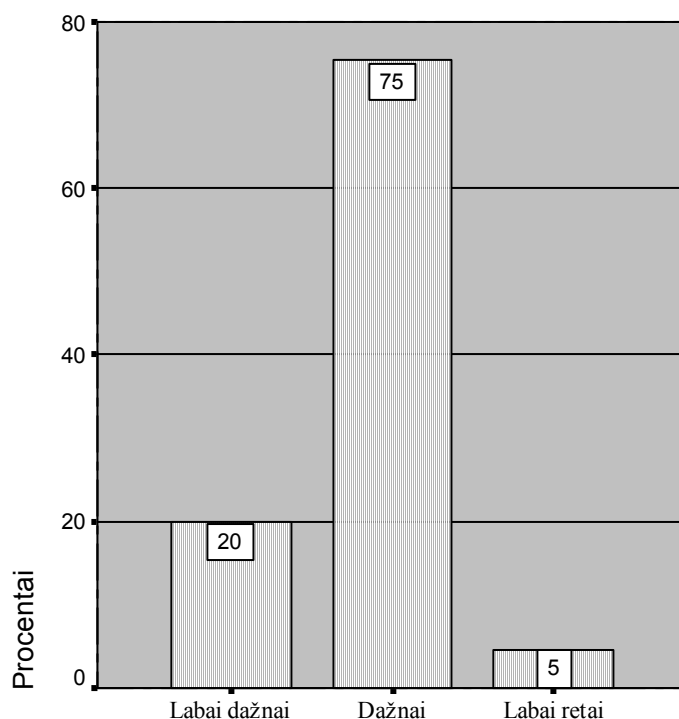
Pastaba: dauguma respondentų pateikė po kelis atsakymų variantus

Kaip matome 10 paveiksle, didžiausia dalis (62 %) respondentų atsakė, kad dažniausiai vaikų sukurtus kūrybinius darbelius naudoja per šv. Kalėdas. Mažytė dalis (8 %) respondentų atsakė, kad vaikų kūrybinius darbelius panaudoja per šv. Kalėdas ir Vėlykas. Per visas šventes naudoja (11%) pedagogų. (5 %) respondentų, vaikų padarytus kūrybinius darbelius panaudoja per šv. Kalėdas. Visai mažai pedagogų (9 %) kūrybinius darbelius panaudoja per Užgavėnes.

Galima daryti išvadą, kad pradinio ugdymo pedagogai daugelis naudoja mokinių sukurtus darbelius per dailės pamokas kalendorinių švenčių metu.

Sekančiu klausimu norėta sužinoti, ar svarbus dorinių vertybių ugdymas. Tuo tikslu buvo užduotas uždaro tipo klausimas „Kaip manote ar svarbus dorinių vertybių ugdymas dailės pamokose?“ (žr. 7 priedą 6 lentelė, psl 100), visi iš (N = 65) respondentų (100 %) atsakė, kad svarbus dorinių vertybių ugdymas per dailės pamokas.

Mūsų tikslas buvo išsiaiškinti ar mokytojai per dailės pamokas naudoja etnokultūrą. Tam tikslui išsiaiškinti buvo pateiktas uždaro tipo klausimas „Ar dailės pamokose pradinėse klasėse naudojate etnokultūrą?“

11 pav. **Etnokultūros naudojimas per dailės pamokas**

(N = 65)

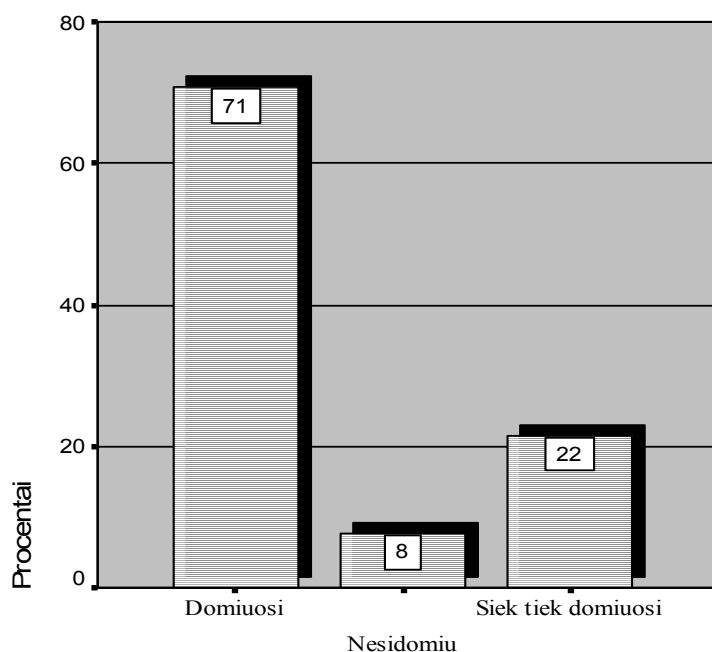
Kaip matome 11 paveiksle, didžiausia dalis (75 %) respondentų atsakė, kad naudoja etnokultūrą per dailės pamokas. Mažesnę dalis (20 %) respondentų teigė, kad labai dažnai naudoja etnokultūrą per dailės pamokas. (5 %) pradinio ugdymo mokytojų teigė, kad etnokultūrą naudoja labai retai.

Anketos aštunto klausimo „Ar dailės pamokose pradinėse klasėse dažnai naudojate etnokultūrą?“ ir septinto klausimo „Kokias ugdote mokinių dorines vertybes per dailės pamokas pradinėse klasėse mokydami tautodailės?“ nustatyto statistiškai patikimo koreliacijos ryšio apskaičiuotos reikšmės pateiktos (6 priede, psl. 99, 4 ir 5 lentelėje).

Apskaičiavus Spearmano koreliacijos koeficientą nustatytas teigiamas ir statistiškai reikšmingas ryšys esant mažiausiai ($r = 0,248$) ir didžiausiai ($r = 0,377$) reikšmėms kai ($p < 0,05$).

Tai patvirtina faktą – jei pradinių klasių mokytojai dailės pamokose naudos etnokultūrą, bus ugdomos mokinių dorinės vertybės.

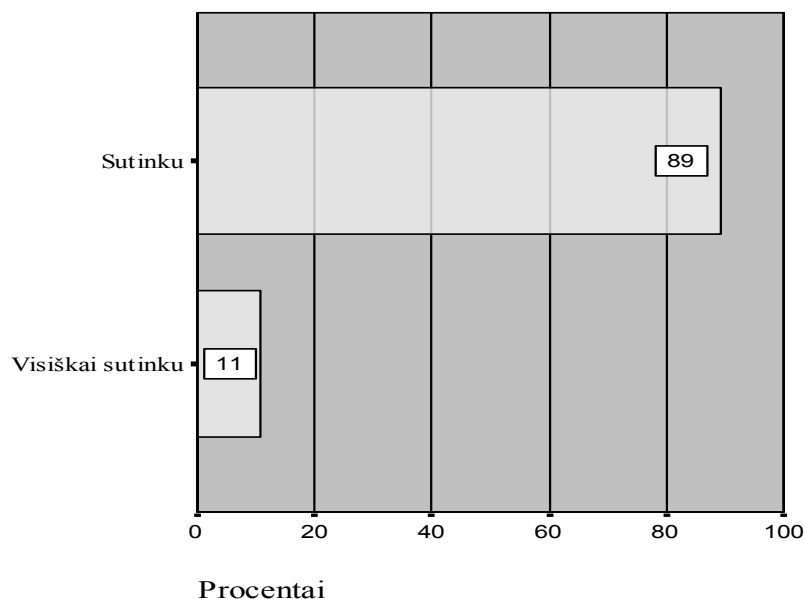
Sekančiu klausimu buvo siekiama išsiaiškinti ar pedagogai domisi lietuvių liaudies menu. Buvo užduotas uždaro tipo klausimas „Ar jūs domitės lietuvių liaudies menu?“

12 pav. Pradinių klasių mokytojų domėjimasis lietuvių liaudies menu
(N = 65)

Kaip matome 12 paveiksle iš (N = 65) respondentų didelė dalis (71%) mokytojų domisi lietuvių liaudies menu. Šiek tiek domisi (22 %) respondentų. Nesidomi iš viso (8 %) respondentų. Galima daryti prielaidą, kad daugelis pedagogų visgi domisi lietuvių liaudies menu. Juk svarbiausias pradinio meninio ugdymo tikslas – atskleisti ir išplėtoti moksleivių kūrybines galias, išugdyti pradinę meninę ir estetinę kompetenciją, kūrybos ir harmonijos pomėgį, dorines vertybes (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2008).

Sekančiu klausimu norėta sužinoti, pradinių klasių mokytojų nuomonę apie dorinių vertybių ugdymą tautodaile. Šiuo tikslu buvo užduotas uždaro tipo klausimas „Ar manote, kad tautodailė ugdo pradinių klasių mokinių dorines vertybes?“

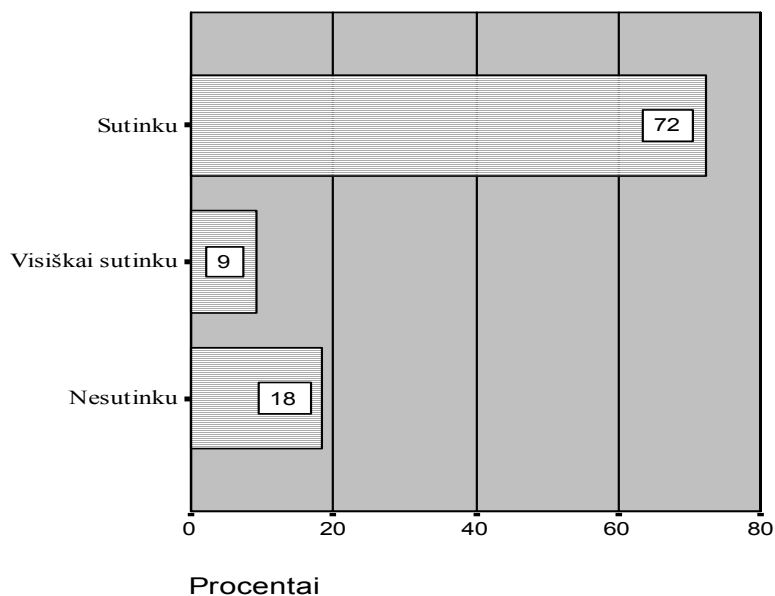

13 pav. Pradinių klasių mokytojų nuomonė apie dorinių vertybių ugdymą tautodaile
(N = 65)

Kaip matome 13 paveiksle, gauti anketinės apklausos rezultatai parodė, jog tautodailė ugdo pradinių klasių mokinių dorines vertybes. Su šiuo teiginiu sutinka didelė dalis (89 %) respondentų. Mokytojai sutinka, kad tautodailė ugdo mokinių dorines vertybes mažai, tik (11 %) respondentų.

Menas yra labai svarbi vaikų ugdymo dalis, kuri padeda lavinti vaiko dorines vertybes. Meninė kūryba, o ypač tautodailė per įvairius amatus: keramiką, medžio drožinius, smulkiąją skulptūrą, tekstilę, metalo dirbinius leidžia vaikams išreikšti save ir išsiugdyti teigiamas dorines vertybes. Tai ne tik žaidimas su spalvomis, moliu, medžio drožlėmis, bet ir priemonė išreikšti savo pasaulėjautą.

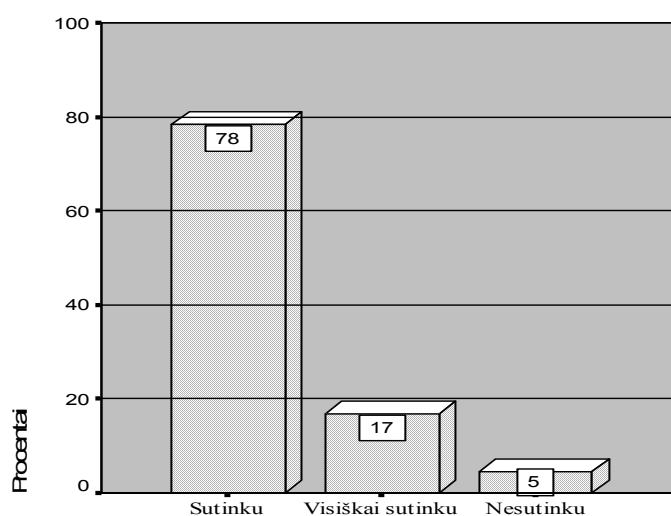
Sekančiu klausimu buvo siekiama išsiaiškinti pradinių klasių mokytojų nuomonę apie tautodailės didesnio dėmesio skyrimą švietimo dokumentuose, pradinio ugdymo programose. Norint tai išsiaiškinti buvo užduotas uždaro tipo klausimas „Ar sutinkate, kad tautodailei reikia skirti daugiau dėmesio, nei skiriama švietimo dokumentuose, pradinio ugdymo programose?“.

14 pav. Pradinių klasių mokytojų nuomonė apie tautodailei didesnio dėmesio skyrimą švietimo dokumentuose, pradinio ugdymo programose (N = 65)

Kaip matome 14 paveiksle, gauti pedagogų anketinės apklausos rezultatai rodo, jog didžioji dalis pedagogų (72 %) atsakė, kad sutinka, kad tautodailei reikia skirti daugiau dėmesio, nei skiriama švietimo dokumentuose, pradinio ugdymo programuose. Maža dalis pedagogų (9 %) respondentų atsakė, kad visiškai sutinka, kad reikia daugiau dėmesio skirti nei skiriama švietimo dokumentuose ir pradinio ugdymo programose. Nesutikusių respondentų buvo tik (18 %).

Sekančiu klausimu norėta sužinoti ar tautodailė yra tinkama ir priimtina priemonė vaikams ugdyti?

15 pav. Tautodailės tinkamumas pradinių klasių mokinių ugdymui (N = 65)

Kaip matome 15 paveiksle iš (N = 65) respondentų sutinka, kad tautodailė yra tinkama ir priimtina vaikams ugdymo priemonė sutinka (78 %) respondentų, visiškai sutinka (17 %) respondentų, nesutinka su šiuo teiginiu (5 %) respondentų.

Į 17 klausimą „Jūsų manymu ar mokyklos ir šeimos ryšys yra ypač svarbus ugdant pradinių klasių mokinių dorines vertybes?“ (žr. 7 priedą, psl. 100, 7 lentelė), iš (N = 65) respondentų 100 % visi sutinka, kad mokyklos ir šeimos ryšys yra ypač svarbus ugdant pradinių klasių mokinių dorines vertybes.

Mokyklos ir šeimos bendradarbiavimas etnokultūros ugdymo procese – tai darbas, siekiant bendro tikslo, etninių vertybių puoselėjimo. Jis vyksta įvairiose etnokultūrinės veiklos srityse.

Į 18 klausimą „Jūsų manymu, ar mokyklos ir šeimos ryšys yra ypač svarbus puoselėjant lietuvių tautos tradicijas?“ (žr. 7 priedą, psl. 100, 8 lentelė), iš (N = 65) 100 % respondentų įsitikinę, kad mokyklos ir šeimos ryšys yra ypač svarbus puoselėjant lietuvių tautos tradicijas. Etnokultūros ugdymo procese vienas iš svarbiausių veiksmų yra tėvų ir mokytojų bendradarbiavimas.

2.3. Ugdytinių nuostatos į etnokultūrinį ugdymą

Tiriamųjų demografinė charakteristika.

Pradinių klasių mokiniai. Tyrime dalyvavo (63,7 %) mergaičių ir (36,3 %) berniukų. Iš Romuvos, Ragainės, Aukštabalio, Centro pradinės, Dainų mokyklų pradinių klasių mokiniai.

Norėdami sužinoti pradinių klasių mokinių požiūrį į dailės pamokas buvo užduotas mokiniams atviro tipo klausimas „Ar tau patinka dailės pamokos?“

2 lentelė

Pradinių klasių mokinių požiūris į dailės pamokas

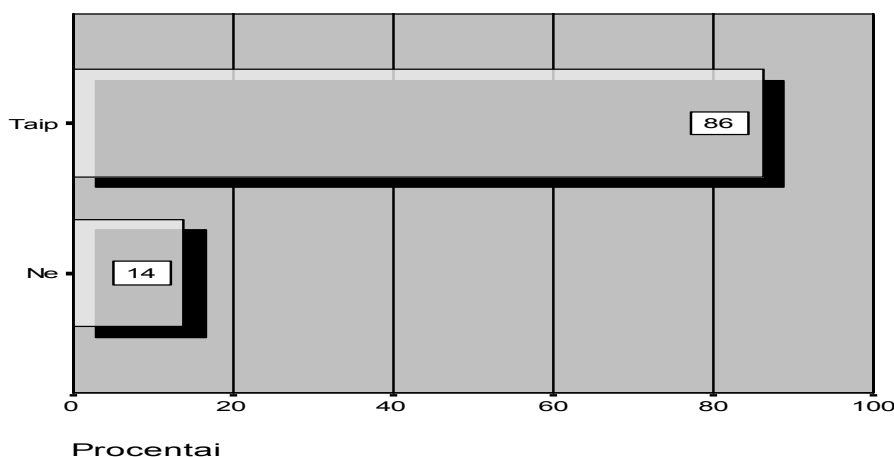
(N = 124)

Lytis		Ar tau patinka dailės pamokos?			Iš viso
		Taip	Ne	Nežinau	
Mergaitė	Apklaustųjų skaičius	73	4	2	79
	% within Lytis	92,4%	5,1%	2,5%	100,0%
	% within Ar tau patinka dailės pamokos?	78,5%	21,1%	16,7%	63,7%
Berniukas	Apklaustųjų skaičius	20	15	10	45
	% within Lytis	44,4%	33,3%	22,2%	100,0%
	% within Ar tau patinka dailės pamokos?	21,5%	78,9%	83,3%	36,3%
Iš viso:	Apklaustųjų skaičius	93	19	12	124
	% within Lytis	75,0%	15,3%	9,7%	100,0%
	% within Ar tau patinka dailės pamokos?	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	75,0%	15,3%	9,7%	100,0%

2 lentelėje matyti, jog iš visų apklaustųjų (N =124) respondentų sudarė (64 %) mergaičių, berniukų sudarė (36 %). Iš pateiktų tyrimo rezultatų matyti, jog dailės pamokas mėgsta didžioji dalis mergaičių (92,4 %). Žymiai mažiau, tik (21,5 %) apklaustų berniukų tvirtina, kad jiems patinka dailės pamokos. Tik mažiau nei pusė apklaustų berniukų mėgsta dailės pamokas, šiek tiek daugiau nei penktadalis yra dar neapsisprendę šiuo klausimu. Tuo tarpu neapsisprendusių mergaičių yra žymiai mažiau. 1 - 2 klasių mokiniai beveik pusė atsakė, kad jiems patinka dailės pamokos. Mažesnę dalis nesutiko su šiuo teiginiu.

Iš pateiktų tyrimo rezultatų galima daryti išvadą, kad iš pradinių klasių mokinių dailės pamokas labiau mėgsta mergaitės nei berniukai.

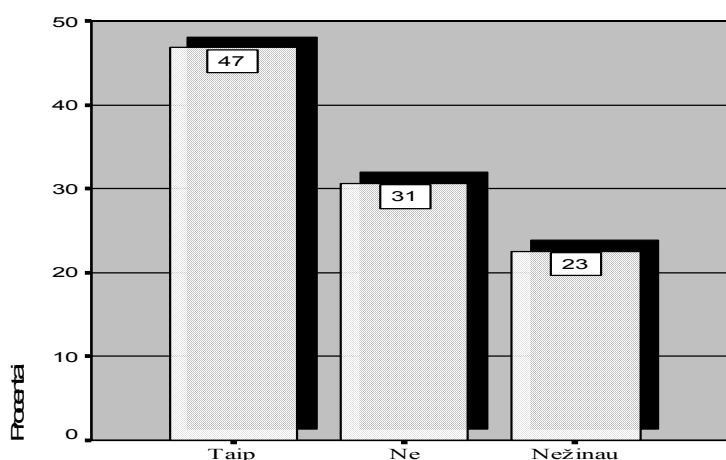
Sekančiu klausimu norėta sužinoti, ar pradinių klasių mokiniai kalba su mokytoja per dailės pamokas apie lietuvių liaudies amatus. Šiuo tikslu buvo užduotas uždaro tipo klausimas „Ar per dailės pamokas kalbate su mokytoja apie lietuvių liaudies amatus?“

16 pav. **Dailės pamokose kalbėjimas su mokytoja apie lietuvių liaudies amatus**
(N =124)

Kaip matome iš 16 paveikslo didelė dalis (86 %) pradinių klasių mokinių atsakė, kad per dailės pamokas kalba su mokytoja apie lietuvių liaudies amatus. Taigi galima daryti prielaidą, kad pradinių klasių mokytojai efektyviai panaudoja savo etnokultūrinės žinias per dailės pamokas. 1 - 2 klasių mokiniai dauguma atsakė, kad jiems patinka dailės pamokos.

Sekančiu klausimu svarbu buvo sužinoti pradinių klasių mokinių nuomonę apie tautodaile dailės pamokose. Todėl buvo užduotas uždaro tipo klausimas „Ar norėtum, kad per dailės pamokas būtų daugiau pasakojama apie tautodaile?“

17 pav. **Pradinių klasių mokinių nuomonė apie tautodaile**
(N =124)

Kaip matome 17 paveiksle, didžioji dalis mokinių nori, kad per dailės pamokas būtų daugiau pasakojama apie tautodailę (47 %) respondentų. Nenorėtų, kad dailės pamokose būtų daugiau pasakojama apie tautodailę atsakė (31 %) respondentų. Neturi nuomonės šiuo klausimu respondentai. Kaip matome iš tyrimo rezultatų daugelis mokinių net (23 %) respondentų neturi nuomonės šiuo klausimu.

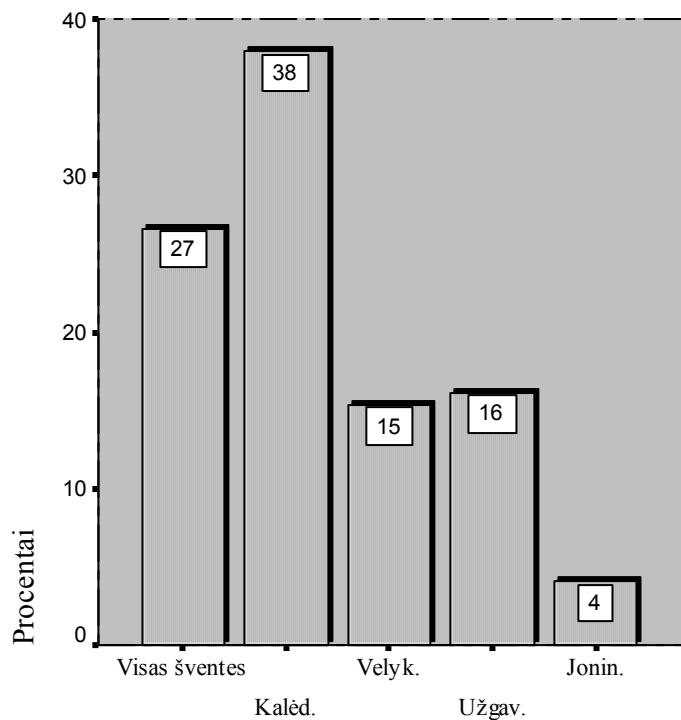
4 klausimo tikslas buvo išsiaiškinti kokias dorinės vertybės svarbios pradinių klasių mokiniui gyvenime. Tam tikslui išsiaiškinti buvo pateiktas uždaro tipo klausimas „Kaip tu manai, kokios dorinės vertybės svarbios tavo gyvenime?“ (žr. 8 priedą, psl. 101).

Pradinių klasių mokiniai didelė dalis (70 %) išskyrė pasitikėjimą savimi, sąžiningumą, pagarbą, žmogiškumą, dosnumą, atsakingumą, savitvardą, pareigingumą, gailestingumą, stropumą. Mažesnę dalis (65 %) respondentų išskyrė šias dorines vertybes: drausmingumą, atlaidumą, ištikimybę, žinojimą, tikslumą, atvirumą tiesai ir pasauliui, tvirtumą, partneriškumą, tiesumą, savimonės aktyvumą, minčių tyrumą. Mažiau nei 50 % pradinių klasių mokinių išskyrė šias dorines vertybes: valingumą, saikingumą, orumą, atgailą, tiesumą, pakantumas, solidarumą, taurumą. Galima daryti prielaidą, kad mokiniai renkasi tokias dorines vertybes, kurios yra akcentuojamos jų šeimose.

5 klausimo tikslas buvo išsiaiškinti kokios dorinės vertybės ugdomos dailės pamokose. Buvo pateiktas uždaro tipo klausimas „Kaip tu manai, kokios dorinės vertybės ugdomos dailės pamokose?“ (žr. 9 priedą, psl. 106). Nuo 40 iki 70 % respondentų išskyrė tokias vertybes: pasitikėjimą savimi, žinojimą, stropumą, atsakingumą, žmogiškumą, tikslumą, sąžiningumą, savimonės aktyvumą, drausmingumą, partneriškumą. Mažesnę dalis nuo 30 % iki 40 % respondentų nurodė tokias dorines vertybes: dosnumą, pareigingumą, pagarbą, tiesumą, savitvardą, valingumą, minčių tyrumą. Nuo 20 % iki 30 % respondentų išskyrė - atvirumą tiesai ir pasauliui, saikingumą, tvirtumą, pakantumą, ištikimybę, tiesumą, taupumą, atlaidumą, taurumą, orumą. Likę respondentai nurodė šias vertybes: gailestingumą, solidarumą, atgailą.

Taigi galima daryti prielaidą, kad pradinių klasių mokytojai panaudodami savo etnokultūrinės žinias per dailės pamokas ugdo pradinių klasių mokinių dorines vertybes.

Sekančiu klausimu buvo norima sužinoti, pradinių klasių mokinių nuomonę apie lietuvių kalendorinių švenčių šventimą. Tam tikslui buvo užduotas atviro tipo klausimas „Kokias šventi lietuvių kalendorines šventes?“

18 pav. Pradinių klasių mokinių švenčiamos lietuvių kalendorinės šventės
(N = 124)

Kaip matome 18 paveiksle, didžioji dalis mokinių švenčia lietuvių liaudies kalendorines šventes. 38 % respondentų mini šv. Kalėdas, (27 %) respondentų kaip matome paveiksle švenčia visas šventes. (15 %) iš (N = 124) respondentų švenčia šv. Velykas. (16 %) pradinių klasių mokinių švenčia Užgavėnės, (4 %) švenčia tik Jonines. Vaikai, augdami šeimyninėje aplinkoje, mato ir jaučia visus žmogaus būties virsmus, su kuriais susijusios pagrindinės šeimos šventės. Darbų pradžios ir pabaigos, gamtos ritmiškumas atsispindi kalendorinėse šventėse (Kūčios, Kalėdos, Užgavėnės, Velykos, Joninės) (Kiaunytė, 1998).

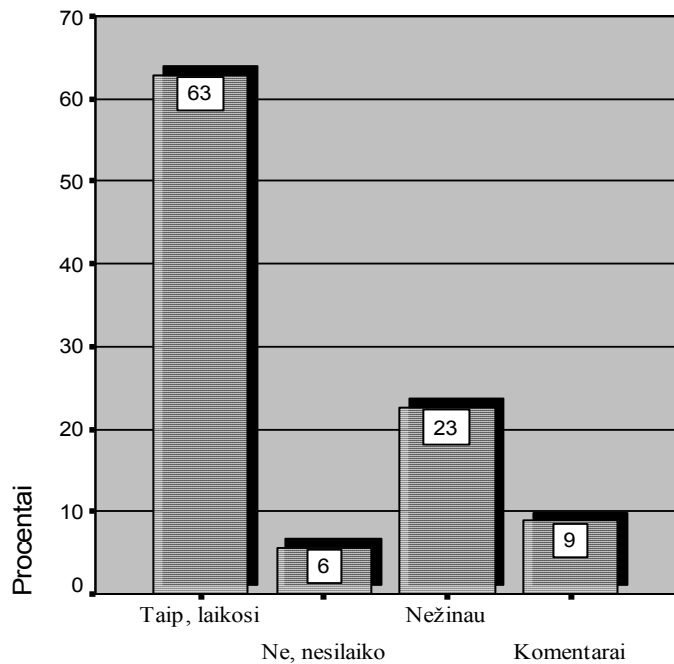
Siekiant išsiaiškinti ar mokiniai naudoja savo sukurtus kūrybinius darbelius dailės pamokų metu minint kalendorines šventes. Šiam tikslui buvo užduotas 7 anketos atviro tipo klausimas „Ar savo kūrybinius darbelius, sukurtus dailės pamokose panaudoji švęsdamas lietuvių kalendorines šventes?“

Pradinių klasių mokinių kūrybinių dailės darbelių panaudojimas per lietuvių kalendorines šventes
(N = 124)

			Ar savo kūrybinius darbelius, sukurtus dailės pamokose panaudoji švęsdamas lietuvių kalendorines šventes?					Iš viso	
			Per šv. Kalėdas, Užgavėnes, šv.Velykas	šv. Kalėdas, šv.Velykas	Per šv. Kalėdas, Užgavėnes, šv.Velykas, Jonines, Žolines	Nenaudoju iš viso	Per Užgavėnes		Kita
Lytis	Mergaitė	Apklaust.sk Proc.dalis	45 57,0%	11 13,9%	6 7,6%	6 7,6%	1 1,3%	10 12,7%	79 100,0%
	Berniukas	Apklaust.sk Proc. dalis	9 20,0%	7 15,6%	3 6,7%	9 20,0%	11 24,4%	6 13,3%	45 100,0%
Iš viso:		Apklaust.sk Proc.dalis	54 43,5%	18 14,5%	9 7,3%	15 12,1%	12 9,7%	16 12,9%	124 100,0%

Kaip matote iš 13 lentelės 57% mergaičių panaudoja savo darbelius per šv. Kalėdas, Užgavėnes, šv. Velykas, (13,9%) mergaičių savo darbelius naudoja per šv. Kalėdas, šv. Velykas, (7,6%) naudoja per šv. Kalėdas, Užgavėnes, šv. Velykas, Jonines, Žolines. (7,6 %) nenaudoja iš viso. Mažiausia dalis respondenčių (1,3%) naudoja per Užgavėnes. Berniukai šiek tiek mažiau nei mergaitės (20 %) panaudoja savo darbelius per šv. Kalėdas, Užgavėnes, šv. Velykas, (15,6 %) mergaičių savo darbelius naudoja per šv. Kalėdas, šv. Velykas, (6,7 %) naudoja per šv. Kalėdas, Užgavėnes, šv. Velykas, Jonines, Žolines. (20,0 %) nenaudoja iš viso. (24,4 %) naudoja per Užgavėnes. Berniukai šiek tiek mažiau panaudoja savo darbelius per lietuvių kalendorines šventes nei mergaitės. Apklaustos rezultatai rodo, kad mergaitės per dailės pamokas su mokytoja dažniau kalba apie keramiką, tekstilę. Berniukai – keramika ir medžio dirbiniais. Reikia pastebėti, kad apklausti pradinių klasių mokiniai nurodė įvairius lietuvių liaudies amatų kūrybinius darbelius, kuriais jie domisi rūšių variantus, taigi nepastebėta tendencija apie lyčių didelį skirtingumą.

Sekančio klausimo tikslas buvo išsiaiškinti pradinių klasių mokinių nuomonę apie lietuvių kultūros tradicijas ir papročius šeimoje. Buvo pateiktas atviro tipo klausimas anketoje „Ar tavo šeima švęsdama lietuvių liaudies šventes laikosi lietuvių tautos kultūros tradicijų ir papročių?“

19 pav. Pradinių klasių mokinių nuomonė apie lietuvių tautos kultūros tradicijų ir papročių laikymąsi šeimoje (N =124)

Remiantis 19 paveikslu iš (N = 124) respondentų lietuvių tautos kultūros tradicijų ir papročių laikosi (63%). Nesilaiko šeimoje tradicijų ir papročių tik labai mažai (23 %) respondentų. 22,4 % respondentų buvo be nuomonės šiuo klausimu. Buvo ir mokinių komentarų (9 %). Vaikai reikškė savo nuomonę, vieni rašė, kad nesilaiko jokių tradicijų ir papročių. Daugelis rašė, kad tėveliai laikosi tradicijų ir papročių, todėl ir jie laikosi. Teigė, kad jiems patinka laikytis tokių tradicijų ir papročių.

Galima teigti, kad daugiau kaip pusė apklaustųjų domisi, aptaria apie lietuvių tautos kultūros tradicijas ir papročius (žr. 19 pav.). Todėl šeimos dėmesys lietuvių tautos kultūros tradicijoms ir papročiams yra pakankamas.

IŠVADOS

1. Etnokultūrinis ugdymas apibrėžiamas kaip vientisas procesas, per kurį perduodama etninės kultūros sukaupta patirtis, pagrįsta etninės kultūros vertybine sistema, kuri padeda asmenybei visapusiškai atsiskleisti, įgyti žinių, išsiugdyti vertybines nuostatas.
2. Etninė kultūra yra reikšminga, saugant tautos atminį, gyvenimo būdą, kalbą, tradicijas. Etninės kultūros išlikimas priklauso nuo daugelio veiksnių. Iš mokslinės literatūros matyti, kad etnokultūrinis ugdymas yra svarbus ugdymosi veiksnys.
3. Etnokultūros rūšys: tautosaka, tautodailė. Šie elementai yra etnokultūros vertybių turėtojai, kurių tikslas – pateikti mokiniui etnokultūros vertybes, galinčias daryti įtaką susidaryti jo vertybinėms, dorovinėms nuostatoms.
4. Daugelis pradinių klasių mokytojų tos nuomonės, kad etnokultūra yra integruoto ugdymo pagrindas plečiant pradinių klasių mokinių dorines vertybes.
5. Pradinio ugdymo mokytojams žinių apie etnokultūrą pakanka, tačiau norėtų sužinoti daugiau.
6. Pradinių klasių mokytojams, dailės vadovėliuose, pradinėms klasėms yra mažai temų skirtų etnokultūrai.
7. Pradinių klasių mokytojai informacijos apie etnokultūrą pagrinde ieško knygose ir žiniasklaidoje.
8. Pradinio ugdymo mokytojai sutinka, kad tautodailė yra tinkama ir priimtina vaikams ugdymo priemonė. Nuolat integruodami etnokultūros elementus (keramiką, tekstilę, medžio dirbinius, smulkiąją skulptūrą ir metalo dirbinius) į dailės pamokas pradinio ugdymo mokytojai ugdo dorines vertybes.
9. Dauguma moksleivių vertina tas pačias dorines vertybes, kurias integruoja pedagogai dailės pamokose pradinėse klasėse panaudodami etnokultūrą.
10. Tyrimo hipotezė – jei integruosime etnokultūrą į dailės pamokas pradinėse klasėse, bus sėkmingai ugdomos pradinių klasių mokinių dorinės vertybės - pasitvirtino.

REKOMENDACIJOS

1. Reikėtų pradinį klasių mokytojams tobulinti etnokultūrinio ugdymo procesą. Mokytojo misija yra atskleisti etnokultūrinio ugdymo galimybes, jas realizuoti, parenkant efektyviausias ugdymo formas.
2. Reikėtų daugiau dėmesio skirti etnokultūrai nei skiriama švietimo dokumentuose ir pradinio ugdymo programose.
3. Būtina pradinio ugdymo mokytojams skirti daugiau dėmesio etnokultūrai ir dailės integracijai pradinėse klasėse.
4. Pradinių klasių pedagogams yra mažai literatūros apie etnokultūrą, ieško papildomai informacijos įvairiose knygose, internete. Reikėtų patobulinti programas, kad atsirastų daugiau informacijos apie etnokultūrą.
5. Pedagogai sutiko, kad tautodailė ugdo pradinių klasių mokinių dorines vertybes. Rekomenduojama mokytojams per dailės pamokas daugiau kalbėti apie lietuvių liaudies amatus. Juk menas yra labai svarbi vaikų ugdymo dalis, kuri padeda lavinti vaiko dorines vertybes. Meninė kūryba, o ypač tautodailė per įvairius amatus: keramiką, medžio drožinius, smulkiają skulptūrą, tekstilę, metalo dirbinius leidžia vaikams išreikšti save ir išsiugdyti dorines vertybes.

LITERATŪRA

1. Abromikienė, S. (1997). Etninės kultūros pamokos antrojoje klasėje. Šiauliai: Šiaurės Lietuva.
2. Adomavičienė, M. (2004). Tautodailė: keramikos tradicijos ir dabartis. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
3. Antanaitienė, D. (2001). Etninės kultūros svarba mokykloje. Šiuolaikinės pedagoginės idėjos ir jų kelias į mokyklą: respublikinės konferencijos mokslo darbai, pranešimai (p.p.100- 102). Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
4. Aramavičiūtė, V. (1985). Mokinių dorovinės pozicijos formavimas. Kaunas: Šviesa.
5. Aramavičiūtė, V. (1998). Ugdymo samprata: mokomoji priemonė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
6. Aramavičiūtė, V. (2005). Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda. Vilnius: Gimtasis žodis.
7. Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai (2004). [Žiūrėta 2009-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.google.lt/search?hl=lt&q=Bendrosios+programos+2004&btnG=Paie%C5%A1ka&meta=>>>
8. Berger, P., Luckam, T. (1999). Socialinės tikrovės konstravimas. Vilnius: Pradai.
9. Bernotienė, S., Galaunienė K. ir kt. (1993). Lietuvių liaudies menas. Vilnius: Vaga.
10. Bitinas, A. (1990). Bendrosios pedagogikos pagrindai. Vilnius: Margi raštai.
11. Bitinas, B. (1995). Auklėjimo procesas. Šiauliai: ŠPI.
12. Bitinas, B. (2004). Hodegetika : auklėjimo teorija ir technologija. Vilnius : Kronta
13. Burke, W. K. (1998). Į vaiką orientuotų klasių kūrimas. Vilnius: Lietus.
14. Burgis, B., Čirica, A., Kulikauskas, A., (2003). Universalus žinynas. Kaunas: Naujasis lankas.
15. Čepienė, I. (1997) „Etninė kultūra mokykloje“ Vilnius: Leidybos centras.
16. Čepienė, I. (2001). Šiuolaikinis etninės kultūros interpretavimas pradinėje mokykloje. Šiuolaikinės pedagoginės idėjos ir jų kelias į mokyklą: respublikinės konferencijos mokslo darbai, pranešimai (p.p.64- 68). Vilnius: VPU.
17. Dabartinis lietuvių kalbos žodynas. (1993). Vilnius: Vaga.
18. Dailės žodynas. (1999). Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla.
19. Dobranskienė, R. (2004). Mokyklos bendruomenės vadyba. Klaipėda: KU leidykla.
20. Dzenuškaitė, S. (1990). Dorovinės pozicijos pradmenų formavimas pradinėse klasėse. Vilnius : Pedagogikos mokslinio tyrimo institutas.

21. Dževečka, A. (2004). Darna ir prieštaravimai pedagogo vertybių sistema // Ugdymo psichologija, 13. P. 84 – 86.
22. Filosofijos žodynas. Vilnius : Mintis, 1975.
23. Gailienės D., Bulotaitė L., Sturlienė N. (1996). Aš myliu kiekvieną vaiką. Vilnius: Valstybinis leidybos centras.
24. Galaunė, P. (1963). Lietuvių liaudies menas. Vilnius: Valstybinė grožinė literatūros leidykla.
25. Galaunė, P. (1959). Lietuvių liaudies menas. Vilnius: Valstybinė grožinė literatūros leidykla.
26. Galaunė, P. (1993). Lietuvių liaudies menas. Vilnius: Valstybinė grožinė literatūros leidykla.
27. Galaunė, P. (1988). Lietuvių liaudies menas. Vilnius: Mokslas.
28. Gaižutis, A. (1998). Meno sociologija. Vilnius: Enciklopedija.
29. Grabauskienė, A. ir kt. (1992). Dailė ir darbeliai: metodiniai patarimai 1, 2 kl. mokytojams Vilnius: Leidybos centras.
30. Gumbaragienė, I. (2003). Etnokultūrinis ugdymas šiuolaikinėje miesto mokykloje. Ukmergė: Valdo leidykla.
31. Jakavičius, V. (1998). Žmogaus ugdymas. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
32. Jonilienė, M. (2004). Moral education of four-six year old children through ethnic music: summary of the doctoral dissertation: social sciences, educational science Vilnius pedagogical university. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
33. Jovaiša L. (1993). Pedagogikos terminai. Kaunas: Šviesa.
34. Jovaiša L. (1995). Pedagogikos terminai. Kaunas: Šviesa.
35. Jovaiša L. (2001). Edukologijos pradmenys. Šiauliai: Šiaulių universiteto l-kl.
36. Jovaiša, L. (2003). Hodegetika. Auklėjimo mokslas. Vilnius: Agora.
37. Kalendra, Č. (1981). Dorovės samprata. Vilnius: Mintis.
38. Kalnius, P. (1997). Etniškumo vieta visuomenėje – etninės kultūros išlikimo veiksnys. Etninė kultūra atkurtoje Lietuvos Respublikoje. Konferencijos medžiaga (p. 23-26). Vilnius: Lygė.
39. Kalnius, P. (1997). Etniškumo vieta visuomenėje – etninės kultūros išlikimo veiksnys. Etninė kultūra atkurtoje Lietuvos Respublikoje. Konferencijos medžiaga (p. 23-26). Vilnius: Lygė.
40. Katinienė, A. (2003). Etnokultūros vertybės – asmenybės tapsmo pamatas // Acta paedagogica Vilnensia, 11. P.85 – 92.

41. Kiaunytė, A. (1998). Etnokultūrinis ugdymas ir jo galimybės pradinėje mokykloje. daktaro disertacija : socialiniai mokslai, edukologija. Klaipėdos universitetas.
42. Kievišas, J. Kievišas, A. (2004). Meninis ugdymas kaip asmens dvasingumo veiksnys // *Pedagogika*, 72. P. 50 – 55.
43. Klimka, R. (1996). *Sužeistas tautiškas. Liaudies kūryba*. Vilnius: Mokslas.
44. Komenskis, J. A. (1986). *Pedagoginiai raštai. Pedagogikos klasikas*. Kaunas: Šviesa.
45. Kudirka, V. (1989). *Raštai*. Vilnius: Vaga.
46. Kūrėjai / Kuršių krašto amatai. [Žiūrėta 2009-04-15]. Prieiga per internetą: <http://www.menokiemas.lt/?id=226&>
47. Kuzmickas, B. (1989). *Tautos kultūros savimonė*. Vilnius: Mintis.
48. Lamontagne, Y. (1999). *Būti tėvais pamišusiame pasaulyje*. Vilnius: Standartų spaustuvė.
49. Laužikas, A. (1997). *Rinktiniai raštai. T. 2*. Kaunas: Šviesa.
50. Lapeškie, V. (1996). *Humanistinis ugdymas mokykloje*. Vilnius: Valstybinis leidimo centras.
51. *Lietuvių etninės kultūros bruožai*. (2001). Šiauliai: K.J.Vasiliausko įm.
52. *Lietuvių etninės kultūros ugdymo bendrojo lavinimo mokyklos strategijos projektas* (2006). [Žiūrėta 2009-03-10]. Prieiga per internetą: < http://www.smm.lt/teisine_baze/projektai.htm >
53. *Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai* (2008). [Žiūrėta 2008-09-21]. Prieiga per internetą: <<http://www.google.lt/search?hl=lt&q=bendrosios+programos+ir+issilavinimo+standartai+2008+m&btnG=Google+Paie%C5%A1ka&meta=>>>
54. *Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas Nr. VIII – 1328 (1999)*). [Žiūrėta 2009-03-11]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=86929&p_query=&p_tr2=>>
55. *Lietuvos Respublikos seimas*. [Žiūrėta 2009-04-21]. Prieiga per internetą: < http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=213471 >
56. *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2003)*. [Žiūrėta 2009-04-11]. Prieiga per internetą:<<http://www.google.lt/search?hl=lt&q=Lietuvos+Respublikos+%C5%A0vietimo+%C4%AFstatyme+%282003%29&btnG=Google+Paie%C5%A1ka&meta=&aq=f&oq=>>>
57. *Lietuvos respublikos švietimo koncepcija (2006)* [Žiūrėta 2009-04-15]. Prieiga per internetą <<http://www.smm.lt/strategija/docs/srp/koncepcija/koncepcija1.htm>>
58. (Lietuvos TSR mokslinis metodinis kultūros centras, 1989).
59. *Lietuvos tarmių, tautodailės, valgių ir kitokių įvairumų vakaras, 1975 m. sausio 11 d.*

60. Lukšienė, M. (2000). Jungtys. Vilnius: Alma litera.
61. Maceina, A. (1991). Tautinis auklėjimas. Kaunas: Šviesa.
62. McLaughlin, Terence Henry. (1997). Šiuolaikinė ugdymo filosofija : demokratiškumas, vertybės, įvairovė : monografija. Kaunas : Technologija.
63. Miškinis, K. (1993). Šeimos pedagogika. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų l-kla.
64. Miškinis, K. (2003). Šeima žmogaus gyvenime. Kaunas: Aušra.
65. Mokslai.lt. [Žiūrėta 2009-04-15]. Prieiga per internetą: <http://www.mokslai.lt/referatai/analize/21994.html>
66. Morkūnienė, J. (2002). Socialinė filosofija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
67. Musneckienė, E. (2002). Tarpdalykinių ryšių plėtojimas pradinių klasių dailės pamokose // Meninis ugdymas pradinėje mokykloje. Mokslinės – metodinės konferencijos medžiagos. Šiauliai. P. 64 – 70.
68. Pauza, M., Petelkevičienė, S., Orlovas, R. (1997). Medžio drožyba. Vilnius: VPU
69. Petrikienė, Z. (2004). Visuminis ugdymas pradinėse klasėse. Šilutė.
70. Prakurotienė, A. (2000). Dailės ir darbelių programa pradinėms klasėms. Šiauliai: Šiaulių universiteto l-kla.
71. Rajeckas, V. (2002). Pedagogika - ugdymo mokslas ir menas. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
72. Rajeckas, V. (2004). Pedagogikos pagrindai: studijų knyga. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
73. Rugevičiūtė, G. (1997). Etnokultūra katalikiškoje pradinėje mokykloje // Lietuvių katalikų mokslo akademija. Lietuvos istorijos institutas. Metraštis XI. Vilnius. P. 71 – 72.
74. Rugevičiūtė, G. (1997). Lietuvių katalikų mokslo akademija. Lietuvos istorijos institutas. Metraštis XI „Etnokultūra katalikiškoje pradinėje mokykloje“. Vilnius.
75. Sajienė, A. (2002). Integruotas ugdymas ir ugdymasis antroje klasėje. Vilnius: Gimtasis žodis.
76. Stankevičienė, K. (2001). Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas tautodaile. Daktaro disertacijos santrauka. Vilnius.
77. Šalkauskis, S. (2002). Raštai. VII. Vilnius: Mintis.
78. Špūraitė, I. (2002). Asmenybės meninė raiška pradinio ugdymo kontekste // Meninis ugdymas pradinėje mokykloje. Mokslinės – metodinės konferencijos medžiaga. Šiauliai. P. 108 – 112.
79. Teresevičienė, M., Gedvilienė, G. (2003). Mokymasis grupėse ir asmenybės kaita. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
80. Uzdila, J. (1993). Dorinis asmenybės ugdymas šeimoje. Vilnius : Academia.

81. Vabalas - Gudaitis, J. (1983). Psichologijos ir pedagogikos straipsniai. Vilnius: Mokslas.
82. Vaikai ir liaudies kūryba, (1989). Vilnius: Lietuvos TSR kultūros ministerija Lietuvos TSR mokslinis metodinis kultūros centras.
83. Vasiliauskas, R. (1992). Vertybių ugdymas. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
84. Vėlius, N. (1997). Pakilimas ar nuosmukis? Etninė kultūra atkurtoje Lietuvos Respublikoje. Konferencijos medžiaga (p. 16-20). Vilnius: Lygė.
85. Vilkelienė, A. (2004). Meninis ugdymas: kai kurie intuicijos ir savasties aspektai // Pedagogika, 72 P. 155 – 159.
86. Vinikevičius, S. (1994). Dorinis ugdymas mokymo procese I klasė. Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
87. Vyšniauskaitė A. Kas yra etninė kultūra ? // Liaudies kūryba. – 1997. – Nr.7. – P. 1 – 2.
88. Vytauto Didžiojo universitetas. [Žiūrėta 2009-05-21]. Prieiga per internetą: <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2008~D_20080804_140300-78386/DS.005.0.02.ETD>.
89. Žemaitis, V. (1986). Pasaulietinė etika Lietuvoje : (XIX a. pabaiga-XX a. pradžia). Vilnius : Mintis.
90. Žemaitis, V. (1997). Pedagoginis etiketas. Vilnius : Ethos.
91. Žemaitis, V. (2005). Etikos žodynas. Vilnius: Rosma.
92. Žemaitis, V. (1983). Dorovės sąvokos. Vilniu: Mintis.
93. Žukas, V. (1989). Lietuvių knygotyros bruožai. Vilnius : Mokslas.

PRIEDAI

Gerbiami pedagogai,

Jūsų geranoriškumas atsakant į pateiktos anketos klausimus, leis mums išsiaiškinti ir suprasti, kokį poveikį daro etnokultūrinis ugdymas pradinuko vertybinių orientacijų plėtrai, kaip integruota etnokultūra ugdo pradinuko dorines vertybes. Jūsų nuoširdūs atsakymai bus panaudoti rengiant magistro darbą.

Anketa yra ANONIMINĖ (nei vardo, nei pavardės rašyti nereikia)!

Iš anksto dėkojame už dalyvavimą ir linkime sėkmės!

Anketą sudarė Edukologijos magistro (švietimo vadybos specializacijos) II kurso studentė Aistė Ralytė.

Atsakykite į keletą klausimų apie save. Jums tinkantį atsakymą žymėkite taip : ☒

Mokyklos tipas: bendrojo lavinimo;

Lytis: moteris

vyras

Amžius: (Irašykite).....

Jūsų pedagoginio darbo stažas: (Irašykite).....

Jūs esate. Jūsų kvalifikacinė kategorija:

mokytojas

vyr. mokytojas

metodininkas

ekspertas

Jūsų išsilavinimas:

aukštesnysis

aukštasis neuniversitetinis

aukštasis universitetinis

magistras

Miestas (raj.): (parašykite).....

1. Jūsų nuomone, ar etnokultūra yra integruoto ugdymo pagrindas ugdant pradinių klasių mokinių dorines vertybes?

(pažymėkite, kuris teiginys jums yra svarbus, žymėkite taip – ⊙)

- Taip
- Ne
- Neturiu nuomonės

2. Kaip manote, ar būtina skirti dėmesį etnokultūros ir dailės integracijai pradinėse klasėse?

(pažymėkite, kuris teiginys jums yra svarbus, žymėkite taip – ⊙)

- Manau, kad būtina
- Nebūtina visai
- Neturiu nuomonės
- Komentarai.....

3. Ar Jums pakanka žinių apie etnokultūrą?

(pažymėkite, kuris teiginys jums yra svarbus, žymėkite taip – ⊙)

- Pakanka
- Norėčiau sužinoti daugiau
- Nepakanka
- Nesidomiu
- Kita.....

4. Kur ieškote literatūros apie etnokultūrą?

(pažymėkite, kuris teiginys jums yra svarbus, žymėkite taip – ⊙)

- Randu reikiamą informaciją žiniasklaidoje
- Ieškau informacijos knygose
- Nesidomiu
- Kita.....

5. Ar dailės vadovėliuose pradinėms klasėms yra pakankamai temų skirtų etnokultūrai?

(pažymėkite, kuris teiginys jums yra svarbus, žymėkite taip – ⊙)

- Pakankamai
- Visai nėra
- Mažai temų

6. Kaip manote, kokią reikšmę vaikui teikia etnokultūrinis ugdymas?

(pažymėkite, kuris teiginys jums yra svarbus, žymėkite taip – ⊙)

- Teikia estetinius ir dorovinius išgyvenimus
- Ugdo mokinio dorines vertybes
- Ugdo pilietiškumą
- Kita.....

7. Kokias ugdote mokinių dorines vertybes per dailės pamokas pradinėse klasėse mokydami tautodailės?

(pažymėkite, kuris teiginys jums yra svarbus, žymėkite taip – X)

Lietuvių liaudies amatai ir dorinių vertybių ugdymas dailės pamokose pradinėse klasėse

Dorinės vertybės pavadinimas	Keramika	Tekstilė	Medžio dirbiniai	Smulkioji skulptūra	Metalo dirbiniai
Savimonės aktyvumas					
Pasitikėjimas savimi					
Atgaila					
Valingumas					
Savitvarda					
Žmogiškumas					
Gailestingumas					
Dosnumas					
Pagarba					
Atlaidumas					
Žinojimas					
Tiesumas					
Atvirumas tiesai ir pasauliui					
Minčių tyrumas					
Taurumas					
Sąžiningumas					
Atsakingumas					
Pakantumas					
Solidarumas					
Teisumas					
Ištikimybė					
Drausmingumas					
Saikingumas					
Tvirtumas					
Orumas					
Stropumas					
Tikslumas					
Taupumas					
Partneriškumas					
Pareigingumas					

8. Ar Jūs dailės pamokose pradinėse klasėse kalbate apie tautos kultūros tradicijas ir papročius?

(pažymėkite, kuris teiginys jums yra svarbus, žymėkite taip – ⊙)

- Kalbame
- Nekalbame
- Labai mažai kalbame

9. Ar Jūs dailės pamokose kūrybines užduotis ruošiate susietas su lietuvių kalendorinėmis švenėmis?

(pažymėkite, kuris teiginys jums yra svarbus, žymėkite taip – ⊙)

- Susieju
- Nesusieju

10. Ar kūrybinius darbelius, sukurtus per dailės pamokas, naudojate lietuvių kalendorinių švenčių metu?

(pažymėkite, kuris teiginys jums yra svarbus, žymėkite taip – ⊙)

- Naudojame per šv. Kalėdas
- Naudojame per Užgavėnės
- Naudojame per šv. Velykas
- Naudojame per Jonines
- Naudojame per Žolines

11. Kaip manote, ar svarbus dorinių vertybių ugdymas per dailės pamokas?

(pažymėkite, kuris teiginys jums yra svarbus, žymėkite taip – ⊙)

- Taip
- Ne
- Nežinau

12. Ar dailės pamokose pradinėse klasėse naudojate etnokultūrą?

(pažymėkite, kuris teiginys jums yra svarbus, žymėkite taip – ⊙)

- Labai dažnai
- Dažnai
- Labai retai

13. Ar jūs domitės lietuvių liaudies menu?

(pažymėkite, kuris teiginys jums yra svarbus, žymėkite taip – ⊙)

- Domiuosi
- Nesidomiu
- Šiek tiek domiuosi

14. Ar manote, kad tautodailė ugdo pradinių klasių mokinių dorines vertybes?

(pažymėkite, kuris teiginys jums yra svarbus, žymėkite taip – ⊙)

- Sutinku
- Visiškai sutinku
- Nesutinku

15. Ar sutinkate, kad tautodailei reikia skirti daugiau dėmesio, nei skiriama švietimo dokumentuose, pradinio ugdymo programose?

(pažymėkite, kuris teiginys jums yra svarbus, žymėkite taip – ☉)

- Sutinku
- Visiškai sutinku
- Nesutinku

16. Ar sutinkate, kad tautodailė yra tinkama ir priimtina vaikams ugdymo priemonė?

(pažymėkite, kuris teiginys jums yra svarbus, žymėkite taip – ☉)

- Sutinku
- Visiškai sutinku
- Nesutinku

17. Jūsų manymu ar mokyklos ir šeimos ryšys yra ypač svarbus ugdant pradinių klasių mokinių dorines vertybes?

(pažymėkite, kuris teiginys jums yra svarbus, žymėkite taip – ☉)

- Taip
- Ne
- Nežina

18. Jūsų manymu ar mokyklos ir šeimos ryšys yra ypač svarbus puoselėjant lietuvių tautos tradicijas?

(pažymėkite, kuris teiginys jums yra svarbus, žymėkite taip – ☉)

- Taip
- Ne
- Nežinau

*Ar atsakėte į visus anketoje pateiktus klausimus? Pasitikrinkite.
Ačiū už atsakymus!:)*

Mielas moksleivi,

Prašome atsakyti į pateiktus klausimus. Manome, jog tavo nuomonė padės išsiaiškinti Tavo žinias apie dorovines vertybes ☺

Anketa yra ANONIMINĖ (nei vardo, nei pavardės rašyti nereikia)!

Iš anksto dėkojame už dalyvavimą ir linkime sėkmės!

Anketą sudarė Edukologijos magistro (švietimo vadybos specializacijos) II kurso studentė Aistė Ralytė.

Atsakyk į keletą klausimų apie save. Tau tinkantį atsakymą žymėk taip – ☺

Mokykla

Klasė

Lytis: • Mergaitė • Berniukas

1. Ar tau patinka dailės pamokos?

(pažymėk, kuris teiginys yra tau svarbus, žymėk taip – ☺)

- Taip
- Ne
- Nežinau
- Komentariai.....

2. Ar per dailės pamokas kalbate su mokytoja apie lietuvių liaudies amatus?

(pažymėk, apie kuriuos amatus kalbate dažniausiai, žymėk taip – ☺)

- Taip
- Ne

3. Ar norėtum, kad per dailės pamokas būtų daugiau pasakojama apie tautodailę?

(pažymėk, kuris teiginys yra tau svarbus, žymėk taip – ☺)

- Taip
- Ne
- Nežinau

4. Pabrauk, kaip tu manai, kokios dorovinės vertybės svarbios tavo gyvenime?

Savimonės aktyvumas, pasitikėjimas savimi, atgaila, valingumas, savitvarda, žmogiškumas, gailestingumas, dosnumas, pagarba, atlaidumas, žinojimas, tiesumas, atvirumas tiesai ir pasauliui, minčių tyrumas, taurumas, sąžiningumas, atsakingumas, pakantumas, solidarumas, teisumas, ištikimybė, drausmingumas, saikingumas, tvirtumas, orumas, stropumas, tikslumas, taupumas, partneriškumas, pareigingumas.

5. Pabrauk, kaip tu manai, kokios dorovinės vertybės ugdomos dailės pamokose?

Savimonės aktyvumas, pasitikėjimas savimi, atgaila, valingumas, savitvarda, žmogiškumas, gailestingumas, dosnumas, pagarba, atlaidumas, žinojimas, tiesumas, atvirumas tiesai ir pasauliui, minčių tyrumas, taurumas, sąžiningumas, atsakingumas, pakantumas, solidarumas, teisumas, ištikimybė, drausmingumas, saikingumas, tvirtumas, orumas, stropumas, tikslumas, taupumas, partneriškumas, pareigingumas.

6. Kokias šventi lietuvių kalendorines šventes?

(pažymėk, kuris teiginys yra tau svarbus, žymėk taip – ☉)

- Šv. Kalėdas
 - Užgavėnes
 - Šv. Velykas
 - Jonines
 - Žolines
 - Komentarai.....
-

7. Ar savo kūrybinius darbelius, sukurtus dailės pamokose panaudoji švėsdamas lietuvių kalendorines šventes?

Sukurtus darbelius naudoju:

(pažymėk, kuris teiginys yra tau svarbus, žymėk taip – ☉)

- Per šv. Kalėdų šventę
 - Per Užgavėnes
 - Per šv. Velykas
 - Per Jonines
 - Per Žolines
 - Nenaudoju iš viso
 - Komentarai.....
-

8. Ar tavo šeima, švėsdama lietuvių liaudies šventes, laikosi lietuvių tautos kultūros tradicijų ir papročių?

(pažymėk, kuris teiginys yra tau svarbus, žymėk taip – ☉)

- Taip, laikosi
 - Ne, nesilaiko
 - Nežinau
 - Komentarai.....
-

*Ar atsakei į visus anketoje pateiktus klausimus? Pasitikrink.
Ačiū už atsakymus!:)*

Lietuvių kalba

Ypatingas dėmesys skirtinas kalbai – pradinukai kaip niekas kitas tiki žodžio jėga, žodiniiais išipareigojimais. Ugdant gimtąją kalbą visų pirma formuojamos bendrosios vertybinės nuostatos:

- pagarba asmeniui, demokratinės visuomenės tradicijoms, Tėvynės meilė, sąžiningumas, pareigingumas ir kita.

Įgyjant kalbinę kompetenciją ugdomos ir specifinės vertybinės nuostatos:

- pagarba gimtajai kalbai, tautos kultūrai, tradicijoms ir tolerancija kitoms kalboms ir tautoms;

- nusiteikimas mokytis gimtosios kalbos: poreikis kalbėti gražia kalba, siekis tobulinti savo šnekamąją bei rašomąją kalbą (Lietuvos Respublikos švietimo koncepcija, 2006).

Kalba – viena iš pagrindinių etninės kultūros vertybių, kurios ugdymu pradinėje mokykloje siekiama, kad mokiniai gebėtų ja perimti praeities (tautos ir pasaulio) kultūros paveldą, suvoktų dabartinio gyvenimo, kuriančio tautos ir pasaulio kultūros svarbiausias vertybes, reikšmingumą, per kalbą pažadintų ir suprastų tautos kultūros tradiciją ir gebėtų ją kūrybingai plėtoti.. Kalbos turtingumą ir grožį, kaip etninės kultūros vertybę, galima išryškinti kalendorinių švenčių forma pradinėse klasėse. Visose pradinėse klasėse pateikiamos lietuvių kalbos temos taip, kad skatintų vaiko norą domėtis kalba (tarme), žadintų poreikį tobulinti savo kalbą, ugdytų suvokimą, kad jis taip pat yra gimtosios kalbos kūrėjas ir saugotojas. Mokytojai supažindinami mokinius su tautosaka ir skatindami ją rinkti, atranda individualius kiekvieno mokinio kūrybinius gabumus ir pažadina jų norą kurti (Kiaunytė, 1998).

Pasak I. Čepienės (1997) etninė kultūra tiesiogiai siejasi su gimtosios kalbos ugdymu ir literatūriniu lavinimu. Kalba pasireiškia per tradicinę liaudies kultūrą, tarmes, papročius; literatūrinis lavinimas prasideda tautosakos pažinimu. Etninės kultūros ir gimtosios kalbos ugdymas turi bendrus tikslus: formuoti asmenybę, gebančią gimtąją kalbą perimti kultūros paveldą, susivokti dabarties gyvenime, kurti tautos kultūrai svarbias vertybes, reikšti savosios egzistencijos prasmę.

Pažintis su vaikų periodine spauda, vaikams skirtų radijo ir televizijos laidų klausymas ir žiūrėjimas. Įvairių tautosakos, grožinės literatūros kūrinių, dalykinių tekstų skaitymas. Pratinimas pajauti meninio kūrinio estetinę ir etinę vertę. Eiliuoto ir prozos kūrinio skirtumų suvokimas, poezijos kalbos skambesio girdėjimas. Žaidimai žodžiais panaudojant tautosakos ir

grožinės literatūros kūrinius. Lietuvių tautosakos žanrai. Pasakų, sakmių, padavimų sekimas. Vaikų dainų, žaidimų mokymasis. Smulkiosios tautosakos panaudojimas žaidžiant, bendraujant (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2004).

Matematika

Matematikos mokymasis pradinėje mokykloje ne tik plėtoja pažintines moksleivių galias, bet ir ugdo jų vertybines nuostatas bei stiprina nusiteikimą mokytis. Smulkiosios tautosakos panaudojimas padeda vaikams geriau suvokti informaciją. Kūrybiškumas, atvirumas naujoms idėjoms, sąžiningumas, tiesos siekimas, smalsumas, išradingumas ir darbštumas – tai vertybės, kurias ugdo tinkamai parinktas matematikos mokymo turinys ir mokymo(si) metodai (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2008).

Pradinukų matematikos mokymasis grindžiamas žaidimu, manipuliavimu konkrečiais daiktais, verbaline komunikacija. Jiems reikalinga konkreti, aktyvi, teikianti malonumą veikla, susijusi su artimiausia jų aplinka ir atitinkanti jų interesus: jiems turi būti įdomu tai, ką daro. Matematika suvokiama geriau ir nuodugniai, jei į pažinimo procesą įtraukiama sensorinė-motorinė, aktyvi fizinė veikla: dėliojimas, karpymas, lankstymas, konstravimas, modeliavimas, figūrų gaminimas (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2008).

Pasaulio pažinimas

Bendrosiose programose nurodoma, jog per pasaulio pažinimo pamokas mokiniai turi „suprasti žmonių gyvenimą praeityje, kurtis pasaulėžiūrą, pagrįstą pagarba humanizmo, demokratijos ir tautos kultūros vertybėms, išsiugdyti tautinę, kultūrinę ir pilietinę savimonę...“, siektina, kad mokiniai pažintų ir suvoktų „etnosą (genties, tautos) esminių bruožų raišką kultūros pavidalais, pagrindinius etnosų sąveikos principus, asmens ir tautos vaidmenį istorijoje, Lietuvos ir lietuvių tautos istorinio likimo savitumą“.

Pasaulio pažinimo paskirtis – įvesdinti vaiką į artimiausią socialinę bei gamtinę aplinką; padėti suvokti, kaip gamtinė, kultūrinė, socialinė aplinka veikia žmonių gyvenimą; sudaryti sąlygas išsiugdyti toje aplinkoje reikiamus gyvenimui gebėjimus, įgūdžius, vertybines nuostatas (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2008).

Etninę kultūrą su pasaulio pažinimu vienija siekimas perteikti moksleiviams žinias apie žmonių ir pasaulį, tautinės ir pilietinės savimonės, meilės tėvynei, atsakomybės ir pagarbos gamtai ugdymas. Mokytojai, pasaulio pažinimo pamokose, naudodami etnokultūros leidinius ir vaizdines priemones, mokiniams suteikia daug papildomos informacijos apie lietuvių liaudies amatus, tautodailę, tautinius darbus, etninius regionus, kalendorines šventes (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2008).

Dailė

Pradinėse klasėse dailės mokymas suteikia plačias galimybes supažindinti vaikus su etnine kultūra ir viena iš jos sričių – kalendorinėmis šventėmis. Kiekviena šventė turi savitą simboliką (kiaušinius, verbas, kaukes), kuri suteikia šventei originalumo. Kalendorinių švenčių simboliuose atsispindi tautos meniniai sugebėjimai, grožio ir gero skonio pojūtis.

Pradinėje mokykloje dailės mokoma integruotai su technologijomis. Dailės ir technologijų dalykas turėtų būti integruotas į visą pradinės mokyklos ugdymo procesą formaliojo ir neformaliojo ugdymo metu (Kiaunytė, 1998).

Bendrosiose programose (2003) pabrėžiama, jog „visose klasėse pateikdamas užduotį, mokytojas susipažįsta su vaikų turima patirtimi, atskleidžia temos istorines, kultūrinės ištakas, supažindina su užduoties realizavimui reikalinga technika ir technologija“.

Muzika

Muzikos pamokose lavinama moksleivių muzikinė klausa, ugdomi vokalinio bei instrumentinio muzikavimo gebėjimai, perteikiamas kompleksas muzikos teorijos, istorijos, estetikos žinių, reikalingų bendrauti su muzika. Liaudies muzika – ne vien užrašytos ar gyvai informuojamos melodijos. Pirmiausia tai – jos estetika ir etika (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2003).

Choreografija

Choreografijos pamokose siekiama perteikti kompleksą choreografijos teorijos, istorijos žinių. Remiamasi įvairių tautų folkloru, kaip unikaliu tautos išminties lobynu ir universalia auklėjimo bei lavinimo sistema (Konferencijos medžiaga, 2000).

Gimtosios kultūros ištakos slypi etnokultūroje, kuri padeda plėtoti šiandieninei visuomenei aktualias vertybines orientacijas ir apibūdinama kaip bendražmogiškųjų bei tautinių vertybių visuma, kaip tautinės kultūros pamatas. Be to, etnokultūros elementų yra socialinėje aplinkoje. Todėl gimtoji kultūra, taip pat ir etnokultūra yra svarbus ugdymo sistemos komponentas (Kievišas ir kt., 2004).

Etika ir tikyba

Etikos ir tikybos pamokas darnion dorinio ugdymo visumon sieja bendrosios žmogaus vertybės, dalis bendrų tikslų ir uždavinių, didaktiniai pagrindai, ugdymo turinio tematika ir problematika.

Dorines vertybes tikybos pamokose mokytojai stengiasi perteikti pritaikant įvairius žaidimus, liaudies pasakas, patarles ir priežodžius, kuriuose vaizduojamas gėris ir blogis. Jos patenkina darnaus ir teisingo pasaulio suvokimo poreikį, palaiko vaikų optimizmą. Jas verta skaityti, pasakoti, vaizduoti, aptarinėti. Ne mažesnę įtaką doriškai auklėjant vaikus turi

vaizduojamasis menas, grožinė literatūra, muzika (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2008).

Etikos paskirtis – atskleidžiant bendrąsias žmogaus vertybes, ugdant gebėjimą atsakingai ir išmintingai apsispręsti bei elgtis, brandinti dorinę sąmonę, padėti moksleiviams susikurti dorinės kultūros pagrindus (Lietuvos Respublikos švietimo koncepcija, 2006).

Pradinėse klasėse etikos mokoma per visų dalykų pamokas, tačiau ugdymo planai numato ir atskirą etikos dalyką. Etikos programa turi daug sąsajų su kitų dalykų programomis: tikybos, literatūros, istorijos, pilietinio ugdymo, geografijos, biologijos, menų (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2008).

Su etika ir religija etninę kultūrą sieja bendras tikslas – asmenybės dorinės kultūros pagrindų formavimas, perimant dorinę ir religinę liaudies patirtį bei vertybines nuostatas. Dorinis ugdymas neatsiejamas nuo liaudies dorinių normų, paprotinės teisės, tradicinės pasaulėjautos bei senųjų tikėjimų, pažinimo (Čepienė, 1997).

Kūno kultūra

Kūno kultūra neatsiejama nuo kitų mokomųjų dalykų: *muzikos* (ritmo suvokimo), *pasaulio pažinimo* (kūno sandara, jo veikla, sveika mityba, žalingų įpročių prevencija ir kt.), *gimtosios kalbos* – verbalinės ir neverbalinės (judesys, poza, pantomimika) raiškos ir kt. Gana glaudūs ryšiai kūno kultūrą sieja su tokiais meno dalykais kaip *dailė*, *teatras*. Šiuolaikinė kūno kultūra (ir ypač sportas) yra susipynę su įvairia menine kūryba (pavyzdžiui, menine ir ritmine gimnastika, dailiuoju čiuožimu, aerobika, sportiniais ir tautiniais šokiais, įvairiomis sporto ir meno šventėmis). Kūno kultūra siejama ir su *etika*. Kūno kultūros pamokos, sporto varžybos atveria plačias galimybes ugdyti savojo aš suvokimą, savo vertės ir savigarbos, pagarbos kitam ir pripažinimo teisės *būti kitokiam*, t. y. tolerancijos nuostatas ir jausmus. Savitų galimybių, ugdant humanistines palankumo, pripažinimo, atjautos nuostatas teikia bendras sveikų ir neįgalių moksleivių dalyvavimas kūno kultūros pamokose, sporto varžybose (Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2008).

Pradinėje mokykloje etnokultūrinis ugdymas labai specifiskai reiškiasi per visus mokomuosius dalykus. Etnokultūrinis ugdymas pradinėje mokykloje svarbus vaiko asmenybės formavimo veiksnys.

Dorybių klasifikacija pagal L. Jovaišą (2003)

<u>I. Santykiai su savimi</u>	
<u>Savimonės aktyvumas</u>	pirmoji dorybė, lemianti visus veiklos ir elgesio būdus, nes savimonė yra ne tik galia save pažinti, vertinti, suprasti, bet ir visų veiksmų, jų pasirinkimo motyvacijos šaltinis.
<u>Pasitikėjimas savimi</u>	dorybė, įgalinanti įveikti dorovinio tobulėjimo sunkumus, atsiradusias ydas, sunkiai valdomą blogį. Tai savo galimybių vertinimo pagrindu silpnybių, menkystės atmetimas, tikėjimas geriausiais savo pradais ir pastangos daryti pažangą geresnio elgesio, sėkmingesnės veiklos kryptimi.
<u>Atgaila</u>	dorybė, kai atvirai pripažįstamas elgesio blogis, grįžtama prie pirmykščio doro elgesio. Ji kyla iš gailesčio to, kas negerai įvyko, iš intelektualinės – emocinės refleksijos.
<u>Valingumas</u>	dorai veikti – dorybė, lemianti dvasios jėgų realizavimą gyvenime. Jam rasti reikia įveikti vidinius prieštaravimus, egzistencinius poreikius, ryžtis ir apsispręsti. Valios pastangomis reiškiasi žmogaus dvasios galybė.
<u>Savitvarda</u>	dodorybė, padedanti išlaikyti elgesio pusiausvyrą prieštaringoje situacijoje. Ji kyla iš protingo prieštaringų elgesio motyvų sprendimo. Be savitvardos elgiantis, pridaroma klaidų ir nusikaltimų.
<u>II. Santykiai su kitu žmogumi</u>	
<u>Žmogiškumas</u>	Žmogiškumas – tai pirmiausia atvirumas kitam žmogui. Atvirumą laiduoja jautrumas, kito atjauta, gerumas. Šios dorybės tiesiogiai kyla iš meilės, be jų nesiskleidžia žmogiškumo dorybė.
<u>Gailestingumas</u>	dorybė, kylanti iš vargstančio žmogaus būklės atjautos, pasireiškianti meilės, užuojautos, labdaros darbais.
<u>Dosnumas</u>	dorybė, kai protingai duodama iš savo dvasinio ir materialinio turto kitam žmogui. Tai pagalbos dorybė, priešinga šykštumui, abejingumui.
<u>Pagarba</u>	dorybė, kai reiškiamas dėmesys žmogiškajam orumui. Jos priešybė – žeminimas, niekinimas, pajuoka. Pagarba būna vidinė ir išorinė. Vidinė reiškiasi nuolankumu, prielankumu, išorinė – mandagumu.
<u>Atlaidumas</u>	nuoskaudų atmetimo dorybė, nekerštingumas, taikingumas. Neutralizuojant nuoskaudą, verta parodyti, kokia veiksmai įskaudino, bandyti taikiai aiškintis padarytą žalą, skausmą, bet nereikalauti atpildo, nes apie tai turi galvoti

	kaltininkas.
<u>III. Santykiai su dvasine kultūra</u>	
<u>Žinojimas</u>	dorybė, įgyta didelėmis pastangomis šviestis visais neaiškiais klausimais, būtinai žinoti žmogui gyvenant pasaulyje. Žinojimas – dvasinės kultūros pamatas, išminties šerdis. Šeima, ypač mokykla, tarnauja šios dorybės ugdymui, nes ji – kitų dorybių šaltinis.
<u>Tiesumas</u>	dorybė, kai kas nors sakoma ar daroma kitiems lengvai suprantamu, teisingu būdu be gudravimo, sukčiavimo ar klastos.
<u>Atvirumas tiesai ir pasauliui</u>	ugdo šią dorybę, įgalinančią laisvai skelbti savo tiesą. Uždarumas skatina daugiau susitelkti savyje, vengti kontaktų su pasauliu, o tai yra užtvaras asmenybės tobulėjimui, tiesos pergalei.
<u>Minčių tyrumas</u>	dorybė, sąlygojanti dvasinį skautumą, tiesos ir kitų vidinių vertybių klestėjimą. Tyros mintys randasi, kai vyksta nuolatinė vidinė pergalė prieš amoralius, nusikalstamus, iškrypėliškus ketinimus vadovaujantis amžinųjų vertybių kriterijais.
<u>Taurumas</u>	pasiaukojimo tiesai ir teisingumui dorybė, savęs atsisakymas siekiant gėrio kitiems.
<u>Dorybės vykdant teisingumo priedermes</u>	
<u>Sąžiningumas</u>	dorybė, kai elgesys ar veikla sąmonėje vertinama aukščiausiais dorovės kriterijais. Jis yra teisingumo realizavimo elgesyje veiksnys, tyros sąžinės padarinys. Sąžinė – vidinis teisingumo kontrolierius ir reguliuotojas.
<u>Atsakingumas</u>	dorybė, pasireiškianti valia užtikrinti gerus veiklos ar elgesio rezultatus. Kaip ir sąžiningumas, jis apima visus žmogaus veiksmus, bet pirmiausia poelgių teisingumą.
<u>Pakantumas</u>	dorybė, kylanti iš žmogaus kantrybės ir blaivaus protavimo neteisėbių situacijoje, iš dialogo priešiškiui, prieštaravimams spręsti, kai pažeidžiama tiesa, teisingumas.
<u>Solidarumas</u>	pastangų suvienijimo dėl socialinio teisingumo pergalės dorybė. Čia neišvengiamas paklusnumas bendriems sprendimams dėl teisingumo.
<u>Teisumas</u>	dorybė, kai siekiama veikti pagal įsakymus ir įstatymus. Teisuolis lojalus valdžiai.
<u>IV. Santykiai su socialinėmis priedermėmis</u>	
<u>Ištikimybė</u>	dorybė, pasireiškianti ilgalaikiu asmens patikimumu duotai priesaikai,

	įsipareigojimui, idėjai, Tėvynei, tautai, šeimai, draugams.
<u>Drausmingumas</u>	dorybė, kai sąmoningai laikomasi drausmės normų. Drausmingas žmogus – patikima asmenybė. Drausmingumas – elementarioji doros elgesio savybė.
<u>Saikingumas</u>	dorovė, kai sąmoningai laikomasi nustatytų saviraiškos ribų. Jis padeda reguliuoti jausminių impulsų, kraštutinių priemonių naudojimo pusiausvyrą.
<u>Tvirtumas</u>	dorybė, kylanti iš gero charakterio bei stiprios dvasios, pasireiškianti jėga atlaikyti nepastovumo, nepatikimumo spaudimą.
<u>Orumas</u>	pasitikėjimo savo patikimumu ir nepakartojamumu dorybė, skatinanti nežeminti nei savo, nei kitų garbės. Orus žmogus jaučia savo žmogiškosios prigimties vertę ir ją brangina kaip svarbiausią buvimo pasaulyje vertybę.
<u>Dorybės vykdant pareigos priedermes</u>	
<u>Stropumas</u>	laisvo apsisprendimo sąlygota kruopščios veiklos dorybė. Jai artimas darbštumas – įvairių motyvų skatinamas pastovus darbo atlikimas.
<u>Tikslumas</u>	veiklos ir elgesio dorybė, kai sąmoningai veikiama be nukrypimų laiko, vietos, priedermių, susitarimų, įsipareigojimų atžvilgiu.
<u>Taupumas</u>	dorybė, kai sąmoningai tausojami materialiniai ištekliai, laikas, energija, minimaliomis pastangomis atstatomi gedimai, trūkumai. Tai – gerovės bendram labai šaltinis. Jo priešingybė – išlaidumas. Šykštumas esti taupumo iškrypimas, sąlygotas nesveiko egoizmo.
<u>Partneriškumas</u>	solidaraus bendrų interesų vykdymo dorybė. Partneriai įsipareigoja vienas kitam, siekia patenkinti vienas kito poreikius ir interesus. Esti politinė, ekonominė, socialinė, kultūrinė partnerystė.
<u>Pareigingumas</u>	laisvu apsisprendimu motyvuota priedermių vykdymo dorybė. Priedermes nustato tvarkos organizacija, taisyklės, režimas, įsakymai ir įstatymai. Jis gali kelti sau tobulėti siekiantis asmuo (L. Jovaiša, 2003).

7 KLAUSIMO REZULTATAI

Lietuvių liaudies amatai ir dorinių vertybių ugdymas dailės pamokose pradinėse klasėse

1 lentelė

Savimones aktyvumas

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Nezymejo	23	35,4	35,4	35,4
Keramika	10	15,4	15,4	50,8
Tekstile	6	9,2	9,2	60,0
Smulkioji skulptura	5	7,7	7,7	67,7
Metalo dirbiniai	1	1,5	1,5	69,2
Visi liaudies amatai	5	7,7	7,7	76,9
Kiti atsakymu variantai	15	23,1	23,1	100,0
Total	65	100,0	100,0	

2 lentelė

Pasitikejimas savimi

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Nezymejo	15	23,1	23,1	23,1
Keramika	4	6,2	6,2	29,2
Tekstile	5	7,7	7,7	36,9
Medzio droziniai	4	6,2	6,2	43,1
Smulkioji skulptura	10	15,4	15,4	58,5
Metalo dirbiniai	1	1,5	1,5	60,0
Visi liaudies amatai	7	10,8	10,8	70,8
Kiti atsakymu variantai	19	29,2	29,2	100,0
Total	65	100,0	100,0	

3 lentelė

Atgaila

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Nezymejo	33	50,8	50,8	50,8
Keramika	4	6,2	6,2	56,9
Tekstile	3	4,6	4,6	61,5
Medzio droziniai	12	18,5	18,5	80,0
Smulkioji skulptura	11	16,9	16,9	96,9
Visi liaudies amatai	1	1,5	1,5	98,5
Kiti atsakymu variantai	1	1,5	1,5	100,0
Total	65	100,0	100,0	

Valingumas

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Nezymejo	15	23,1	23,1	23,1
Keramika	4	6,2	6,2	29,2
Tekstile	5	7,7	7,7	36,9
Medzio droziniai	4	6,2	6,2	43,1
Smulkioji skulptura	6	9,2	9,2	52,3
Metalo dirbiniai	5	7,7	7,7	60,0
Visi liaudies amatai	4	6,2	6,2	66,2
Kiti atsakymu variantai	22	33,8	33,8	100,0
Total	65	100,0	100,0	

Savitvarda

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Nezymejo	24	36,9	36,9	36,9
Keramika	9	13,8	13,8	50,8
Tekstile	6	9,2	9,2	60,0
Medzio droziniai	3	4,6	4,6	64,6
Smulkioji skulptura	6	9,2	9,2	73,8
Metalo dirbiniai	3	4,6	4,6	78,5
Visi liaudies amatai	3	4,6	4,6	83,1
Kiti atsakymu variantai	11	16,9	16,9	100,0
Total	65	100,0	100,0	

Zmogiskumas

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Nezymejo	18	27,7	27,7	27,7
Keramika	5	7,7	7,7	35,4
Tekstile	10	15,4	15,4	50,8
Medzio droziniai	5	7,7	7,7	58,5
Smulkioji skulptura	5	7,7	7,7	66,2
Visi liaudies amatai	7	10,8	10,8	76,9
Kiti atsakymu variantai	15	23,1	23,1	100,0
Total	65	100,0	100,0	

Gailastingumas

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Nezymejo	29	44,6	44,6	44,6
Keramika	4	6,2	6,2	50,8
Medzio droziniai	11	16,9	16,9	67,7
Smulkioji skulptura	6	9,2	9,2	76,9
Metalo dirbiniai	1	1,5	1,5	78,5
Visi liaudies amatai	3	4,6	4,6	83,1
Kiti atsakymu variantai	11	16,9	16,9	100,0
Total	65	100,0	100,0	

Dosnumas

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Nezymejo	32	49,2	49,2	49,2
Keramika	6	9,2	9,2	58,5
Tekstile	6	9,2	9,2	67,7
Medzio droziniai	2	3,1	3,1	70,8
Smulkioji skulptura	1	1,5	1,5	72,3
Metalo dirbiniai	5	7,7	7,7	80,0
Visi liaudies amatai	5	7,7	7,7	87,7
Kiti atsakymu variantai	8	12,3	12,3	100,0
Total	65	100,0	100,0	

Pagarba

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Nezymejo	21	32,3	32,3	32,3
Keramika	8	12,3	12,3	44,6
Tekstile	3	4,6	4,6	49,2
Medzio droziniai	12	18,5	18,5	67,7
Smulkioji skulptura	7	10,8	10,8	78,5
Visi liaudies amatai	8	12,3	12,3	90,8
Kiti atsakymu variantai	6	9,2	9,2	100,0
Total	65	100,0	100,0	

Atlaidumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	27	41,5	41,5	41,5
	Keramika	8	12,3	12,3	53,8
	Tekstile	7	10,8	10,8	64,6
	Medzio droziniai	5	7,7	7,7	72,3
	Smulkioji skulptura	6	9,2	9,2	81,5
	Visi liaudies amatai	3	4,6	4,6	86,2
	Kiti atsakymu variantai	9	13,8	13,8	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Zinojimas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	24	36,9	36,9	36,9
	Keramika	3	4,6	4,6	41,5
	Tekstile	8	12,3	12,3	53,8
	Medzio droziniai	5	7,7	7,7	61,5
	Smulkioji skulptura	5	7,7	7,7	69,2
	Metalo dirbiniai	1	1,5	1,5	70,8
	Visi liaudies amatai	8	12,3	12,3	83,1
	Kiti atsakymu variantai	11	16,9	16,9	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Tiesumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	39	60,0	60,0	60,0
	Keramika	6	9,2	9,2	69,2
	Tekstile	6	9,2	9,2	78,5
	Medzio droziniai	5	7,7	7,7	86,2
	Smulkioji skulptura	2	3,1	3,1	89,2
	Metalo dirbiniai	4	6,2	6,2	95,4
	Visi liaudies amatai	3	4,6	4,6	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Atvirumas tiesai ir pasauliui

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Nezymejo	33	50,8	50,8	50,8
Keramika	6	9,2	9,2	60,0
Tekstile	9	13,8	13,8	73,8
Medzio droziniai	4	6,2	6,2	80,0
Smulkioji skulptura	5	7,7	7,7	87,7
Visi liaudies amatai	3	4,6	4,6	92,3
Kiti atsakymu variantai	5	7,7	7,7	100,0
Total	65	100,0	100,0	

Minciu tyrumas

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Nezymejo	28	43,1	43,1	43,1
Keramika	8	12,3	12,3	55,4
Tekstile	5	7,7	7,7	63,1
Medzio droziniai	4	6,2	6,2	69,2
Smulkioji skulptura	4	6,2	6,2	75,4
Visi liaudies amatai	4	6,2	6,2	81,5
Kiti atsakymu variantai	12	18,5	18,5	100,0
Total	65	100,0	100,0	

Taurumas

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Nezymejo	35	53,8	53,8	53,8
Keramika	4	6,2	6,2	60,0
Tekstile	3	4,6	4,6	64,6
Medzio droziniai	5	7,7	7,7	72,3
Smulkioji skulptura	5	7,7	7,7	80,0
Metalo dirbiniai	6	9,2	9,2	89,2
Visi liaudies amatai	3	4,6	4,6	93,8
Kiti atsakymu variantai	4	6,2	6,2	100,0
Total	65	100,0	100,0	

Sazingumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	18	27,7	27,7	27,7
	Keramika	6	9,2	9,2	36,9
	Tekstile	9	13,8	13,8	50,8
	Medzio droziniai	4	6,2	6,2	56,9
	Smulkioji skulptura	4	6,2	6,2	63,1
	Metalo dirbiniai	1	1,5	1,5	64,6
	Visi liaudies amatai	9	13,8	13,8	78,5
	Kiti atsakymu variantai	14	21,5	21,5	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Atsakingumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	16	24,6	24,6	24,6
	Keramika	4	6,2	6,2	30,8
	Tekstile	6	9,2	9,2	40,0
	Medzio droziniai	3	4,6	4,6	44,6
	Smulkioji skulptura	8	12,3	12,3	56,9
	Metalo dirbiniai	3	4,6	4,6	61,5
	Visi liaudies amatai	8	12,3	12,3	73,8
	Kiti atsakymu variantai	17	26,2	26,2	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Pakantumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	25	38,5	38,5	38,5
	Keramika	2	3,1	3,1	41,5
	Tekstile	7	10,8	10,8	52,3
	Medzio droziniai	4	6,2	6,2	58,5
	Smulkioji skulptura	8	12,3	12,3	70,8
	Visi liaudies amatai	4	6,2	6,2	76,9
	Kiti atsakymu variantai	15	23,1	23,1	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Solidarumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	35	53,8	53,8	53,8
	Keramika	4	6,2	6,2	60,0
	Tekstile	5	7,7	7,7	67,7
	Medzio droziniai	4	6,2	6,2	73,8
	Smulkioji skulptura	2	3,1	3,1	76,9
	Metalo dirbiniai	3	4,6	4,6	81,5
	Visi liaudies amatai	3	4,6	4,6	86,2
	Kiti atsakymu variantai	9	13,8	13,8	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Teisumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	38	58,5	58,5	58,5
	Keramika	6	9,2	9,2	67,7
	Tekstile	6	9,2	9,2	76,9
	Medzio droziniai	3	4,6	4,6	81,5
	Smulkioji skulptura	2	3,1	3,1	84,6
	Metalo dirbiniai	3	4,6	4,6	89,2
	Visi liaudies amatai	3	4,6	4,6	93,8
	Kiti atsakymu variantai	4	6,2	6,2	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Istikimybe

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	35	53,8	53,8	53,8
	Keramika	6	9,2	9,2	63,1
	Tekstile	3	4,6	4,6	67,7
	Medzio droziniai	4	6,2	6,2	73,8
	Smulkioji skulptura	1	1,5	1,5	75,4
	Metalo dirbiniai	4	6,2	6,2	81,5
	Visi liaudies amatai	2	3,1	3,1	84,6
	Kiti atsakymu variantai	10	15,4	15,4	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Drausmingumas

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Nezymejo	18	27,7	27,7	27,7
Keramika	5	7,7	7,7	35,4
Tekstile	5	7,7	7,7	43,1
Medzio droziniai	2	3,1	3,1	46,2
Smulkioji skulptura	5	7,7	7,7	53,8
Metalo dirbiniai	8	12,3	12,3	66,2
Visi liaudies amatai	7	10,8	10,8	76,9
Kiti atsakymu variantai	15	23,1	23,1	100,0
Total	65	100,0	100,0	

Saikingumas

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Nezymejo	20	30,8	30,8	30,8
Tekstile	12	18,5	18,5	49,2
Medzio droziniai	2	3,1	3,1	52,3
Smulkioji skulptura	6	9,2	9,2	61,5
Metalo dirbiniai	7	10,8	10,8	72,3
Visi liaudies amatai	6	9,2	9,2	81,5
Kiti atsakymu variantai	12	18,5	18,5	100,0
Total	65	100,0	100,0	

Tvirtumas

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Nezymejo	30	46,2	46,2	46,2
Keramika	5	7,7	7,7	53,8
Tekstile	1	1,5	1,5	55,4
Medzio droziniai	11	16,9	16,9	72,3
Smulkioji skulptura	2	3,1	3,1	75,4
Metalo dirbiniai	8	12,3	12,3	87,7
Visi liaudies amatai	4	6,2	6,2	93,8
Kiti atsakymu variantai	4	6,2	6,2	100,0
Total	65	100,0	100,0	

Orumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	34	52,3	52,3	52,3
	Keramika	5	7,7	7,7	60,0
	Tekstile	6	9,2	9,2	69,2
	Medzio droziniai	8	12,3	12,3	81,5
	Smulkioji skulptura	1	1,5	1,5	83,1
	Metalo dirbiniai	1	1,5	1,5	84,6
	Visi liaudies amatai	4	6,2	6,2	90,8
	Kiti atsakymu variantai	6	9,2	9,2	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Stropumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	7	10,8	10,8	10,8
	Keramika	7	10,8	10,8	21,5
	Tekstile	5	7,7	7,7	29,2
	Medzio droziniai	2	3,1	3,1	32,3
	Smulkioji skulptura	7	10,8	10,8	43,1
	Visi liaudies amatai	11	16,9	16,9	60,0
	Kiti atsakymu variantai	26	40,0	40,0	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Tikslumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	19	29,2	29,2	29,2
	Keramika	2	3,1	3,1	32,3
	Tekstile	9	13,8	13,8	46,2
	Medzio droziniai	3	4,6	4,6	50,8
	Smulkioji skulptura	5	7,7	7,7	58,5
	Metalo dirbiniai	4	6,2	6,2	64,6
	Visi liaudies amatai	6	9,2	9,2	73,8
	Kiti atsakymu variantai	17	26,2	26,2	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Taupumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	19	29,2	29,2	29,2
	Keramika	2	3,1	3,1	32,3
	Tekstile	10	15,4	15,4	47,7
	Medzio droziniai	4	6,2	6,2	53,8
	Smulkioji skulptura	6	9,2	9,2	63,1
	Metalo dirbiniai	2	3,1	3,1	66,2
	Visi liaudies amatai	10	15,4	15,4	81,5
	Kiti atsakymu variantai	12	18,5	18,5	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Partneriskumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	14	21,5	21,5	21,5
	Keramika	6	9,2	9,2	30,8
	Tekstile	7	10,8	10,8	41,5
	Medzio droziniai	5	7,7	7,7	49,2
	Smulkioji skulptura	6	9,2	9,2	58,5
	Metalo dirbiniai	6	9,2	9,2	67,7
	Visi liaudies amatai	8	12,3	12,3	80,0
	Kiti atsakymu variantai	13	20,0	20,0	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

Pareigingumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	12	18,5	18,5	18,5
	Keramika	3	4,6	4,6	23,1
	Tekstile	4	6,2	6,2	29,2
	Medzio droziniai	2	3,1	3,1	32,3
	Smulkioji skulptura	3	4,6	4,6	36,9
	Metalo dirbiniai	6	9,2	9,2	46,2
	Visi liaudies amatai	13	20,0	20,0	66,2
	Kiti atsakymu variantai	22	33,8	33,8	100,0
	Total	65	100,0	100,0	

4 lentelė

Koreliacija

			Ar dailes pamokose pradinese klasese daznai naudojate etnokulturines zinias?	Valingumas	Tiesumas	Saziningumas	Atsakingumas
Spearman's rho	Ar dailes pamokose pradinese klasese daznai naudojate etnokulturines zinias?	Correlation Coefficient	1,000	-,290*	-,264*	-,248*	-,327**
		Sig. (2-tailed)	,	,019	,034	,046	,008
		N	65	65	65	65	65
	Valingumas	Correlation Coefficient	-,290*	1,000	,380**	,408**	,283*
		Sig. (2-tailed)	,019	,	,002	,001	,022
		N	65	65	65	65	65
Tiesumas	Correlation Coefficient	-,264*	,380**	1,000	,226	,091	
	Sig. (2-tailed)	,034	,002	,	,070	,470	
	N	65	65	65	65	65	
Saziningumas	Correlation Coefficient	-,248*	,408**	,226	1,000	,465**	
	Sig. (2-tailed)	,046	,001	,070	,	,000	
	N	65	65	65	65	65	
Atsakingumas	Correlation Coefficient	-,327**	,283*	,091	,465**	1,000	
	Sig. (2-tailed)	,008	,022	,470	,000	,	
	N	65	65	65	65	65	

*. Correlation is significant at the .05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the .01 level (2-tailed).

5 lentelė

Koreliacija

			Ar dailes pamokose pradinese klasese daznai naudojate etnokulturines zinias?	Istikimybe	Drausmingumas	Stropumas	Partneriskumas	Pareigingumas
Spearman's rho	Ar dailes pamokose pradinese klasese daznai naudojate etnokulturines zinias?	Correlation Coefficient	1,000	-,323**	-,249*	-,284*	-,377**	-,254*
		Sig. (2-tailed)	,	,009	,045	,022	,002	,041
		N	65	65	65	65	65	65
	Istikimybe	Correlation Coefficient	-,323**	1,000	,428**	-,068	,332**	,039
		Sig. (2-tailed)	,009	,	,000	,592	,007	,757
		N	65	65	65	65	65	65
Drausmingumas	Correlation Coefficient	-,249*	,428**	1,000	,219	,637**	,514**	
	Sig. (2-tailed)	,045	,000	,	,079	,000	,000	
	N	65	65	65	65	65	65	
Stropumas	Correlation Coefficient	-,284*	-,068	,219	1,000	,393**	,382**	
	Sig. (2-tailed)	,022	,592	,079	,	,001	,002	
	N	65	65	65	65	65	65	
Partneriskumas	Correlation Coefficient	-,377**	,332**	,637**	,393**	1,000	,500**	
	Sig. (2-tailed)	,002	,007	,000	,001	,	,000	
	N	65	65	65	65	65	65	
Pareigingumas	Correlation Coefficient	-,254*	,039	,514**	,382**	,500**	1,000	
	Sig. (2-tailed)	,041	,757	,000	,002	,000	,	
	N	65	65	65	65	65	65	

**. Correlation is significant at the .01 level (2-tailed).

*. Correlation is significant at the .05 level (2-tailed).

7 PRIEDAS

6 lentelė

Drinių vertybių ugdymo svarba per dailės pamokas

Atsakymų variantai	Apklaustųjų skaičius	Procentinė dalis	Kaupiamoji dalis
Taip	65	100,0	100,0

7 lentelė

Mokyklos ir šeimos ryšio svarba ugdant pradinių klasių mokinių dorines vertybes

Atsakymų variantai	Apklaustųjų skaičius	Procentinė dalis	Kaupiamoji dalis
Taip	65	100,0	100,0

8 lentelė

Mokyklos ir šeimos ryšio svarba puoselėjant lietuvių tautos tradicijas

Atsakymų variantai	Apklaustųjų skaičius	Procentinė dalis,	Kaupiamoji dalis
Taip	65	100,0	100,0

4 KLAUSIMO REZULTATAI**Savimones aktyvumas**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	61	49,2	49,2	49,2
	Savimones aktyvumas	63	50,8	50,8	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Pasitikejimas savimi

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	11	8,9	8,9	8,9
	Pasitikejimas savimi	113	91,1	91,1	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Atgaila

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	65	52,4	52,4	52,4
	Atgaila	59	47,6	47,6	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Valingumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	63	50,8	50,8	50,8
	Valingumas	61	49,2	49,2	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Savitvarda

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	32	25,8	25,8	25,8
	Savitvarda	92	74,2	74,2	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Zmogiskumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	24	19,4	19,4	19,4
	Zmogiskumas	100	80,6	80,6	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Gailestingumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	35	28,2	28,2	28,2
	Gailestingumas	89	71,8	71,8	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Dosnumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	29	23,4	23,4	23,4
	Dosnumas	95	76,6	76,6	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Pagarba

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	23	18,5	18,5	18,5
	Pagarba	101	81,5	81,5	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Atlaidumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	39	31,5	31,5	31,5
	Atlaidumas	85	68,5	68,5	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Zinojimas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	42	33,9	33,9	33,9
	Zinojimas	82	66,1	66,1	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Tiesumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	65	52,4	52,4	52,4
	Tiesumas	59	47,6	47,6	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Atvirumas tiesai ir pasauliui

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	49	39,5	39,5	39,5
	Atvirumas tiesai ir pasauliui	75	60,5	60,5	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Minciu tyrumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	61	49,2	49,2	49,2
	Minciu tyrumas	63	50,8	50,8	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Taurumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	86	69,4	69,4	69,4
	Taurumas	38	30,6	30,6	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Sazingumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	13	10,5	10,5	10,5
	Sazingumas	111	89,5	89,5	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Atsakingumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	29	23,4	23,4	23,4
	Atsakingumas	95	76,6	76,6	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Pakantumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	70	56,5	56,5	56,5
	Pakantumas	54	43,5	43,5	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Solidarumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	75	60,5	60,5	60,5
	Solidarumas	49	39,5	39,5	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Tiesumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	59	47,6	47,6	47,6
	Tiesumas	65	52,4	52,4	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Istikimybe

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	39	31,5	31,5	31,5
	Istikimybe	85	68,5	68,5	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Drausmingumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	38	30,6	30,6	30,6
	Drausmingumas	86	69,4	69,4	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Saikingumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	64	51,6	51,6	51,6
	Saikingumas	60	48,4	48,4	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Tvirtumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	50	40,3	40,3	40,3
	Tvirtumas	74	59,7	59,7	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Orumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	64	51,6	51,6	51,6
	Orumas	60	48,4	48,4	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Stropumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	36	29,0	29,0	29,0
	Stropumas	88	71,0	71,0	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Tikslumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	42	33,9	33,9	33,9
	Tikslumas	82	66,1	66,1	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Taupumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	36	29,0	29,0	29,0
	Taupumas	88	71,0	71,0	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Partneriskumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	56	45,2	45,2	45,2
	Partneriskumas	68	54,8	54,8	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Pareigingumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	32	25,8	25,8	25,8
	Pareigingumas	92	74,2	74,2	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

5 KLAUSIMO REZULTATAI

Savimones aktyvumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	72	58,1	58,1	58,1
	Savimones aktyvumas	52	41,9	41,9	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Pasitikejimas savimi

		Apkla	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	39	31,5	31,5	31,5
	Pasitikejimas savimi	85	68,5	68,5	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Atgaila

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	109	87,9	87,9	87,9
	Atgaila	15	12,1	12,1	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Valingumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	84	67,7	67,7	67,7
	Valingumas	40	32,3	32,3	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Savitvarda

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	83	66,9	66,9	66,9
	Savitvarda	41	33,1	33,1	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Zmogiskumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	69	55,6	55,6	55,6
	Zmogiskumas	55	44,4	44,4	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Gailestingumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	100	80,6	80,6	80,6
	Gailestingumas	24	19,4	19,4	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Dosnumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	76	61,3	61,3	61,3
	Dosnumas	48	38,7	38,7	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Pagarba

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	80	64,5	64,5	64,5
	Pagarba	44	35,5	35,5	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Atlaidumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	98	79,0	79,0	79,0
	Atlaidumas	26	21,0	21,0	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Zinojimas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	49	39,5	39,5	39,5
	Zinojimas	75	60,5	60,5	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Tiesumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	81	65,3	65,3	65,3
	Tiesumas	43	34,7	34,7	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Atvirumas tiesai ir pasauliui

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	88	71,0	71,0	71,0
	Atvirumas tiesai ir pasauliui	36	29,0	29,0	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Minciu tyrumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	84	67,7	67,7	67,7
	Minciu tyrumas	40	32,3	32,3	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Taurumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	98	79,0	79,0	79,0
	Taurumas	26	21,0	21,0	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Sazingumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	71	57,3	57,3	57,3
	Sazingumas	53	42,7	42,7	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Atsakingumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	65	52,4	52,4	52,4
	Atsakingumas	59	47,6	47,6	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Pakantumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	92	74,2	74,2	74,2
	Pakantumas	32	25,8	25,8	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Solidarumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	101	81,5	81,5	81,5
	Solidarumas	23	18,5	18,5	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Tiesumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	95	76,6	76,6	76,6
	Tiesumas	29	23,4	23,4	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Istikimybe

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo Istikimybe	94	75,8	75,8	75,8
		30	24,2	24,2	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Drausmingumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo Drausmingumas	72	58,1	58,1	58,1
		52	41,9	41,9	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Saikingumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo Saikingumas	91	73,4	73,4	73,4
		33	26,6	26,6	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Tvirtumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo Tvirtumas	91	73,4	73,4	73,4
		33	26,6	26,6	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Orumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo Orumas	98	79,0	79,0	79,0
		26	21,0	21,0	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Stropumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo Stropumas	64	51,6	51,6	51,6
		60	48,4	48,4	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Tikslumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	70	56,5	56,5	56,5
	Tikslumas	54	43,5	43,5	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Taupumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	95	76,6	76,6	76,6
	Taupumas	29	23,4	23,4	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Partneriskumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	74	59,7	59,7	59,7
	Partneriskumas	50	40,3	40,3	100,0
	Total	124	100,0	100,0	

Pareigingumas

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nezymejo	78	62,9	62,9	62,9
	Pareigingumas	46	37,1	37,1	100,0
	Total	124	100,0	100,0	